

2012•2013

FACULTEIT RECHTEN

master in de rechten: rechtsbedeling

Masterproef

Is het huidige bemiddelingssysteem in België een stap naar een herstelrecht als volwaardig alternatief voor de klassieke rechtsprocedures

Promotor :
Prof. dr. Ken ANDRIES

Wesley Jeunen

*Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van master in de rechten ,
afstudeerrichting rechtsbedeling*

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2012•2013

FACULTEIT RECHTEN

master in de rechten: rechtsbedeling

Masterproef

Is het huidige bemiddelingssysteem in België; een stap naar een herstelrecht als volwaardig alternatief voor de klassieke rechtsprocedures

Promotor :
Prof. dr. Ken ANDRIES

Wesley Jeunen

*Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van master in de rechten ,
afstudeerrichting rechtsbedeling*

Samenvatting

Herstelrecht is een vrij nieuwe stroming binnen de rechtsgeleerdheid en criminologie.

De beweging ontstond aan het eind van de jaren 1980 uit een herontdekking van de traditionele manier waarop oude beschavingen aan recht deden.

Daarnaast werd het idee ook gevoed door de steeds grotere roep van slachtoffers om gehoord te worden in een strafprocedure. Tot op heden blijft hun rol immers beperkt tot die van burgerlijke partij en geldt er een beperkt spreekrecht.

Herstelrecht brengt beloftes van verandering en verbetering. Slachtoffers krijgen een vooraanstaande rol in de procedure en het herstel van hun schade is het uiteindelijke doel.

In de beginjaren werd door verschillende auteurs gesteld dat het herstelrecht een alternatief moet vormen voor het klassieke strafrecht. Een revolutie was nodig om de fouten uit het traditionele strafproces recht te zetten.

Doorheen de jaren werd deze gedachte vervangen door een gedachte van evolutie. Herstelrecht als een belangrijke aanvulling op het strafrecht.

Ook de Belgische wetgever is uitgegaan van dit idee. Sinds 1994 is op drie vlakken wetgeving ingevoerd die gestalte geeft aan herstelrechtelijke procedures binnen het strafproces. De bemiddeling in strafzaken, de bemiddeling en het herstelgericht groepsoverleg in de Nieuwe Jeugdwet en de bemiddeling ex titel VI Wetboek van Strafvordering.

De Belgische wetgever onderneemt hiermee een verdienstelijke stap naar een meer herstelgerichte manier van werken.

Voor een verdere implementatie van herstelrechtelijke elementen in het Belgische strafrecht dient eerst en vooral rekening gehouden te worden met de fundamentele waarborgen voorzien in art 6 EVRM.

Daarnaast moet de wetgever er voor waken dat de behoeftes en verwachtingen van zowel dader als slachtoffer in overweging worden genomen in de uitwerking van de procedures.

Een tot hier toe vergeten actor in de herstelgerichte procedures in België is de politie. Een initiatief in de politiezone Leuven, kan als voorbeeld dienen voor een meer betrokken rol.

Tot slot dient er werk gemaakt te worden van meer informatie en voorlichting van de burger. Op die manier wordt de impuls tot deelname aan een herstelgericht proces versterkt.

Voorwoord

Het schrijven van deze Masterscriptie was een ontdekkingsstocht in de wondere wereld van het herstelrecht. Meer dan eens veranderde mijn idee over de beweging, haar principes en haar toepassing in ons traditionele strafrecht.

Waar ik, net als de vroege auteurs van het herstelrecht, bij aanvang revolutionaire gedachte koesterde over een herstelrecht dat de plaats kon innemen van de klassieke procedure, werden deze gedachte al snel getemperd bij een verdere lezing van de rechtsleer. Een herstelrecht als waardevolle aanvulling van het strafrecht onderbouwde al snel het onderzoek.

Deze Masterscriptie gaf me de kans mijn twee grote passies, het herstelrecht en het strafrecht te onderzoeken en te verenigen.

Ik wil dan ook in de eerste plaats Prof. Dr. Ken Andries bedanken omdat hij me de kans gaf om een onderzoek te voeren naar dit onderwerp. Zijn advies en begeleiding waren verder een belangrijke graadmeter tijdens het schrijven.

Daarnaast wil ik mijn ouders, vriendin en vrienden bedanken voor hun steun in de voorbije maanden.

Wesley Jeunen
2^e Master Rechtsbedeling
Mei 2013

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
Inleiding	7
1. Het klassieke strafrecht onder druk	9
1.1 Gebrek aan betrekking van het slachtoffer	9
1.2 Lange en dure procedures	10
1.3 Verlies van vertrouwen in justitie	10
2. Herstelrecht – theoretische beschouwingen en praktijken	11
2.1 Begripsafbakening	11
2.1.1 Basisuitgangspunten	11
2.1.2 Drie invalshoeken	12
2.1.3 Een herstelgericht sanctieconcept	13
2.2 Oorsprong van het herstelrechtelijke denken	19
2.2.1 Herstelrecht als herontdekking van traditionele gebruiken	19
2.2.2 De aha-erlebnis van slachtoffer-dader bemiddeling	22
2.2.3 De hernieuwde aandacht voor het slachtoffer	23
2.3 Herstelrechtelijke praktijken	25
2.3.1 Dialooggerichte programma’s	26
2.3.2 Programma’s gericht op begeleiding en herintegratie	31
2.4 Conclusie	33
3. Herstelrechtelijke kenmerken in het Belgische strafrecht	35
3.1 De Nieuwe Jeugdwet 2006	35
3.1.1 Bemiddeling	36
3.1.2 Herstelgericht groepsoverleg	39
3.2 Bemiddeling in strafzaken	41
3.2.1 Bevoegdheden van de procureur des Konings	42
3.2.2 Toepassingsvoorwaarden	42
3.2.3 Maatregelen met het oog op verval van de strafvordering	43
3.2.4 Gevolgen	44
3.3 Bemiddeling: titel VI wetboek van Strafvordering	45
3.4 De cijfers	46
3.5 Conclusie	49

4. Verdere implementatie van herstelrecht in België	51
4.1 Evolutie of revolutie?	51
4.2 Toepassing van erkende procedurele waarborgen uit het strafrecht in de herstelrechtelijke context	52
4.2.1 Procedurele principes van het herstelrecht	53
4.2.2 Fundamentele waarborgen uit het klassieke strafrecht	54
4.2.2.1 Algemeen uitgangspunt: eerlijk proces	54
4.2.2.2 Bijzondere waarborgen	54
4.2.3 Fundamentele waarborgen in de Belgische herstelrechtelijke wetgeving	63
4.2.3.1 Onafhankelijkheid, neutraliteit en onpartijdigheid	63
4.2.3.2 Vertrouwelijkheid en openbaarheid	64
4.2.3.3 De redelijke termijn	65
4.2.3.4 Vermoeden van onschuld en zwijgrecht	65
4.2.3.5 Rechtsbijstand	66
4.2.4 Conclusie	
4.3 De rol van het slachtoffer, een voortdurende evolutie	68
4.4 Via herstelrecht naar een terugdringing van de recidive	72
4.4.1 Vergelijking recidive na een herstelgerichte procedure Vs. na een klassieke strafprocedure	72
4.4.2 Het vraagstuk rond de dwang	73
4.4.3 Maximaliseren van de positieve ervaring van de dader	74
4.5 Herstelgerichte politie	75
4.5.1 Herstelgerichte politieprocedures	75
4.5.2 Politieschadebemiddeling in Leuven	77
4.6 Informatie en bewustmaking	79
4.7 Conclusie	79
Conclusie	81
Bibliografie	83

Inleiding

Wie de berichtgeving omtrent de werking van justitie volgt, krijgt een deprimerend beeld van het lot van zowel daders als slachtoffers van misdrijven, alsook van de toekomst van onze samenleving. Het klassieke strafproces wordt een inefficiënte werking en het in stand houden van straffeloosheid verweten, wat uiteindelijk uitmondt in een geloofwaardigheidscrisis voor het gehele gerechtelijke systeem.¹

In sterk contrast hiermee staat de bijna utopische visie die geopperd wordt door de herstelrechtelijke beweging. Herstelrecht is een recent fenomeen in de rechtswetenschappelijke en criminologische literatuur en wordt door haar aanhangers vaak als antithese van het traditionele strafrecht beschreven. Herstelrechtelijke praktijken zouden door hun grotere betrekking van slachtoffers en de gemeenschap en een grote aandacht voor de verantwoordelijkheden van de dader, een belangrijkere impact hebben op het herstel van de gevolgen van misdrijven.

Om deze aandacht op het herstel van de gevolgen te bekomen werden alternatieve vormen van geschillenbeslechting uitgewerkt, die vaak geïnspireerd zijn op gebruiken van oude, niet-westerse samenlevingen.

Ook in België is er sinds begin jaren '90 steeds meer aandacht besteed aan de ideeën uit het herstelrecht. Op basis van positieve ervaringen uit de praktijk groeide ook bij de wetgever het idee om in bepaalde omstandigheden te kiezen voor een herstelgericht programma in plaats van de klassieke procedure.

De vier formeel vastgelegde vormen van herstelgericht werken in de Belgische wetgeving zijn de bemiddeling in strafzaken, de bemiddeling uit de nieuwe Jeugdwet van 2006, het herstelgericht groepsoverleg en de bemiddeling ex titel VI van het Wetboek van Strafvordering.

Een probleemstelling die zich opdringt is in welke mate het traditionele strafrecht en de nieuwe ideeën van het herstelrecht met elkaar verenigbaar zijn. Dient het traditionele strafrecht volledig vervangen te worden door het nieuwe herstelrecht, zoals bepaalde stromingen in het herstelrecht poneren? Of dienen de ideeën uit het herstelrecht eerder geleidelijk ingepast te worden in het bestaande systeem? Is er nood aan revolutie of evolutie en op welke wijze kan dit dan best bewerkstelligd worden? Biedt het herstelrecht een alternatief of een aanvulling op ons strafrecht?

¹ L. VAN GARSSE, *Herstelrecht en bemiddeling in Vlaanderen en de politie :Pleidooi tot het beleidsmatig activeren van een essentieel partnerschap*, <http://www.politiestudies.be>, 1.

Om deze vragen te beantwoorden wordt eerst kort gekeken naar berichtgeving in de media omtrent de problemen in het traditionele strafrecht.

Daarna worden de basiskenmerken van het herstelrecht, hun ontstaansgeschiedenis en de praktische toepassingen hiervan geschetst.

Een derde stap is het vast stellen van de herstelgerichte praktijken in België. Hun wettelijke basis wordt onderzocht, alsook hun praktische toepassing. Aan de hand van cijfermateriaal uit andere onderzoeken wordt de effectiviteit van de huidige procedures getoetst.

In een laatste fase wordt stilgestaan bij de verdere ontwikkeling van de herstelrechtelijke concepten in het Belgische strafrecht.

1. Het klassieke strafrecht onder druk

1.1 Gebrek aan betrekking van het slachtoffer

Bij elk groot strafproces wordt opnieuw duidelijk dat slachtoffers zich niet gehoord voelen. Ze voelen zich een buitenstaander in de procedure. Keer op keer eisen deze benadeelden meer inspraak in de strafprocedure.

Zo eisten de ouders van enkele slachtoffers van Kim De Gelder bij aanvang van diens Assisenproces gelijke rechten voor de verdediging. Ze wilden bijvoorbeeld gehoord worden in verband met de strafmaat en wilden de mogelijkheid krijgen mee te beslissen over de samenstelling van de jury.²

Slachtoffers van Marc Dutroux stapten naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg om meer inspraak te eisen in de procedure voor vervroegde vrijlating bij de strafuitvoeringsrechtbank.³ Met een beeldspraak gaven de slachtoffers aan zich in de hele procedure als een kamerplant te voelen omdat ze niet mogen deelnemen aan de debatten voor de rechtbank en geen inzage krijgen in het dossier.⁴

Dit is een opmerkelijke en zorgelijke situatie. Wanneer men hier goed over nadenkt, komt men tot het besef dat het slachtoffer eigenlijk diegene is die het meeste baat zou moeten hebben bij een procedure die het misdrijf waarvan hij het leed en/of schade ondervond, berecht. Deze partij wordt in een traditionele strafrechtelijke procedure, aan de zijlijn gehouden.⁵ In sommige rechtsleer gaat men zelfs zover te stellen dat het slachtoffer de grote verliezer is van een traditionele procedure, in welke mate hij ook gecompenseerd wordt voor zijn schade.⁶

Dit besef gaf de voorbije decennia de inspiratie voor een beweging binnen de rechtsleer genaamd "Victimologie" of "slachtofferwetenschap".⁷ Hierover meer in hoofdstuk 2.

² <http://www.knack.be/nieuws/belgie/slachtoffers-kim-de-gelder-willen-meer-rechten/article-4000253164606.htm>

³ <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1538497>

⁴ <http://nos.nl/artikel/469135-slachtoffers-dutroux-willen-inspraak.html>

⁵ G. ELMAR EN M. WEITEKAMP IN A. MORRIS (ed.) EN G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 150.

⁶ M. WEITEKAMP, "The paradigm of restorative justice: Potentials, Possibilities and Pitfalls" in J.J.M. VAN DIJK, R.G.H. VAN KAAAN EN J.A. WEMMERS (ed.), *Caring for Crime Victims: Selected Proceedings of the 9th International Symposium on Victimology*, Criminal Justice Press, Monsey, 1999.

⁷ S. GREEN, 'The victims movement and restorative justice' in G. JOHNSTONE EN D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 172.

1.2 Lange en dure procedures

Net als de in punt 1.1 geschetste probleemstelling komt ook de kritiek op de inefficiënte werking van onze strafprocedure meer dan eens opnieuw in de publieke opinie.

Strafprocedures duren te lang en kosten teveel.⁸ Deze kritiek wordt gelinkt aan de inefficiënte structuur en organisatie van het juridisch apparaat.⁹

Deze verzuchtingen leiden tot een verminderd vertrouwen in de werking van het gerechtelijk apparaat. Wanneer zaken niet meer binnen een redelijke termijn behandeld kunnen worden, keert de rechtzoekende zich af van de juridische procedure.¹⁰

Alle actoren binnen justitie zijn het er over eens dat de opgelopen gerechtelijke achterstand zo snel mogelijk moet weggewerkt worden.¹¹ Ook vanuit de Europese Unie wordt België onder druk gezet om dit probleem zo snel mogelijk aan te pakken.¹²

Herstelgerichte procedures en inzonderheid bemiddeling, worden dan vaak naar voor geschoven als een mogelijke oplossing voor dit probleem. De Europese Unie schuift bemiddeling ook naar voor als een sneller en goedkoper alternatief voor de strafprocedure.¹³

1.3 Verlies van vertrouwen in justitie

Deze problemen zorgen voor een algemene tendens van verlies van vertrouwen in justitie. Er heerst een gevoel van straffeloosheid en een gebrek aan geloofwaardigheid van het gerechtelijk systeem.¹⁴

Personen die betrokken raken in een strafzaak, hebben maar 50% kans dat ze het verloop en het uiteindelijke resultaat als positief ervaren. De cijfers uit 2010 duiden in dit vlak wel reeds op een verbetering ten opzichte van cijfers uit 2002 (35%) en 2007 (40%).¹⁵

⁸ F. ERDMAN en G. DE LEVAL, *De justitiedialogen*, http://justitie.belgium.be/nl/binaries/justitie_dialogen_NL_tcm265-138432.pdf; 70.

⁹ Ibidem, 71.

¹⁰ http://www.senate.be/doc/magazine/1997_2/p11_nl.htm

¹¹ "Gerechtelijke achterstand is justitie onwaardig", <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1100746>

¹² F. VERHOEST, Europa tikt België op de vingers, *De Standaard*, 2007, <http://www.standaard.be/cnt/B91KB1F4>.

¹³ https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-nl.do

¹⁴ http://www.belgium.be/nl/nieuws/2010/news_justitiebarometer-2010-hoge-raad-van-de-justitie.jsp

¹⁵ Justitiebarometer 2010, http://www.belgium.be/nl/binaries/Barometer-justitie_N_2010_tcm117-114018.pdf, figuur 23.

2. Herstelrecht – theoretische beschouwingen

2.1 Begripsafbakening

Het is belangrijk om eerst en vooral een goed begrip te hebben van wat de theorie rond herstelrecht juist inhoudt. Hoewel het voor de rechtsleer moeilijk blijkt om een eenduidige definitie te geven, kunnen de basiskenmerken en onderdelen van de theorie wel onderscheiden worden.

2.1.1 Basisuitgangspunten

Er bestaat geen definitie van herstelrecht die op een consensus kan rekenen binnen de rechtsleer. Hieronder drie pogingen van enkele vooraanstaande auteurs:

Tony Marshall:

“Herstelrecht is een proces waarbij alle partijen met een belang in een bepaald misdrijf samenkomen om collectief een oplossing te bedenken over hoe er met de gevolgen van het misdrijf en haar implicaties moet worden omgegaan.”¹⁶

Lode Walgrave:

“In herstelrecht gaat het om de ambitie recht te doen na een rechtsschending door het bevorderen van her herstel van de schade.”¹⁷

Daniel Van Ness

“Herstelrecht is een rechtstheorie die de nadruk legt op het herstellen van de schade veroorzaakt door of onthuld door crimineel gedrag. Dit wordt het best bereikt door samenwerkingsprocessen die alle belanghebbenden betrekken.”¹⁸

Uit de verschillende definities kunnen vijf pijlers van herstelrecht worden gedistilleerd.¹⁹

1. Focus op het leed en de daaruit voortvloeiende noden.
2. Behandeling van de verplichtingen die voortkomen uit dat leed
3. Gebruik van insluitende en op samenwerking gerichte processen
4. Betrekking van diegenen met een legitiem belang in de situatie
5. Rechtzetting van de mistoestand.

¹⁶ T. MARSHALL, “Criminal Mediation in Great Britain 1980-1996” in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 5.

¹⁷ L. WALGRAVE, “Restorative Justice, Self-Interest and Responsible Citizenship” in J. BLAD, “Het sanctieconcept van het herstelrecht”, http://repub.eur.nl/res/pub/30782/sancties2011_232.pdf, 1.

¹⁸ D.W. VAN NESS, RJ City: Contemplating a restorative justice system- Paper presented at Building a Global Alliance for Restorative Justice and Family Empowerment, 2004, http://www.icclr.law.ubc.ca/publications/reports/11_un/dan%20van%20ness%20final%20paper.pdf, 3.

¹⁹ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 33.

2.1.2 Drie invalshoeken

De pijlers en definities van herstelrecht leiden tot drie invalshoeken voor herstelrecht. Deze invalshoeken sluiten elkaar niet uit maar belichten elk wel een andere doelstelling.

A. Ontmoeting

Een herstelgericht procedure brengt mensen met een belang in de zaak samen.²⁰ Het is aan deze belanghebbenden zelf om het woord te nemen in het proces. Dader, slachtoffer, familie en leden van de gemeenschap staan oog in oog met elkaar en spelen een actieve rol in het geheel, geruggensteund door een begeleidende professional.²¹

Deze invalshoek is in de praktijk de meest gekende. Hij kan immers dienen als definitie voor bemiddeling. Toch blijft herstelrecht niet beperkt tot bemiddeling.

B. Puur herstel

Een tweede invalshoek richt zich puur op het herstel die de procedure wenst te bereiken. Hij focust op de manier waarop dit herstel dient te gebeuren. Dit is niet op de klassieke manier, door de dader leed toe te brengen als straf voor zijn daden, maar wel door het leed dat het slachtoffer werd aangedaan te verminderen. Dit kan door het slachtoffer een nieuw gevoel van eigenwaarde te geven, antwoorden te bieden op zijn vragen en de erkenning van zijn gevoelens.²²

Niet enkel het slachtoffer dient hersteld te worden. Ook de dader moet zijn band met de gemeenschap hersteld zien. Hiervoor is het belangrijk dat hij aantoont dat hij spijt heeft van zijn daden en zich wil inzetten om deze recht te zetten.²³ Dit kan hij doen door de schade te vergoeden, gemeenschapsdienst te verrichten, zich te laten behandelen en/of simpelweg vergiffenis te vragen aan het slachtoffer.²⁴

C. Transformatie

De transformatieve invalshoek van herstelrecht overstijgt de zuivere procedures en streeft naar een volledige hervorming van de manier waarop er wordt omgegaan met de gevolgen van een misdrijf.²⁵

²⁰ D.W. VAN NESS, "Restorative Justice as World View", <http://www.educ.cam.ac.uk/research/projects/restorativeapproaches/DanielWVanNess.pdf>, 3.

²¹ G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS, "The meaning of restorative justice" in in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 9.

²² Ibidem, 13.

²³ Ibidem.

²⁴ D.W. VAN NESS, "Restorative Justice as World View", <http://www.educ.cam.ac.uk/research/projects/restorativeapproaches/DanielWVanNess.pdf>, 3.

²⁵ Ibidem.

Het uiteindelijke doel is een kentering te weeg brengen in de relaties tussen mensen in de gemeenschap. Deze humanistische zienswijze wil slachtoffers en daders de kracht geven om zich terug in de gemeenschap te begeven en de moeilijke periode na het misdrijf af te sluiten.²⁶

In de praktijk wordt er gestreefd naar een vrijwillige deelname van alle betrokkenen. Zij komen idealiter tot een consensus over de manier waarop het aangedane leed kan hersteld worden. Hiervoor wordt het belangrijk geacht dat de dader verantwoordelijkheid opneemt voor zijn daden, inziet wat hij verkeerd deed en verklaringen zoekt voor dit gedrag. Tot slot wordt er getracht ook de gemeenschap in zijn geheel dichter bij elkaar te brengen om soortgelijk gedrag in de toekomst te vermijden.²⁷

2.1.3 Een herstelgericht sanctieconcept

Het sanctieconcept van het herstelrecht is anders dan het strafconcept uit het traditionele strafrecht.²⁸ De ambitie binnen herstelrecht is om het leed dat een misdaad veroorzaakte te herstellen op basis van samenwerking tussen de verschillende belanghebbenden.²⁹ De nadruk wordt dus gelegd op het herstellende effect van een sanctie terwijl binnen het strafrecht vooral gedacht wordt aan retributie.³⁰

Dat onderscheid vloeit voort uit de definitie van een misdaad. Wanneer aangenomen wordt dat een misdaad eerst en vooral een inbreuk is op de wetten van een land, ligt het voor de hand dat diegene die de wet breekt eerst en vooral door de Staat bestraft wordt als een soort vergelding.³¹

Wanneer er daarentegen van uit gegaan wordt dat een strafbaar feit vooral de schending inhoudt van de rechten en vrijheden van een individu, komt men sneller bij de doelstelling om die schending en de daar voor het slachtoffer uit voortvloeiende schade te vergoeden.³²

Het hieronder verder uitgewerkte onderscheid mag echter ook niet te strikt bekeken worden. Het gaat om de uiterste theoretische vormen van puur klassiek strafrecht en puur herstelrecht, die in de praktijk waarschijnlijk niet tot uiting zullen komen.³³

²⁶ G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS, "The meaning of restorative justice" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 10.

²⁷ T. MARSHALL, "Criminal Mediation in Great Britain 1980-1996", in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 5-6.

²⁸ J. BLAD, Het sanctieconcept van het herstelrecht, http://repub.eur.nl/res/pub/30782/sancties2011_232.pdf

²⁹ <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction>

³⁰ D. VAN NESS, A. MORRIS en G. MAXWELL, *Introducing Restorative Justice* in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 3.

³¹ D. VAN NESS, A. MORRIS en G. MAXWELL, *Introducing Restorative Justice* in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 3.

³² J. BLAD, Het sanctieconcept van het herstelrecht, http://repub.eur.nl/res/pub/30782/sancties2011_232.pdf

³³ <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction>

³³ D. VAN NESS, A. MORRIS en G. MAXWELL, *Introducing Restorative Justice* in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 4.

Zo zal er in een strafprocedure voor een misdaad met een slachtoffer meestal een burgerlijke partij zijn die de geleden schade in ieder geval materieel vergoed en zal er binnen een systeem van herstelrecht ook een plaats zijn voor de gemeenschap om de schade die zij in haar geheel leed, vergoed te zien.

In de rechtsleer kunnen verschillende sanctieconcepten worden geïdentificeerd. Meer bepaald zijn er drie concepten die steeds terugkomen en die ook in de praktijk voorkomen. Er is meer bepaald sprake van vergeldende, rehabilitatieve en herstelgerichte sancties.

Hoewel in de vroegere rechtsleer een sterke grenslijn werd getrokken tussen deze sanctieconcepten, werd in de loop der jaren duidelijk dat er gewaakt moet worden voor een te makkelijke definiëring van de concepten.³⁴

A. Vergeldende sancties

Vergeldende sancties, ook wel punitieve of bestraffende sancties genoemd, zijn de klassieke bestraffingen uit het traditionele strafrecht.

Definities van het concept bestraffen bevatten meestal 4 elementen die cumulatief moeten bestaan. Het moet gaan om een dwangmaatregel, het moet een harde maatregel zijn, het moet een maatregel zijn die tot doel had leed toe te brengen en er moet een link zijn tussen het toegebrachte leed of pijn en het gepleegde misdrijf. Ontbreekt één van deze elementen dan is er geen sprake van bestraffing.³⁵

Een retributief bestraffingsstelsel gaat er dus van uit dat een persoon door zijn daad een oneerlijk voordeel heeft verkregen en dat dit enkel kan goedge maakt worden door hem te bestraffen. De dader moet gestraft worden omdat zijn gedrag een veroordeling en bestraffing verdient.³⁶

Wanneer er op niveau van een staat bestraft wordt, zijn drie partijen betrokken. Dader, slachtoffer en het openbaar ministerie dat optreedt als vertegenwoordiger van de gemeenschap. De rechter is geen partij, hij beoordeelt en veroordeelt.³⁷

³⁴ D. ROCHE, 'Retribution and restorative justice' in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 77.

³⁵ L. WALGRAVE, 'On Restoraition and Punishment', in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 19.

³⁶ R. MANI, 'Beyond Retribution: Seeking justice in the Shadows of War', in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 78.

³⁷ L. WALGRAVE, 'On Restoraition and Punishment', in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 21.

In de herstelrechtelijke literatuur wordt het retributieve concept vaak overladen met alle zonden van Israël. Het zou beperkt blijven tot achterom kijken en enkel het totale leed op de wereld vergroten.³⁸ Sommige auteurs gaan zelfs zover te stellen dat het traditionele bestraffen ingaat tegen de principes van een democratische rechtspraak.³⁹

In de periode na het Apartheidsregime in Zuid-Afrika werd het klassiek opleggen van straffen zelfs als een pure wraakactie bestempeld.⁴⁰ Het idee van oog om oog, tand om tand wordt gebruikt om het concept af te zetten tegen nieuwe, modernere en volgens bepaalde groeperingen binnen de rechtsleer, betere opvattingen.

Er moet echter waakzaam omgesprongen worden met deze versimpelde en overdreven voorstelling van het traditionele systeem van bestraffen. Er moet immers rekening mee gehouden worden dat dit traditionele bestraffen in verschillende rechtssystemen een andere invulling heeft gekregen. Veelal wordt het traditionele systeem aangevuld door nieuwe inzichten en opvattingen die in de volgende onderdelen aan bod komen. Bovenstaande definiëringen gaan vaak uit van een algemeen systeem dat simpelweg niet bestaat.⁴¹

B. Rehabilitatieve sancties

Herstelrechtelijke en rehabilitatieve sancties worden vaak in één adem genoemd. Toch bestaat er een duidelijk onderscheid tussen beide concepten.

Het rehabilitatieve denken over strafrecht ontstond aan het begin van de 20e eeuw.⁴² Uitgangspunt in deze theorie is niet zozeer het bestraffen van de dader, alswel zijn persoonlijkheid om te vormen, hem te genezen van zijn probleem, zodat hij opnieuw kan integreren in de samenleving.⁴³

In zijn meest pure vorm werden daders gezien als patiënten. Ze moesten volgens toenmalige denkers niet bestraft worden maar wel genezen van de ziekte die hun misdadig gedrag veroorzaakte.⁴⁴ Andere daders zijn dan weer slachtoffer van een gebrek aan kansen door een slechte opvoeding of een leven in armoede. Ook zij moesten geholpen worden.⁴⁵

³⁸ R. MANI, 'Beyond Retribution: Seeking justice in the Shadows of War', in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 78.

³⁹ L. WALGRAVE, 'On Restoration and Punishment', in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 21.

⁴⁰ J. SARKIN, 'Carrots and Sticks: The TRC and the South African Amnesty Process' in X, *International Criminal Law Reader*, Maastricht, Maastricht University, 2012, 8.

⁴¹ D. ROCHE, 'Retribution and restorative justice' in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 79.

⁴² Z.D. GABBAY, "Justifying Restorative Justice: A theoretical justification for the use of restorative justice practices", *Journal of Dispute Resolution*, 2005, http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NTQ4, 390.

⁴³ N. SMITH, "Rehabilitation", *Encyclopedia of Criminal Justice*, <http://pubpages.unh.edu/~nicks/pdf/Rehabilitation.pdf>, 1.

⁴⁴ Z.D. GABBAY, "Justifying Restorative Justice: A theoretical justification for the use of restorative justice practices", *Journal of Dispute Resolution*, 2005, http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NTQ4, 390.

⁴⁵ N. SMITH, *Encyclopedia of Criminal Justice*, <http://pubpages.unh.edu/~nicks/pdf/Rehabilitation.pdf>, 1.

In een vergelijking met het retributieve concept uit onderdeel 1.2.1 kunnen dan ook drie verschilpunten aangeduid worden.⁴⁶

Ten eerste ligt bij een rehabilitatieve sanctie de focus op de dader en niet op zijn daden zoals in het retributieve concept.

Ten tweede wordt er met het oog op rehabilitatie vooral naar de toekomst gekeken. Hoe kan het gedrag van de dader verbeterd worden zodat hij in de toekomst niet opnieuw zulke daden zal plegen. In het retributieve concept wordt vooral gezorgd dat het gedrag uit het verleden bestraft wordt.

Tot slot is het doel dus niet de dader te bestraffen maar wel hem te behandelen voor zijn ziekte.

Het idee dat rehabilitatie als een alleenstaand systeem in de plaats dient te treden van het traditionele retributieve sanctieconcept, werd vanaf de jaren 1970 verlaten. Bepaalde auteurs spreken zelfs van een totale mislukking van het concept.⁴⁷ Hiervoor worden doorgaans twee oorzaken aangegeven.

Door zijn focus op de dader en niet op de daden, propageerde rehabilitatieve auteurs dat er voor elke dader een andere oplossing diende gevonden te worden. Geen enkel persoon is immers hetzelfde en elke dader kende een andere pad naar zijn misdrijf. Oplossingen dienden dus op maat gemaakt te worden, wat er toe leidt dat voor een zelfde misdrijf verschillende gevolgen waren voor verschillende daders. Dit was voor kritische stemmen een oneerlijkheid die niet getolereerd kon worden.⁴⁸

Daarnaast waren er morele argumenten waarom een puur rehabilitatief systeem niet aanvaard werd. De verantwoordelijkheid voor het misdrijf werd immers verschoven. De dader was zelf een slachtoffer van zijn psychische ziekte of zijn problematische jeugd en diende geen verantwoordelijkheid te dragen voor zijn daad.⁴⁹

⁴⁶ K. DALY, "Restorative Justice – the real story" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 77.

⁴⁷ Z.D. GABBAY, "Justifying Restorative Justice: A theoretical justification for the use of restorative justice practices", *Journal of Dispute Resolution*, 2005, http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NTQ4, 390.

⁴⁸ N. SMITH, "Rehabilitation", *Encyclopedia of Criminal Justice*, <http://pubpages.unh.edu/~nicks/pdf/Rehabilitation.pdf>, 2.

⁴⁹ Ibidem.

Toch kan niet ontkend worden dat het rehabilitatieve denken een invloed heeft gehad op het klassieke strafrecht. Denken we maar aan probatie en de verschillende voorwaarden die daar aan gekoppeld kunnen worden. Deze kunnen bijvoorbeeld een behandeling voor drugsverslaving inhouden, het zoeken van een nuttige dagbesteding, enz.⁵⁰

Sommige auteurs spreken dan ook eerder van een incorporatie van rehabilitatieve programma's in het klassieke strafrecht wat voor een uitdoving van de scherpe tweedeling zorgde.⁵¹ Iets wat in deze paper ook als een mogelijke toekomst voor het herstelrecht gezien wordt.

C. Herstelgerichte sancties

Een herstelrechtelijke sanctie is er op gericht de schade die is ontstaan door het misdrijf te herstellen. Hierbij kan een belangrijk onderscheid gemaakt worden met een retributieve bestraffing.

In de herstelrechtelijke rechtsleer wordt er immers op gehamerd dat binnen het herstelrecht geen sprake is van een straf. Het verschil tussen een vergeldende straf en een herstelgerichte sanctie ligt hem in de doelstelling. Waar een straf, zoals eerder reeds gezegd, als één van zijn voorwaarden heeft dat er leed wordt toegebracht aan de dader, is dit bij een herstelgerichte sanctie niet het uitgangspunt.⁵² Het slechte gevoel dat de dader heeft bij de uitvoering van de herstelrechtelijke sanctie, is slechts een bijkomstigheid in het raam van zijn verplichting om de schade te herstellen.⁵³

Waar de vergeldende straf gericht is op de daad en de rehabilitatieve sanctie gericht is op de dader, ligt de focus van de herstelgerichte sanctie op het herstellen van de schade van het slachtoffer.⁵⁴

Daarnaast is de herstelgerichte sanctie in de eerste plaats gericht op de toekomst. Het herstellen van de relatie tussen dader en slachtoffer, zijn gevoelens van spijt en het opnemen van verantwoordelijkheid, moeten er voor zorgen dat de dader in de toekomst geen misdadig gedrag meer zal stellen. Deze blik op de toekomst deelt herstelrecht met het rehabilitatieve sanctieconcept maar staat in contrast met de vergeldende straf die zich enkel richt op het bestraffen van gedrag uit het verleden.⁵⁵

⁵⁰ Z.D. GABBAY, "Justifying Restorative Justice: A theoretical justification for the use of restorative justice practices", *Journal of Dispute Resolution*, 2005, http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NTQ4, 391.

⁵¹ D. GARLAND, *The culture of control - Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford, Oxford University Press, 8.

⁵² L. WALGRAVE, 'On Restoration and Punishment', in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles - Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 23.

⁵³ Ibidem

⁵⁴ H. ZEHR, "Changing Lenses", in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 76-77.

⁵⁵ D. ROCHE, 'Retribution and restorative justice' in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 77.

Deze scherpe tegenstellingen dienen echter opnieuw genuanceerd te worden op basis van de praktische implementatie van herstelrecht.⁵⁶

Zo zal de bemiddelaar in een herstelgerichte procedure zeker niet blind zijn voor de gepleegde feiten. Belangrijk binnen dit type procedure is immers ook dat de dader zijn foutief gedrag inziet en er zijn verantwoordelijkheden voor opneemt. Op dat vlak vertoont de herstelgerichte sanctie parallellen met de retributieve straf.⁵⁷

Ook met de rehabilitatieve sanctie kunnen gelijkenissen opgemerkt worden. Zo zal in de herstelgericht procedure ook besproken worden welke stappen de dader zal ondernemen om zijn gedrag in de toekomst te verbeteren en zal de opgelegde sanctie op dit vlak ook verplichtingen kunnen opleggen.⁵⁸

Moet men binnen het herstelrecht dan spreken van een sanctie of omvat het toch elementen van een straf? Dat is een vraag die binnen de herstelrechtelijke rechtsleer vaak aan bod komt.⁵⁹

Een eenduidig antwoord op deze vraag is er niet. Twee stromingen binnen de rechtsleer staan hier tegen over elkaar.⁶⁰

In een maximalistische visie van herstelrecht, is er geen plaats voor bestraffende sancties. Het leed dat de dader ervaart door de sanctie is louter bijkomstig tot het echte doel, het herstellen van de schade.⁶¹

Een andere visie stelt dan weer dat vergelding een basisvoorwaarde is voor het herstel. Om het onrecht van de daad voor het slachtoffer te herstellen, de maatschappij te tonen dat zulke daden niet getolereerd worden en om de dader te confronteren met zijn fouten, is bestraffen volgens deze theorie een noodzakelijk element.⁶²

⁵⁶ K. DALY, " Restorative justice – The real story", *Punishment and Society*, (1) 2002, 59.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Zie onder andere teksten van J. BLAD, L. WALGRAVE, R.A. DUFF, M. HILDEBRANDT, S. GUTWIRTH, P. DE HERT en P. MCCOLD.

⁶⁰ J.R. BLAD, *Het sanctieconcept van het herstelrecht*, <http://repub.eur.nl/res/pub/30782>, 7-9.

⁶¹ L. WALGRAVE, 'Restorative Justice, Self-interest and Responsible Citizenship' in J.R. BLAD, *Het sanctieconcept van het herstelrecht*, <http://repub.eur.nl/res/pub/30782>, 7-8.

⁶² R.A. DUFF, 'Punishment, Communication and Community' in J.R. BLAD, *Het sanctieconcept van het herstelrecht*, <http://repub.eur.nl/res/pub/30782>, 9.

2.2 Oorsprong van het herstelrechtelijke denken

Herstelrecht zoals het op dit moment in de rechtsleer en praktijk gedefinieerd en bestudeerd wordt, kent zijn oorsprong aan het eind van de 20^e eeuw. Hoewel het op dat moment als een totaal nieuw fenomeen werd beschreven, werd al snel de link gemaakt met beschavingen uit het verleden en exotische stammen die allen de basisprincipes van het herstelrecht zouden toepassen in hun eigen, niet-Westerse rechtssysteem.

Deze manier van geschiedkundige beschrijving van het herstelrecht, blijft echter niet zonder kritiek. Volgens bepaalde auteurs werd er een mythe rond de stroming gecreëerd die haar de nodige legitimiteit moest geven. De vraag die hierbij door deze auteurs gesteld wordt, is in welke mate de verschillende oorsprongsverhalen correct zijn. Werden ze niet gemanipuleerd en gevormd met het oog op het perfect voorstellen van het herstelrechtelijke denken?⁶³

Dat er kritisch moet omgesprongen worden met de verhalen rond het ontstaan van herstelrecht, is zonder meer duidelijk. Toch kan een theorie maar goed begrepen worden wanneer haar historische basis gekend is. In de gebruikte herstelgerichte procedures zijn immers duidelijk sporen terug te vinden van oude gebruiken, toevallige ontdekkingen en gelijkdenkende criminologische stromingen. Daarom kan er ook in deze masterscriptie niet voorbij gegaan worden aan de inspiratiebronnen voor het herstelrechtelijke denken.

2.2.1 Herstelrecht als herontdekking van traditionele gebruiken

In de eerste plaats haalde de eerste herstelrechtelijke denkers hun inspiratie bij de traditionele gebruiken van oude stammen. Deze werden niet uit het niets bedacht maar werden heruitgevonden aan de hand van het bestuderen van deze oude gebruiken en tradities. Vaak lagen onrusten tussen de traditionele inheemse (aboriginal) bevolking en afstammelingen van de Europese kolonisten aan de basis van de herontdekking.

A. Nieuw-Zeeland – de familieberaadslaging

In de herstelrechtelijke literatuur omtrent de oorsprong van herstelrecht, wordt vaak verwezen naar het rechtssysteem dat de originele bewoners van Australië (Aboriginals) en Nieuw-Zeeland (Maori) gebruikten voor de Europese grootmachten hen veroverde.

Het klassieke Maori rechtssysteem gaat uit van een balans tussen sociale, fysieke, emotionele en mentale evenwichten binnen personen en binnen de samenleving. Een misdrijf verstoort deze balans. Het rechtssysteem moet zorgen voor een herstel van het evenwicht.⁶⁴

⁶³ K. DALY, "Conferencing in Australia and New- Zealand" in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 65.

⁶⁴ X, "Working across cultures in restorative justice", http://www.justice.govt.nz/policy/criminal-justice/restorative-justice/restorative-justice-info-for-providers/documents/copy_of_Module-3.pdf, 5.

Familie speelt een cruciale rol in het herstel van deze balans. De whanau (familie) neemt als een geheel de verantwoordelijkheid op voor het gepleegde misdrijf.⁶⁵ Het is dan ook van cruciaal belang dat in een herstelgerichte procedure, familie van beide partijen wordt betrokken.⁶⁶

Met de kolonisatie van Nieuw-Zeeland door Groot Brittannië midden de 19^e eeuw, ontmoette ook de rechtsstelsels van beide culturen elkaar voor het eerst. Al snel werd het traditionele Maori systeem verdrukt.⁶⁷

Met de herontdekking van herstelrecht in de jaren '70 van de vorige eeuw, kwam ook het klassieke Maori rechtssysteem terug onder de aandacht in Nieuw-Zeeland. Met de Family Group Conferences for young offenders through the Children, Young Persons, and Their Families Act uit 1989 werd een eerste stap gezet richting herstelgerichte familieconferenties die gelijkenissen vertonen met het Maori systeem. Volledige erkenning van herstelrechtelijke praktijken in het strafrecht kwam er in 2002 met de Sentencing Act, de Parole Act en de Victim's Rights Act. Deze wetten gaven herstelrecht de nodige legitimiteit in Nieuw-Zeeland en moedigden het gebruik ervan aan.⁶⁸

De nadruk lag op familieconferenties, een herstelgerichte praktijk die aanknoopte met de gebruiken van de Maori.⁶⁹

Toch kwam er ook kritiek op deze wetgeving. Veel auteurs geloven niet dat de traditionele Maori gebruiken kunnen ingepast worden in een Westers rechtssysteem. Niet het herstellen van de traditie van de oorspronkelijke bewoners is de doelstelling, maar wel legitimiteit geven aan de nieuwe opvattingen omtrent herstelrecht.⁷⁰

B. Canada - bestraffingscirkels

De voorbije decennia groeide ook in Canada het besef dat er nood was aan een nieuwe manier van recht spreken. Net als in Nieuw-Zeeland, lag de relatie tussen de originele bevolkingsgroepen (hierna Aboriginals⁷¹) en de afstammelingen van de koloniale aan de basis van deze beweging.

⁶⁵ Ibidem, 7.

⁶⁶ H. BOWEN, Restorative and Healing Justice in Aotearoa, <http://www.restorativejustice.org/10fulltext/bowen-helen.-2008.-restorative-and-healing-justice-in-aotearoa-a-way-forward-for-schools>, 3.

⁶⁷ Ibidem, 8.

⁶⁸ X, Restorative Justice in New Zealand Best Practice, <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/restorative-justice-in-new-zealand-best-practice>.

⁶⁹ De moderne manier van werken wordt verder toegelicht in onderdeel 1.3.

⁷⁰ K. DALY, "Conferencing in Australia and New- Zealand" in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 66.

⁷¹ Deze term voor oorspronkelijke bewoners wordt niet enkel in Australië gebruikt.

In het begin van jaren '90 toonde statistieken over het Canadese gevangeniswezen aan dat er een grote disproportionaliteit was tussen het aantal gevangenen van Aboriginal afstamming en het aantal gevangenen van niet- Aboriginal afstamming. Begin jaren '90 zaten 8 keer meer Aboriginal afstammelingen in de gevangenis dan niet-Aboriginals.⁷²

Om dit criminaliteitsprobleem in hun bevolkingsgroep op te lossen, besloten een groep Aboriginals het heft in eigen handen te nemen. Ze richtten het Wet'suwet'en Unlocking Aboriginal Justice Program (hierna WUAJ) op met als doel het rechtssysteem van hun voorouders te herontdekken en toe te passen.⁷³

In het Wet'suwet'en systeem staat het gebruik van "circles" centraal.⁷⁴ Dader en slachtoffer ontmoeten elkaar geruggensteund door leden van hun clan en familie. Er wordt gezocht naar consensus en een belangrijk deel van het effect van de circle is de publieke veroordeling en beschaming van de dader. Die moet hem er van weerhouden opnieuw misdrijven te plegen.

Het gebruik van "circles" werd vrij snel opgepikt door traditionele rechtspraak. In het mijlpaal arrest R. v. Moses uit 1992 werden ze voor het eerst echt erkend en toegepast.⁷⁵

De voorzitter van de rechtbank die de zaak behandelde stelde het volgende als reden om te kiezen voor een alternatieve berechting:

"Beklaagde begon zijn crimineel parcours in 1982 met twee lichte misdrijven. Een decennium later heeft hij 43 misdrijven gepleegd, 8 jaar in de gevangenis gezeten en ontelbare probatievoorwaarden opgelegd gekregen. Zijn crimineel gedrag is de voorbije drie jaar nog sterker toegenomen. De staat heeft, ondanks bijna een kwart miljoen dollar uit te geven aan de beklaagde in de voorbije 10 jaar, enkel zijn kansen op rehabilitatie verkleind en de openbare veiligheid enkel verminderd."⁷⁶

⁷² M. JACKSON, "Locking up Natives in Canada" in in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 162.

⁷³ L. MIRSKY, "The Wet'suwet'en Unlocking Aboriginal Justice Program: Restorative Practices in British Columbia, Canada", *Restorative Practices*, 2003, http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NDE2, 1

⁷⁴ Meer over hun praktische werking in onderdeel 1.3

⁷⁵ C. CUNNEEN, "Reviving restorative justice traditions?" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 124.

⁷⁶ Vrij vertaald op basis van: Yukon International Court 9 januari 1992, <http://www.usask.ca/nativelaw/factums/view.php?id=124>, 22.

Het arrest vermeldt ook hoe de cirkel praktisch werd toegepast.

“De rechtszaal werd omgevormd tot een binnencirkel voor dertig mensen en een buitenste cirkel voor de laatkomers. De advocaat van de verdediging zat naast de beklaagde en zijn familie. De procureur zat aan de overkant, aan de rechterkant van de rechter. [...] Na de opening van de debatten door de rechter en de advocaat, werd het formele proces een informele discussie over wat de gemeenschap het best zou beschermen en wat de beklaagde zou kunnen weg houden van drugs en alcohol.”⁷⁷

De beklaagde werd uiteindelijk veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf met uitstel onder probatievoorwaarden.

Hoewel ook deze vorm van berechting de beklaagde niet tot inkeer bracht (hij pleegde nadien nog 30 misdrijven en werd verschillende keren opgesloten⁷⁸) was de toon gezet. Canadese rechtspraak ontwikkelde voorwaarden en modaliteiten voor cirkels en deze worden in verschillende delen van Canada toegepast.⁷⁹ Ze dienen als eerste voorbeeld voor soortgelijke praktijken in de rest van de wereld.

2.2.2 De aha-erlebnis van slachtoffer-dader bemiddeling

Hoewel de oude gebruiken zoals bestraffingscirkels en familieconferenties sporen bevatten van een één op één slachtoffer-dader bemiddeling, wordt als het beginpunt van de moderne slachtoffer-dader bemiddelings- en verzoeningsprocedures vaak verwezen naar een recent oorsprongsverhaal in Ontario, Canada.

Een eerste programma werd er reeds opgericht in 1975 nadat twee probatieassistenten van een plaatselijke Mennonieten Vereniging (Mennonieten zijn een tak van het Protestantse geloof)⁸⁰ op het idee kwamen enkele daders van vandalisme met hun slachtoffers te confronteren.

Twee jongens hadden in een staat van dronkenschap huizen, auto's en boten vernield en zouden voor de rechtbank moeten verschijnen. De probatieassistenten stelden de rechter voor een ontmoeting te regelen tussen de twee minderjarige vandalen en hun 22 slachtoffers om hen de kans te geven zich te verontschuldigen en schadeloosstellingsovereenkomsten af te sluiten. De rechter aanvaardde hun voorstel.⁸¹

⁷⁷ Ibidem, 2

⁷⁸ <http://www.duhaime.org/LawMag/LawArticle-1252/The-Good-and-the-Bad-Judge-Stuarts-R-v-Moses-Legacy.aspx>

⁷⁹ C. CUNNEEN, "Reviving restorative justice traditions?" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 124.

⁸⁰ <http://www.protestant.nu/Encyclopedie/tabid/359/Page/mennonieten/Default.aspx>

⁸¹ D.W. VAN NESS, "Regional Views" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 510-511.

De eerste slachtoffer-dader bemiddeling bleek meteen een succes. De twee jonge daders werden bij hun slachtoffers gebracht en verontschuldigde zich voor hun daden. Binnen drie maanden was alle schade terugbetaald. Eén van de jonge daders ging in behandeling voor zijn drugsverslaving, studeerde later af als jurist en werd zelf een vrijwillig bemiddelaar bij de organisatie.⁸²

Het succes leidde tot de oprichting van het Victim-Offender Reconciliation Program (VORP). Al snel verspreidde het zich doorheen de Mennonieten Gemeenschap in Canada. De interesse van deze geloofsgroep in herstelrecht is trouwens niet louter toevallig. In de rechtsleer werd reeds veel geschreven over de christelijke vergevingsmoraal die het herstelrecht onderbouwd.⁸³ De term Reconciliation duidt ook meteen de doelstelling van het programma aan, verzoening tussen slachtoffer en dader, het herstel van hun relatie.⁸⁴

Later volgden andere, niet-religieuze NGO's. De term Reconciliation werd vervangen door Mediation. In deze Victim-Offender Mediation Programma's (VOMP) werd niet meer gefocust op verzoening maar wel op het herstel van de geleden schade.⁸⁵

Onder deze vorm verspreidde het programma zich in de praktijk en wetgeving doorheen Noord-Amerika en de wereld.⁸⁶

2.2.3 Herstelrecht als een gevolg van hernieuwde aandacht voor het slachtoffer

De rol die een slachtoffer kan spelen in een strafrechtelijke procedure is doorheen de geschiedenis geëvolueerd.

In de oude beschavingen was het aan het slachtoffer zelf die zijn recht op compensatie moest afdwingen van de dader. Hij of zij diende zelf de bewijzen te vergaren en de schuld aan te tonen.⁸⁷ Delicten waren in het Romeinse Rijk bijvoorbeeld zuivere privaatrechtelijke aangelegenheden. Opgelegde boetes werden gezien als een vorm van compensatie voor het slachtoffer.⁸⁸

Tijdens de late middeleeuwen kwam hierin verandering. Met de opkomst van moderne staten werd de bevoegdheid om een strafonderzoek op te starten en te voeren overgenomen door vertegenwoordigers van de staat. Dit was het gevolg van een veranderde visie op misdrijven.

⁸² B. GUMM, *Restorative Justice Revisits Punishment*, *Peacebuilder*, 2012, <http://emu.edu/now/peacebuilder/2011/08/restorative-justice-revisits-punishment>.

⁸³ J.J.M VAN DIJK, *Slachtoffers als zondebokken*, Apeldoorn/Antwerpen, Maklu, 2008, 33-35.

⁸⁴ P. MCCOLD, *Primary Restorative Justice Practices* in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 43.

⁸⁵ *Ibidem*, 44.

⁸⁶ D.W. VAN NESS, "Regional Views" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 518.

⁸⁷ H. STRANG, "Justice for Victims of Young Offenders: The Centrality of Emotional Harm and Restoration" in A. MORRIS (ed.) in G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 183.

⁸⁸ X, "Delict", *Encyclopedia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/156569/delict>.

Deze werden gezien als feiten die het individu te boven gingen en de gemeenschap in z'n geheel raakten.⁸⁹

Sommige auteurs wijzen ook naar de invloed van het christelijke geloof op de Westerse inzichten over de rol van slachtoffers in een strafproces. Het verhaal van een vergevingsgezinde Christus stond gedurende vele eeuwen centraal in de middeleeuwse samenleving. Hij was een slachtoffer maar hield zich passief en vergaf de personen die hem deden lijden. Met de ontwikkeling van het klassieke westerse strafproces in de 17^e eeuw, sloop ook dit slachtofferbeeld in de procedure. Het slachtoffer werd geacht de procedure niet zelf te voeren en een passieve rol aan de zijlijn te spelen.⁹⁰

Het was wachten tot het midden van de 20^e eeuw alvorens er in de rechtsleer opnieuw aandacht werd geschonken aan de rol van het slachtoffer.⁹¹

De eerste kentering kwam er vlak naar de Tweede Wereldoorlog. Onder invloed van hun eigen ervaringen begonnen bepaalde auteurs na te denken over de relatie tussen dader en slachtoffer en ieders verantwoordelijkheden bij het tot stand komen van een misdrijf.⁹² Hun uitgangspunt was de mate waarin een slachtoffer mede schuldig was aan een misdrijf.

In de jaren 1970 verschoof het onderzoek naar de positie van slachtoffers in strafprocedures zich naar andere thema's. Er kwamen zowel in de rechtsleer als in de dagdagelijkse praktijk steeds meer oproepen om het slachtoffer een belangrijkere positie te geven in het proces.⁹³

Er groeide een besef dat slachtoffers nood hebben aan ondersteuning nadat ze te maken kregen met een misdrijf. Vanuit het psychiatrisch onderzoek werd duidelijk dat slachtoffers de psychotraumatische gevolgen van wat hen overkomen was, niet op eigen kracht konden verwerken.⁹⁴ Voor het eerst was er aandacht voor de morele gevolgen van een misdrijf bij slachtoffers en de manier waarop deze moesten hersteld en gecompenseerd dienden te worden.⁹⁵

Vanuit criminologisch perspectief werden slachtofferenquêtes uitgevoerd en werd er onderzoek verricht naar ervaringen van slachtoffers en het onveiligheidsgevoel in de samenleving.⁹⁶

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ J.J.M. VAN DIJK, "De herrijzenis van het slachtoffer in het strafproces: een dupliek", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 71.

⁹¹ H. STRANG, "Justice for Victims of Young Offenders: The Centrality of Emotional Harm and Restoration" in A. MORRIS (ed.) in G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 183.

⁹² J.J.M. VAN DIJK, M.S. GROENHUIJSEN en F.W. WINKEL, *Victimologie: Voorgeschiedenis en stand van zaken, Justitiële Verkenningen*, (3) 2007, 11.

⁹³ H. STRANG, "Justice for Victims of Young Offenders: The Centrality of Emotional Harm and Restoration" in A. MORRIS (ed.) in G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 183.

⁹⁴ J.J.M. VAN DIJK, M.S. GROENHUIJSEN en F.W. WINKEL, *Victimologie: Voorgeschiedenis en stand van zaken, Justitiële Verkenningen*, (3) 2007, 16.

⁹⁵ S. GREEN, 'The victims movement and restorative justice' in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 172.

⁹⁶ K. WITTEBROOD, "Slachtoffers van criminaliteit: feiten en achtergronden" in J.J.M. VAN DIJK, M.S. GROENHUIJSEN en F.W. WINKEL, *Victimologie: Voorgeschiedenis en stand van zaken, Justitiële Verkenningen*, (3) 2007, 20.

Deze ideeën rond slachtoffers in de strafprocedure werden meegenomen in de herstelrechtelijke beweging die niet veel later op gang kwam. Herstelrecht richtte zich op het herstel van het slachtoffer, de dader en de gemeenschap. Misdrijven worden in de herstelrechtelijke visie gepleegd tegen een specifiek individu. Het verstoort de relatie tussen personen, een relatie die moet hersteld worden.⁹⁷

Voor het slagen van een herstelgerichte procedure is de rol van het slachtoffer uitermate belangrijk. Er kan immers geen herstel plaatsvinden als hij of zij niet betrokken wordt.⁹⁸ De ontmoeting tussen dader en slachtoffer vormt de basis voor het oplossen van het conflict.⁹⁹

Hoewel onderzoek aantoont dat slachtoffers positief tegenover de door hun doorlopen herstelgerichte procedure staan, is de victimologische rechtsleer het er niet roerend over eens dat het slachtoffer hierin nu wel de positie krijgt die het verdient. Zo is de mogelijkheid van het slachtoffer om deel te nemen aan een herstelprocedure volledig afhankelijk van het identificeren van de dader en diens keuze om al dan niet deel te nemen aan het herstelgerichte proces. De keuze ligt dus bij de dader en hij krijgt nog steeds een centrale rol in het gebeuren terwijl de herstelrechtelijke theorie uitgaat van een focus op het slachtoffer.¹⁰⁰¹⁰¹

2.3 Herstelrechtelijke praktijken

In België en bij uitbreiding in Europa lijkt de term herstelrecht bijna synoniem geworden met het begrip bemiddeling. Dit aspect van de buitengerechtelijke geschillenoplossing is echter maar één van de mogelijkheden die herstelrecht biedt.

Naast bemiddeling, ontdekten we in onderdeel 2.1 al dat vanuit de praktijk in Canada ook bestraffings- of herstelcirkels groeiden uit de oude inheems cultuur. In Nieuw-Zeeland was vooral het betrekken van familie en clan leden in een familieberaadslaging van belang.

Deze drie praktijken werden gezien als de prototypes van de herstelgerichte procedures.¹⁰² Doorheen de tijd zijn er echter vele mengvormen en variaties ontstaan.¹⁰³

⁹⁷ S. GREEN, 'The victims movement and restorative justice' in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 176.

⁹⁸ D. VAN NESS, "The hope of things to come: a framework of thinking about a restorative justice system" in G.M. WEITEKAMP en H.J. KERNER, *Restorative Justice: Theoretical Foundations*, Devon, Willan Publishing, 2002, 5.

⁹⁹ S. GREEN, 'The victims movement and restorative justice' in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 177.

¹⁰⁰ Ibidem, 179.

¹⁰¹ Meer over slachtoffer vriendelijke procedures in het herstelrecht en in de Belgische procedures in hoofdstuk

¹⁰² B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 211.

¹⁰³ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 47.

Hun gemeenschappelijke kenmerk is dat ze uitgaan van de ontmoeting en dialoog tussen dader, slachtoffer en andere belanghebbende.¹⁰⁴ Ze zijn, zoals hiervoor reeds geschetst, gebaseerd op de oude tradities en gewoonten.¹⁰⁵

Naast deze dialooggerichte kernprogramma's van het herstelrecht, werden doorheen de jaren ook andere herstelgerichte praktijken uitgewerkt. Hierbij kan gedacht worden aan slachtofferhulp, daderbegeleiding, gemeenschapsdienst en schadebemiddeling.

2.3.1 Dialooggerichte programma's

A. Bemiddeling

Het archetype van de herstelrechtelijke procedures is zonder twijfel de bemiddeling.

In eerste instantie werd de bemiddeling opgevat als een ontmoeting tussen dader en slachtoffer. Eén op één gesprekken met behulp van een begeleidende, onafhankelijke derde vormen de basis. Het is de bedoeling dat beide partijen aanwezig zijn en zelf het woord nemen. Op die manier ontstaat een rechtstreekse dialoog die volgens het ideaalbeeld zorgt voor een therapeutisch effect aan beide kanten van de tafel.¹⁰⁶

Het is niet de bedoeling dat er onmiddellijk gefocust wordt op de oplossing van het probleem of het herstel van de schade. Beide partijen krijgen de kans om hun visie op de feiten te geven en hun gevoelens hieromtrent uit te spreken. Voor het slachtoffer is dit de kans erkenning te krijgen als slachtoffer, vragen te stellen aan de dader over het hoe en waarom van de gebeurtenis en zijn woede of verdriet duidelijk te maken. Voor de dader is het eens kans om verantwoordelijkheid op te nemen voor wat er gebeurde en spijt te betuigen¹⁰⁷

De bemiddelaar zorgt in deze fase voor een veilige omgeving waarin zowel slachtoffer als dader hun gevoelens kunnen uiten.¹⁰⁸ Vaak zal hij reeds voor de eigenlijke ontmoeting tussen dader en slachtoffer een apart gesprek met hen hebben gehad. Dit is in andere vormen van bemiddeling controversieel, maar binnen de slachtoffer-dader bemiddeling algemeen aanvaard.¹⁰⁹

¹⁰⁴ B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 211.

¹⁰⁵ D. VAN NESS, A. MORRIS en G. MAXWELL, *Introducing Restorative Justice* in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 6.

¹⁰⁶ B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 213.

¹⁰⁷ P. MCCOLD, *Primary Restorative Justice Practices* in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 41 en 44.

¹⁰⁸ B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 213.

¹⁰⁹ G. BILLIKOPF, "Pre-Caucusing and Pre-Mediation", <http://nature.berkeley.edu/ucce50/aq-labor/7article/article06.htm>.

Het voorafgaande gesprek geeft de bemiddelaar de kans om te peilen naar de wensen van beide partijen, na te gaan of ze met een juiste ingesteldheid aan het gesprek beginnen en kan problemen in de vaak moeilijke ontmoeting tussen de partijen zelf voorkomen.

Het schept verder een band van vertrouwen tussen de bemiddelaar en de partijen die noodzakelijk is om het eigenlijke gesprek goed te laten verlopen.¹¹⁰

In een tweede fase komt dan de werkelijke herstelovereenkomst tot stand. Hierin kunnen afspraken gemaakt worden over de manier waarop de dader zijn fouten zal rechtzetten en de schade zal herstellen.¹¹¹ Deze afspraken kunnen onder andere bestaan uit een financiële tegemoetkoming aan het slachtoffer, een publieke verontschuldiging, werk verrichten voor het slachtoffer en/of de gemeenschap en het volgen van een behandeling.¹¹² De bemiddelaar speelt hierin een meer actieve, begeleidende rol. Hij kijkt toe op de juridische implicaties en helpt partijen met hun problemen.¹¹³

Het basisconcept voor deze slachtoffer-dader bemiddeling kende sinds haar ontstaan vele mutaties. Zo werd in sommige programma's het één op één gesprek vervangen door een dialoog met de hele gemeenschap, werd de rol van de bemiddelaar actiever of werd de daadwerkelijke dialoog zelfs indirect via een tussenpersoon.¹¹⁴

Uiteindelijk hangt het voor officiële bemiddelingskanalen vooral af van welke modaliteiten de wetgever verbindt aan de slachtoffer-dader bemiddeling. Zo bepaalt hij welke zaken in aanmerking komen voor bemiddeling, door wie en waarover bemiddeld wordt en in welke fases van de strafprocedure de bemiddeling kan opgestart worden. Meer over de officiële bemiddelingsprocedures in België in hoofdstuk 3.

B. Beraadslagingen

Beraadslagingen kennen hun oorsprong in Nieuw-Zeeland. Gegroeid uit de Maori traditie die de familie en clan verbanden als uitermate belangrijk achtte.¹¹⁵

De belangrijkste vorm van beraadslaging is de Family Group Conferencing of, vrij vertaald, Familieberaadslaging.¹¹⁶

¹¹⁰ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 44.

¹¹¹ C. BRIGHT, "Victim-offender Mediation", 1997, <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/vom>.

¹¹² T.F. MARSHALL, Restorative Justice: An overview – a report by the Home Office Research Development and Statistics Directorate, 1999, <http://library.npia.police.uk/docs/homisc/occ-resjus.pdf>, 11.

¹¹³ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 44.

¹¹⁴ B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 219.

¹¹⁵ Zie 1.2.1, A.

¹¹⁶ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 51.

Deze wordt vooral toegepast bij zaken waarin jonge daders terecht moeten staan. Gezien hun jeugdige leeftijd, wordt het beter geacht als deze jeugddelinquenten ondersteund worden door ouders en familie om hun verantwoordelijkheden op te nemen en hun leven te beteren.

Hoewel er dus een focus is op de dader en diens familie, wordt meestal ook de familie van het slachtoffer uitgenodigd.¹¹⁷

Verder is er een belangrijke rol weggelegd voor jeugddiensten, politie en kindbescherming. Zij adviseren de familie van het slachtoffer over de stappen die moeten genomen worden om de schade uit het misdrijf te herstellen maar vooral over de weg uit het delinquent gedrag.¹¹⁸

Aanwezigheid van familie, politie, vertegenwoordigers van de school van de dader, enz. moeten de delinquente jongere aantonen dat er mensen om hem geven maar tegelijk ook dat hij verantwoording zal moeten afleggen telkens wanneer hij misdrijven pleegt.¹¹⁹

De procedure zelf verloopt ongeveer gelijk aan die in de gewone slachtoffer-dader bemiddeling. Er zijn echter ook enkele verschillen op te merken. Zo zullen er dus meerdere belanghebbenden aanwezig zijn en niet enkel de dader en het slachtoffer zelf.

Ook de rol van de bemiddelaar, of beter gezegd begeleider, van het proces ligt anders. Hij zal in de meeste gevallen voorzien in een vooraf opgesteld script voor de beraadslaging.¹²⁰ Dat script volgt meestal soortgelijke stappen maar kan ook op maat gemaakt worden in overleg tussen belanghebbende en de begeleider.

Eerst en vooral stelt de begeleider de procedure voor. Hij ligt toe wie op welk moment aan het woord komt en welke rol elke actor kan of mag spelen. Ook de gevolgen van een mislukte beraadslaging (bv. een gerechtelijke procedure) worden in herinnering gebracht.¹²¹

Daarna worden er vragen gesteld door de begeleider aan het slachtoffer en aan de dader over de aanleiding, toedracht en gevolgen van het misdrijf.¹²²

In een volgende fase komen dan de groep belanghebbende achter slachtoffer en dader aan het woord om hun mening te geven over het voorliggende probleem en de oplossing.¹²³ Deze publieke discussie geldt als een bevestiging van de normen en waarden van de gemeenschap aan de dader.¹²⁴

¹¹⁷ Ibidem, 50.

¹¹⁸ C. BRIGHT, "Conferencing", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/conferencing>.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 214.

¹²¹ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 48.

¹²² Ibidem

¹²³ Ibidem

¹²⁴ C. BRIGHT, "Conferencing", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/conferencing>.

Vaak is er plaats voor een private caucus tussen de dader en zijn familie om een herstellend voorstel uit te werken.¹²⁵

Een laatste fase handelt over het opstellen van een herstelovereenkomst. Het slachtoffer krijgt de kans aan te geven wat hij in de overeenkomst wil zien, waarna deze wensen worden besproken. De overeenkomst komt maar tot stand wanneer een consensus bereikt is.¹²⁶

Na afloop wordt op informele wijze nagepraat. Op deze manier wordt getracht de dader te laten herintegreren.¹²⁷

Familieberaadslaging voor jeugddelinquenten staat het verst in hun bakermat Nieuw-Zeeland. Hier is de familieberaadslaging in veel gevallen verplicht en vervangt het de procedures voor de jeugdrechtbank. De afgelopen tien jaar verspreidde het gebruik in licht aangepaste vormen zich doorheen de Angelsaksische wereld en daarna zelfs tot in België

Onderzoek toont aan dat vooral de daders baat hebben bij de familieberaadslaging. Dit kan verklaard worden door de sterke focus op de jonge dader. De beraadslaging denkt vooral na over manieren waarop toekomstig delinquent gedrag kan vermeden worden.¹²⁸

C. Cirkels

Bestraffingscirkels werden voor het eerst toegepast en beschreven in de in 2.2.1 uitgebreider aangehaalde Candadese rechtszaak R. v. Moses. Eén van hun kenmerken is dan ook dat cirkels worden georganiseerd door de rechter en plaatsvinden in de rechtszaal.¹²⁹

Toegang tot de bestraffingscirkel moet gevraagd worden door de dader. Van hem wordt op voorhand verwacht dat hij zijn verantwoordelijkheid in het misdrijf erkent en stappen wil nemen om soortgelijk gedrag in de toekomst te vermijden.¹³⁰

Net als bij de beraadslagingen, is een groot onderscheid met de normale slachtoffer-dader bemiddeling dat meer belanghebbende dan de partijen alleen, aanwezig zijn bij de procedure.¹³¹ Bij bestraffingscirkels gaat dit nog verder dan in de familieberaadslaging die hiervoor werd uitgelegd.

¹²⁵ C. BRIGHT, "Conferencing", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/conferencing>.

¹²⁶ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 48.

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ Ibidem, 78.

¹²⁹ Ibidem, 51.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ B.E. RAYE en A.W. ROBERTS, "Restorative Processes" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 215.

De cirkelprocedure omvat immers de partijen, hun familie en ondersteuners, de rechter en het openbaar ministerie (de binnenste cirkel) maar ook adviseurs over een bepaald thema en zelfs leden van de gemeenschap die gehoord willen worden. (de buitenste cirkel).¹³² Vaak worden de binnenste en buitenste cirkel ook fysiek zo ingedeeld in de rechtszaal.¹³³

Door deze bijzondere samenstelling wordt in een cirkelprocedure vaak over ruimere onderwerpen gesproken dan in de bemiddeling of beraadslaging. Maatschappelijke problemen die aan de basis kunnen liggen van het misdrijf worden besproken, als ook mogelijke oplossingen voor deze ruimere problemen die het voorliggende feit overstijgen.¹³⁴

Ook de praktische werking van de bestraffingscirkel is bijzonder. Onder leiding van één of twee "cirkelbewakers, wordt meestal een voorwerp doorgegeven dat fungeert als aanduiding van wie mag spreken.¹³⁵

In een eerste ronde stellen de begeleiders zichzelf voor en leggen de regels vast. Deze richtlijnen moeten er voor zorgen dat iedereen aan het woord kan komen die dat wil en dat er ook geluisterd wordt naar iedereen die het woord neemt.¹³⁶

Daarna is het de beurt aan de deelnemers van de cirkel om zichzelf voor te stellen, hun belang in de zaak te duiden en hun gevoelens te uiten.¹³⁷

Eindigen doet de bestraffingscirkel met een samenvatting van wat er gezegd werd en hoe de situatie verder moet aangepakt worden.¹³⁸

De bestraffingscirkel zelf heeft evenveel als doel het bestraffen van de dader als het verbeteren van de aanpak van criminaliteit in de gemeenschap.¹³⁹

Gezien de focus van de bestraffingscirkel dus niet alleen op de partijen ligt, wordt er vooraf of nadien vaak een tweede "helende" cirkel georganiseerd. Deze richt zich meer op het herstel van het slachtoffer en de confrontatie van de dader met zijn fouten.¹⁴⁰

¹³² L. PARKER, "Circles", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/circles>.

¹³³ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 51.

¹³⁴ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 53.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 51.

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 54.

¹⁴⁰ P. MCCOLD, Primary Restorative Justice Practices in A. MORRIS (ed.) en G. MAXWELL, *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 52.

2.3.2 Programma's gericht op begeleiding en herintegratie

De hiervoor geschetste prototypes voor herstelgerichte procedures worden in de praktijk aangevuld door programma's die niet zozeer op dialoog gericht zijn maar wel als doel hebben slachtoffer, dader en gemeenschap te herstellen van de door het misdrijf toegebrachte schade. Het gaat om zaken als slachtofferhulp, gemeenschapsdienst, rehabilitatiecentra enz.

A. Begeleidingsprogramma's voor slachtoffers

Niet alle slachtoffers van misdrijven hebben de kans deel te nemen aan een herstelgerichte procedure. Dit kan het geval zijn wanneer de feiten niet onder het toepassingsgebied van de procedure vallen of omdat de dader niet wenst deel te nemen aan een ontmoeting met het slachtoffer. In sommige gevallen wordt de dader van een misdrijf niet gevonden.¹⁴¹

In deze gevallen kan het slachtoffer niet genieten van de heilzame werking van een herstelgericht proces. Andere oplossingen om het leed te herstellen dringen zich dan op.

Slachtofferhulp is zo een oplossing. Deze vorm van begeleiding kan zowel door de overheid als door vrijwilligersorganisaties worden ingericht. Hun doel is het slachtoffer bij staan in de verwerking van zijn morele schade. In plaats van in een directe confrontatie met de dader, kan hij of zij nu met een hulpverlener praten over de emoties rond het misdrijf.¹⁴²

Ook voor de materiële schade kunnen slachtoffers vaak beroep doen op vrijwilligers of de overheid. In België kunnen slachtoffers van opzettelijke gewelddaden beroep doen op de overheid voor financiële hulp. Die kan onder andere bestaan in een tussenkomst voor de medische kosten.¹⁴³

B. Begeleidingsprogramma's voor daders

De situatie kan ook omgekeerd zijn. Nu is het de dader die in een herstelgerichte procedure een kans ziet om verantwoordelijkheid op te nemen voor zijn daden, spijt te betuigen en zichzelf niet meer toe te laten gelijkaardige feiten te plegen. Het slachtoffer weigert echter elke vorm van dialoog.¹⁴⁴

Ook in dit geval is de herstelrechtelijke literatuur er van overtuigd dat de dader een kans moet krijgen om een herstelgericht proces te doorlopen, al is het dan zonder ontmoeting met het slachtoffer. Op die manier zou recidivisme kunnen voorkomen worden en kan de dader zich na het doorlopen van zijn straf makkelijker herintegreren in de samenleving.¹⁴⁵

¹⁴¹ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 56.

¹⁴² C. BRIGHT, "Victim Assistance", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/victimassistance>.

¹⁴³ http://www.belgium.be/nl/justitie/slachtoffer/financiele_hulp/soorten_financiele_hulp.

¹⁴⁴ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 56.

¹⁴⁵ Ibidem.

Herstelgerichte begeleidingsprogramma's voor daders focussen op een beter begrip bij de dader van zijn fouten en de pijn die hij veroorzaakte. Daarnaast begeleiden ze de dader naar een traject van bijscholing, zowel met het oog op een beter functioneren in de maatschappij als naar een nuttige dagbesteding eens de straf is uitgezeten.¹⁴⁶

C. Restitutie

Buiten een dialoog in de vorm van bemiddeling, beraadslaging of bestraffingscirkels over de gepaste straf, voorzien de meeste staten ook in een systeem dat de schadevergoeding voor het slachtoffer regelt.¹⁴⁷ Het gaat dan om vergoeding van materiële en morele schade. Dit kan gebeuren via een financiële tussenkomst of via een herstel in natura.¹⁴⁸

Het terugbetalen van schade, is in wezen dus ook een herstelgerichte maatregel, een maatregel die al eeuwen lang wordt toegepast.

D. Gemeenschapsdienst

Gemeenschapsdienst kan, indien juist geïmplementeerd, een vorm van herstelgerichte procedure zijn. Volgens de herstelrechtelijke literatuur is de gemeenschap immers een indirect slachtoffer van misdrijven en dient de dader ook zijn band met de samenleving te herstellen. Hij kan een kans verdienen door werk te verrichten voor de gemeenschap.¹⁴⁹

In de praktijk worden echter vaak andere motieven gehanteerd om gemeenschapsdienst in te voeren. Het gaat dan bv. over het verminderen van de gevangenispopulatie door het voorzien van gemeenschapsdienst als een alternatieve straf.¹⁵⁰

Om een nut te hebben als herstelgerichte praktijk, moet de gemeenschapsdienst dus daadwerkelijk dienen om te gemeenschap vooruit te helpen. Om dit te bewerkstelligen wordt voorgesteld de taakstraf, indien mogelijk, te koppelen aan het gepleegde misdrijf. Zo kan een vandaal van openbare gebouwen, bijvoorbeeld meehelpen aan de reparatie.¹⁵¹ Welk werk de dader moet verrichten, wordt dan ook best afgesproken in dialoog tussen de gemeenschap, het slachtoffer en de dader.¹⁵²

¹⁴⁶ C. BRIGHT, "Ex-offenders Assistance", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/processes/exoffender>.

¹⁴⁷ <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/outcomes/restitution>

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ C. BRIGHT, "Community Service", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/outcomes/communityserv>.

¹⁵⁰ H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 56.

¹⁵¹ L. WALGRAVE, "Community service as a cornerstone of a systemic restorative response to (juvenile) crime" in G. BAZEMORE en L. WALGRAVE, *Restorative juvenile justice: Repairing the harm of youth crime*, Monsey NY, Willow Tree Press, 1999, 134-138.

¹⁵² H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 58.

Goed geïmplementeerd geeft de gemeenschapsdienst de dader een inzicht in zijn fouten en werkt het in op zijn eigen gevoel van verantwoordelijkheid. Op die manier wordt recidivisme tegen gegaan.¹⁵³

2.4 Conclusie

De herstelrechtelijke beweging is een recent fenomeen in de rechtswetenschap en in de criminologie. Een eenduidige definitie ontbreekt maar uit de rechtsleer kunnen de belangrijkste kenmerken, zoals de focus op het herstellen van het leed en de centrale positie van het slachtoffer, gedistilleerd worden. Een afwijkend sanctieconcept vormt het sluitstuk van het verschil tussen klassiek strafrecht en herstelrecht.

Herontdekking van traditionele gebruiken, vaak vanuit een koloniale achtergrond, en de opkomst van de victimologie vormen een verklaring voor het ontstaan van het herstelrechtelijke denken.

Vanuit deze ontstaansgeschiedenis werden drie prototypes ontwikkeld voor herstelgerichte procedures. De bemiddeling, de beraadslaging en de cirkel. Zij vormen de basispraktijken om op een herstelgerichte manier om te gaan met de gevolgen van een misdrijf. Sleutelwoord in deze programma's is dialoog. Deze verloopt liefst op een directe wijze tussen dader en slachtoffer.

Aanvullend ontstonden programma's die slachtoffer en dader begeleiden naar een herintegratie in de samenleving. Restitutie en gemeenschapsdienst dragen mee bij tot het herstel van respectievelijk het slachtoffer en de gemeenschap.

¹⁵³ C. BRIGHT, "Community Service", <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/outcomes/communityserv>.

3. Herstelrechtelijke kenmerken in de Belgische strafrechtsorde – stand van zaken

België kent de laatste tien jaar een sterke evolutie in de toepassing van herstelrecht binnen het klassieke strafrecht. Er wordt duidelijk gekozen voor evolutie in plaats van revolutie.

De ontwikkeling kwam er, zoals ook in andere Europese landen kan vastgesteld worden, vanuit het jeugdrecht. Hierin werden herstelgerichte procedures al langer als noodzakelijk gezien vanwege hun invloed op het gedrag van jonge delinquenten en de beperking van het recidivisme. Door de jonge dader te confronteren met zijn daden, wordt hem immers op zijn verantwoordelijkheid in de samenleving gewezen en is er een grotere kans dat hij in de toekomst twee keer zal nadenken alvorens foutief gedrag te stellen.

Op basis van de goede werking van lokale bemiddelingsinitiatieven, besloot de wetgever in 1994 een formele basis te creëren door de wet tot de invoering van bepalingen met betrekking tot bemiddeling in strafzaken in het wetboek van strafvordering.

In 2005 werd een wet goedgekeurd die bemiddeling beter reguleert.

In 2006 werd met invoering van de nieuwe Jeugdbeschermingswet, resoluut gekozen voor bemiddeling en groepsoverleg voor jonge daders.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van deze ontwikkelingen en linkt ze aan de hierboven beschreven theoretische principes en protototypevoorbeelden van het herstelrecht.

3.1 De Nieuwe Jeugdwet 2006

De nieuwe Jeugdbeschermingswet van 2006 verankert een reeds jarenlang in de praktijk gegroeid systeem van herstelgerichte procedures voor jonge delinquenten.¹⁵⁴ Deze wettelijke grondslag was nodig om een uniform systeem te creëren en het herstelrecht verder te promoten.¹⁵⁵

Uitgangspunt van de nieuwe Jeugdwet was en is een versterkte nadruk op opvoedend en preventief werken. De jonge dader moet bewust gemaakt worden van zijn daden, wat nadien moet leiden tot een vermindering van het aantal recidivegevallen. Voor het slachtoffer staat een snel herstel van de schade voorop. Om die redenen zet de Jeugdwet in op herstelgericht werken.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Memorie van Toelichting bij het voorontwerp van wet tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, 2004, <http://www.steunpuntjeugdhulp.be/?action=onderdeel&onderdeel=249>, 1.

¹⁵⁵ H. FERWERDA en I. VAN LEIDEN, *De schade hersteld*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 20.

¹⁵⁶ Memorie van Toelichting bij het voorontwerp van wet, 2004, <http://www.steunpuntjeugdhulp.be/?action=onderdeel&onderdeel=249>, 5.

De Jeugdwet voorziet in twee herstelgerichte procedures. Dit zijn de bemiddeling en het herstelgerichte groepsoverleg.

Basisuitgangspunt bij beide processen is de vrijwillige deelname van beide partijen.¹⁵⁷ Deze voorwaarde is in overeenstemming met de aanbevelingen van de Raad van Europa en wetenschappelijk onderzoek naar het verschil in effectiviteit van herstelgerichte procedures onder dwang enerzijds en zonder dwang anderzijds.¹⁵⁸

De maatregelen kunnen zowel op het niveau van het parket worden voorgesteld als door de jeugdrechter zelf.¹⁵⁹

3.1.1 Bemiddeling

A. Aanbod door het parket

Voorwaarden

De bevoegdheid van het parket om de betrokken partijen bij een misdrijf door te verwijzen naar een bemiddelingsdienst ligt vervat in art 45quater van de Jeugdwet. Hij heeft de keuze dit al dan niet te doen maar dient zijn keuze wel te motiveren, behalve indien er wordt over gegaan tot seponering.¹⁶⁰ Bij deze keuze kan de procureur zich laten bijstaan door parketcriminologen.¹⁶¹ Motiveert hij zijn beslissing niet, dan kan de zaak niet regelmatig aanhangig gemaakt worden bij de jeugdrechtbank.¹⁶²

De procureur des Konings kan dit voorstel maar aanbieden indien er aan 3 voorwaarden voldaan is.¹⁶³

1. Er bestaan ernstige aanwijzingen van schuld
2. De betrokkene verklaart dat hij zijn betrokkenheid bij het als misdrijf omschreven feit niet ontkent
3. Het slachtoffer is geïdentificeerd.

Zoals hierboven reeds aangehaald, dienen beide partijen nadien ook uitdrukkelijk en zonder voorbehoud in te stemmen met de bemiddeling en moet deze instemming doorheen de gehele procedure blijven bestaan.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Commentaar bij de Appendix van Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 2.

¹⁵⁹ Memorie van Toelichting bij het voorontwerp van wet, 2004, <http://www.steunpuntjeugdhulp.be/?action=onderdeel&onderdeel=249>, 6.

¹⁶⁰ Art Art 45 quater; §1, lid 3 Jeugdwet.

¹⁶¹ Ministeriële omzendbrief nr. 1/2007 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd (hierna M.O. nr. 1/2007.) in J. PUT, Wetboek Jeugdrecht, Brussel, Larcier, 2011, 145.

¹⁶² Art 45 quater, §1, lid 4 Jeugdwet.

¹⁶³ Art. 45quater, §1, lid 2 Jeugdwet.

Nadien is het de bedoeling dat de partijen zelf contact nemen met de aangewezen bemiddelingsdienst. Gebeurt dit niet binnen de acht dagen, dan zal de bemiddelingsdienst opnieuw een aanbod richten tot de partijen.¹⁶⁵

Verloop van de bemiddeling

De neutrale derde die de bemiddeling begeleidt, is een erkend bemiddelaar. Hij brengt een directe dialoog op gang tussen dader en slachtoffer. Bij de bemiddeling zijn geen advocaten aanwezig. Dit werd uitdrukkelijk gesteld in de parlementaire voorbereidingen om de bemiddeling niet te laten uitlopen in een onderhandeling tussen advocaten.¹⁶⁶

Raadpleging van een advocaat voor en na het gesprek is wel voorzien, waardoor voldaan is aan de fundamentele waarborg van rechtsbijstand uit artikel 6 EVRM.¹⁶⁷

Er wordt gewerkt naar een consensus over het herstel van de schade van het slachtoffer.¹⁶⁸ De bereikte overeenkomst wordt getekend door de partijen alsook de ouders van de minderjarige dader.¹⁶⁹ Nadien wordt de overeenkomst, samen met een verslag van de bemiddelingsdienst, overgezonden naar de procureur die er diens toestemming over moet geven. Een weigering tot het geven van toestemming kan enkel wanneer de overeenkomst in strijd is met de openbare orde.¹⁷⁰

Het verslag van de bemiddelingsdienst dat de overeenkomst begeleid, is aan strikte voorwaarden onderworpen. Dit is belangrijk gezien de vertrouwelijke aard van de bemiddelingsprocedure.¹⁷¹

- In het verslag wordt vermeld of de bemiddeling aanvang heeft genomen. Indien dit niet het geval is, wordt de rede waarom vermeld. (bv. een partij werd niet bereikt, er was reeds onderling overeenstemming bereikt over het herstel of er was niet voldaan aan de voorwaarden).
- Als de bemiddeling wel is aangevat maar geen resultaat heeft opgeleverd wordt dit gemeld aan de procureur zonder opgave van de reden.
- Uitgesloten van het verslag is alle informatie die de dader schade kan berokkenen.

Het niet bereiken van een akkoord betekent niet dat de bemiddeling volledig mislukt is. De procedure kan immers nuttige gevolgen gehad hebben zoals een betere verwerking door het slachtoffer.¹⁷²

¹⁶⁴ Art 45 quater, §1, lid 7 Jeugdwet.

¹⁶⁵ Art 45 quater, §1, lid 8 Jeugdwet.

¹⁶⁶ M.O. nr. 1/2007 in J. PUT, Wetboek Jeugdrecht, Brussel, Larcier, 2011, 145.

¹⁶⁷ Art 45, quater, §1, lid 5 Jeugdwet.

¹⁶⁸ M.O. nr. 1/2007 in J. PUT, Wetboek Jeugdrecht, Brussel, Larcier, 2011, 145.

¹⁶⁹ Art 45 quater, §2, lid 2 Jeugdwet.

¹⁷⁰ Art 45 quater, §2, lid 2 Jeugdwet.

¹⁷¹ M.O. nr. 1/2007 in J. PUT, Wetboek Jeugdrecht, Brussel, Larcier, 2011, 145.

Gevolgen

Leidt de procedure wel tot een overeenkomst dan zal dit niet automatisch het verval van de strafvordering betekenen. De overeengekomen tenuitvoerlegging wordt opgevolgd door de procureur die er bij zijn uiteindelijke beslissing om de zaak al dan niet te seponeren, rekening mee kan houden.¹⁷³

B. Aanbod door de jeugdrechter

Voorwaarden

Ook de jeugdrechter kan de partijen de mogelijkheid bieden om een bemiddelingsprocedure op te starten. Hiervoor moet aan soortgelijke voorwaarden voldaan zijn als in het aanbod door het parket. Er moet namelijk een ernstige aanwijzing van schuld zijn, de verdachte mag zijn betrokkenheid bij het feit niet ontkennen en het slachtoffer moet geïdentificeerd zijn. Daarnaast is opnieuw de uitdrukkelijke toestemming van de partijen vereist¹⁷⁴

Verloop van de bemiddeling

Wat betreft het verloop van de bemiddeling kan opnieuw verwezen worden naar de bemiddeling na verwijzing door het parket. Hier houdt echter de Jeugdrechtbank zelf de uiteindelijke controle over de procedure. Het verslag van de bemiddelingsdienst zal dan ook naar de jeugdrechtbank gezonden moeten worden.

Dit verslag is opnieuw aan voorwaarden onderworpen die de vertrouwelijkheid van de procedure beschermen. Zo mag vertrouwelijke informatie die aan het licht is gekomen in de bemiddelingsronde, enkel in het verslag worden opgenomen indien alle partijen zich daarmee akkoord hebben verklaard.¹⁷⁵

Het bereikte akkoord moet nadien gehomologeerd worden door de jeugdrechtbank. Deze homologatie kan opnieuw enkel geweigerd worden indien de overeenkomst strijdig is met de openbare orde.¹⁷⁶ Het akkoord wordt aan het gerechtelijk dossier toegevoegd.

¹⁷² Ibidem.

¹⁷³ Ibidem.

¹⁷⁴ Art 37bis, §1, lid 1 en 2 Jeugdwet.

¹⁷⁵ Art 37 quater, §2, lid 2 Jeugdwet.

¹⁷⁶ Art 37 quarter, §1, lid 3 Jeugdwet.

Gevolgen

De gevolgen van een gehomologeerde bemiddelingsovereenkomst zijn afhankelijk van de fase waarin de uitvoering van de er in opgenomen verplichtingen gebeurt.

Worden de verplichtingen uitgevoerd voor het vonnis is uitgesproken, dan dien de jeugdrechtbank er bij zijn oordeel rekening mee te houden.¹⁷⁷

Geschiedt de uitvoering van de overeenkomst nadat er vonnis is uitgesproken, dan krijgt de dader de mogelijkheid om een procedure voor de jeugdrechtbank in te leiden met het oog op het intrekken of verlichten van een in het vonnis opgelegde maatregel. Dit is een uitzondering op het principe dat stelt dat er een jaar verstreken moet zijn alvorens zo een verzoek kan ingesteld worden. Na een succesvolle bemiddeling krijgt de dader dus voordeel in deze vorm.¹⁷⁸

3.1.2 Herstelgericht groepsoverleg - HERGO

Voor de invoering van het herstelgericht groepsoverleg in de nieuwe Jeugdwet, heeft de Belgische wetgever duidelijk inspiratie gehaald in de hierboven reeds geschetste familieberaadslagingen zoals die in Nieuw-Zeeland ontstonden.¹⁷⁹

Deze herstelgerichte procedure betreft niet enkel daders en slachtoffers maar ook de hele sociale groep achter de dader en alle belanghebbenden. Waar in het Nieuw-Zeelandse model de gemeenschap vertegenwoordigd wordt door de aanwezigheid van een politieambtenaar, wordt in België het openbaar ministerie uitgenodigd om voor de samenleving te spreken.¹⁸⁰ Een lid van de politie kan aanwezig zijn om toelichting te geven over de feiten maar dit is niet verplicht.

Met deze methode hoopt men de dader te doen in zien welke gevolgen zijn daden in een breder kader hebben teweeggebracht en wordt de sociale context achter de oorzaak van zijn daad geschetst.¹⁸¹ Er wordt dus bemiddeld in een breder kader.

De Belgische wetgever koos ervoor om HERGO te gebruiken voor zwaardere feiten en hardleerse daders. Meer nog dan bij bemiddeling wordt de jonge dader geconfronteerd met zijn plaats in de gemeenschap en de schade die zijn daden hebben aangericht.¹⁸²

¹⁷⁷ Art 37 quinquies, §2 Jeugdwet.

¹⁷⁸ M.O. nr. 1/2007 in J. PUT, Wetboek Jeugdrecht, Brussel, Larcier, 2011, 145.

¹⁷⁹ Zie hoofdstuk 1.2.

¹⁸⁰ M.O. nr. 1/2007 in J. PUT, Wetboek Jeugdrecht, Brussel, Larcier, 2011, 145.

¹⁸¹ Art 37 bis §3 Jeugdwet.

¹⁸² I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg - Op zoek naar een constructief antwoord op ernstige jeugd delinquentie*, Proefschrift tot het behalen van graad van doctor in criminologische wetenschappen, K.U. Leuven, 2006, <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/425/2/vanfraechem.pdf>, 217.

Voorwaarden

Enkel de jeugdrechter kan naar dit type herstelgerichte procedure verwijzen, het parket heeft in deze niet de bevoegdheid.

Wat de specifieke voorwaarden betreft om een HERGO te kunnen organiseren, kan opnieuw verwezen worden naar de voorwaarden in bemiddeling.

Ook hier zijn een ernstige aanwijzing van schuld, het niet ontkennen van de verdachte van betrokkenheid bij het feit en een geïdentificeerd slachtoffer vereist. De procedure is opnieuw gebaseerd op vrijwillige deelname van de partijen en zij moeten dus ook hier de uitdrukkelijke toestemming zonder voorbehoud geven.¹⁸³

Het groepsoverleg

Het groepsoverleg zelf begint meestal met een voorbereidend gesprek tussen de begeleider van het overleg en de partijen. Er wordt gepeild naar hun werkelijke bereidheid om mee te werken en hun verwachtingen van het proces.¹⁸⁴

Het groepsoverleg zelf, volgt voor een groot deel de werkwijze die ook in Nieuw-Zeeland gebruikt wordt.

Iedereen wordt welkom geheten door de begeleider van het overleg en hij licht nogmaals toe wat de bedoeling van het overleg is en welke rol de aanwezigen mogen spelen.¹⁸⁵

Nadien licht hij of een aanwezige politieagent de feiten toe, waarna het de beurt is aan de partijen en hun sociale groep om hun verhaal te doen. Hieruit kan een groepsdiscussie voortvloeien.¹⁸⁶

Een aparte caucus tussen dader en zijn sociale groep is hierna mogelijk. Zij kunnen een herstelplan uitwerken en voorstellen aan het groepsoverleg.¹⁸⁷

¹⁸³ Art 37 bis §1 Jeugdwet.

¹⁸⁴ I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg - Op zoek naar een constructief antwoord op ernstige jeugddelinquentie*, Proefschrift tot het behalen van graad van doctor in criminologische wetenschappen, K.U. Leuven, 2006, <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/425/2/vanfraechem.pdf>, 193.

¹⁸⁵ http://www.alba.be/bemiddelingsburo_herst_groepsoverleg.php

¹⁸⁶ Ibidem.

¹⁸⁷ Ibidem.

Op basis van dit voorstel wordt dan gezocht naar een akkoord waarover een consensus bestaat. De wetgeving vereist naast het akkoord ook een intentieverklaring. Hierin verklaart de dader welke stappen hij zal nemen om de relationele en materiële schade en de schade aan de gemeenschap te herstellen en om soortgelijke feiten in de toekomst te vermijden.¹⁸⁸

Wat het precieze verschil is tussen beide documenten is onduidelijk. Het akkoord zou eerder gaan over het herstel aan het slachtoffer, terwijl de intentieverklaring zich richt op het herstel van de gemeenschap maar in de praktijk is dit onderscheid niet strikt gemaakt.¹⁸⁹

Akkoord, intentieverklaring en een verslag van de dienst HERGO worden na afloop overgemaakt aan de jeugdrechter.¹⁹⁰

Gevolgen

De homologatie van het akkoord en de intentieverklaring uit een HERGO kan maar gebeuren door middel van een vonnis.¹⁹¹ Ze kan enkel geweigerd worden op basis van strijdigheid van het akkoord met de openbare orde.¹⁹²

Bij het bepalen van de uiteindelijke dwingende maatregelen, zal de rechter rekening moeten houden met het bereikte akkoord.¹⁹³

3.2 Bemiddeling in strafzaken

Bemiddeling in strafzaken werd in 1994 ingeschreven in de Wetboek van Strafvordering.

Art. 216ter kent de procureur des Konings enkele bevoegdheden toe om personen die bepaalde misdrijven gepleegd hebben, op te roepen en hen voorwaarden voor te stellen met het oog op verval van de strafvordering.¹⁹⁴

Het invoeren van deze bepaling in het Wetboek van Strafvordering kaderde in het ruimere regeerakkoord van de Belgische regering uit 1992. Hierin werd een snellere berechting van kleine criminaliteit beoogd.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Art 37quater, §1, lid 2 Jeugdwet.

¹⁸⁹ M. VANDEBROEK en I. VANFRAECHEM, "Bemiddeling en Hergo" in J. PUT en M. ROM, *Het Nieuwe Jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 176.

¹⁹⁰ Art 37quater, §3 Jeugdwet.

¹⁹¹ M.O. nr. 1/2007 in J. PUT, *Wetboek Jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2011, 145.

¹⁹² Art 37quater, §1, lid 3 Jeugdwet.

¹⁹³ Art 37quinqies, §3 Jeugdwet.

¹⁹⁴ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 1*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 135.

¹⁹⁵ Ontwerp van wet houdende regeling van een procedure voor de bemiddeling van strafzaken, *Parl. St. Kamer* 1992-1993, nr. 652/2, 3.

Een snelle berechting zou immers het gevoel van straffeloosheid bij kleine re misdrijven kunnen doen afnemen. Om die reden werd deze bevoegdheid aan de procureur toegekend en kan ze enkel in de eerste fase na het plegen van het misdrijf, dus op parketniveau, plaatsvinden.¹⁹⁶

3.2.1 Bevoegdheden van de procureur des Konings

De term "bemiddeling in strafzaken" kan voor verwarring zorgen aangezien de bemiddeling tussen dader en slachtoffer maar één van de vier voorwaarden is die de procureur kan opleggen aan de dader alvorens over te gaan tot verval van de strafvordering.¹⁹⁷

Naast bemiddelen kan de procureur immers ook een geneeskundige of therapeutische behandeling, opleiding en/ of dienstverlening voorstellen. Cumul is niet uitgesloten maar wordt afgeraden om overbestrafing tegen te gaan en de kans op het mislukken van de gehele procedure te verkleinen.¹⁹⁸

3.2.2 Toepassingsvoorwaarden

Voor de toepassing van art. 216ter dient aan twee voorwaarden voldaan te worden. Deze zorgen ervoor dat het gebruik van de bemiddeling in strafzaken beperkt blijft tot kleinere misdrijven, wat de uiteindelijke bedoeling was van de wetgever. De twee voorwaarden zijn:

1. Het feit mag niet van die aard schijnen te zijn dat het gestraft moet worden met een hoofdstraf van meer dan twee jaar correctionele gevangenisstraf of een zwaardere straf.¹⁹⁹ Het gaat om de straf die het Openbaar Ministerie in concrete zou willen opleggen. Hierbij dient dus ook rekening gehouden te worden met eventuele verzachtende omstandigheden.²⁰⁰
2. De zaak mag nog niet aanhangig zijn bij de rechtbank of er mag nog geen onderzoek gevorderd zijn bij de onderzoeksrechter.²⁰¹

Als aan deze vereisten voldaan is, KAN de procureur de dader uitnodigen om hem de hierna volgende maatregelen voor te stellen.

¹⁹⁶ Ontwerp van wet houdende regeling van een procedure voor de bemiddeling van strafzaken, *Parl. St. Kamer* 1992-1993, nr. 652/2,3.

¹⁹⁷ I. AERTSEN, *Slachtoffer-daderbemiddling*, Leuven, Leuven University Press, 2004, 216. (471p)

¹⁹⁸ Omzendbrief nr. COL 8/99 van het College van Procureurs-generaal bij de Hoven van Beroep (Hierna COL 8/99), 1999, <http://homeusers.brutele.be/cdc/justice/col9908n.pdf>, 24.

¹⁹⁹ 216ter, §1, lid 1 Sv.

²⁰⁰ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 1*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 136.

²⁰¹ Art. 216ter, §5 Sv.

3.2.3 Maatregelen met het oog op verval van de strafvordering

A. Herstel van de schade - Bemiddeling – 216ter, §1, lid 1 Sv.

In een eerste fase kan de procureur van de dader vragen dat hij de schade veroorzaakt door het misdrijf vergoedt of herstelt. Het is in de bedoeling dat er voor het vast stellen van deze schadevergoedings- en herstelplicht een bemiddeling wordt uitgevoerd tussen dader en slachtoffer.

De wet heeft tot doel voorrang te geven aan de slachtoffers en verheft hun schadeloosstelling dus tot primair doel in de procedure.²⁰²

B. Geneeskundige of therapeutische behandeling – 216ter, §1, lid 2 Sv.

Een geneeskundige of therapeutische behandeling is een tweede instrument dat de procureur kan aanwenden. Wanneer de dader zich beroept op medische oorzaken of een verslaving aan drugs of alcohol om zijn daden te verklaren, kan de procureur hem voorstellen een behandeling te volgen voor deze problemen.

Uit de bewoordingen in het artikel blijkt dat de dader niet gedwongen kan worden de behandeling te volgen. Het is enkel een voorstel dat hem kan helpen een verval van de strafvordering te bekomen. Dit is anders dan bij de Probatievoorwaarden die de rechter aan de dader kan opleggen.²⁰³ Kiest hij voor de behandeling, dan dient hij hiervoor regelmatig een bewijs te leveren gedurende een periode van maximum zes maanden.

C. Dienstverlening – 216ter, §1, lid 3-5 en §1bis en opleiding – 216ter, §1, lid 3 Sv.

De laatste twee mogelijkheden worden samen behandeld in art 216ter§1, lid 3 Sv. Deze bepaling geeft de procureur de mogelijkheid om de dader van het misdrijf voor te stellen een bepaalde opleiding te volgen of een dienstverlening uit te voeren van ten hoogste 120 uren binnen een termijn van één tot zes maanden.

In deze mogelijkheden ziet men duidelijk een focus op het herstel van de maatschappij in zijn geheel.²⁰⁴ In hoofdstuk 2 werd reeds gewezen op de noodzaak om de maatregel niet te zien als een alternatieve straf maar eerder als een herstellen van de band tussen dader en gemeenschap om hem zijn verantwoordelijkheden te laten inzien.

²⁰² Ontwerp van wet houdende regeling van een procedure voor de bemiddeling van strafzaken, *Parl. St. Kamer* 1992-1993, nr. 652/2, 3.

²⁰³ V. DE SOUTER, "Strafbemiddling – de wet van 10 februari 1994", *Jura Falconis*, (3) 1996-1997, 520.

²⁰⁴ *Ibidem*, 521.

Het aanbod tot dienstverlening uit art. 216ter Sv. stond enkele jaren geleden ter discussie.

Bij de invoering van de werkstraf als autonome straf in het Strafwetboek, stelde de minister van Justitie voor om het aanbod tot dienstverlening te schrappen uit art 216ter Sv. Hij wilde verwarring tussen de werkstraf, die als een echte straf bedoeld is, en de dienstverlening, die een herstelrechtelijk karakter heeft, vermijden.²⁰⁵

Aangezien niet iedereen het hierover eens was, werd in een tussenperiode voorzien. Deze eindigde met de wet tot wijziging van artikel 216ter van het Wetboek van strafvordering, teneinde de afschaffing te voorkomen van de dienstverlening in het kader van de bemiddeling in strafzaken. Deze wet zorgde ervoor dat de dienstverlening wel deel bleef uitmaken van het aanbod uit art. 216ter.

3.2.4 Gevolgen

Wanneer de dader voorwaarden aanvaard van de procureurs des Konings en deze nadien ook uitvoert, vervalt de strafvordering.²⁰⁶

Wat de burgerlijke vordering betreft, zal in eerste instantie art 216ter, §1, lid 1 voor voldoening gezorgd hebben. Voor slachtoffers die niet betrokken waren bij deze bemiddeling geldt dat de fout van de dader onweerlegbaar vermoed wordt.²⁰⁷

²⁰⁵ Hand. Kamer 2004-2005, 15 april 2005, 3.

²⁰⁶ Art. 216ter, §4 Sv.

²⁰⁷ Ibidem.

3.3 Bemiddeling: titel VI Wetboek van Strafvordering

De wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van strafvordering, breidde de mogelijkheid tot bemiddelen uit tot alle fases van de strafprocedure. Dit is een verschil met de bemiddeling in strafzaken uit art 216ter Sv. die alleen op parketniveau kan worden gebruikt.²⁰⁸

Met deze wet trachtte de wetgever evoluties op het terrein om te zetten in formele wetgeving. Pilotprojecten wezen immers uit dat de bemiddeling ook op andere niveaus van de strafprocedure een bijdrage kan leveren.²⁰⁹

Met de wet van 22 juni 2005 werd een definitie van bemiddeling ingevoegd in art 3ter Vt.Sv. Deze definitie komt in grote mate overeen met de definitie uit Aanbveling (99) 19 van de Raad van Europa. De definitie uit art 3ter luidt als volgt:

“Bemiddeling is een proces dat aan personen in conflict toelaat om, als zij er vrijwillig mee instemmen, actief en in alle vertrouwelijkheid deel te nemen aan het oplossen van de moeilijkheden die voortvloeien uit een misdrijf, met de hulp van een neutrale derde en gegrond op een bepaalde methodologie.”

De belangrijkste kenmerken komen voor in de definitie. Met name vertrouwelijkheid van de procedure, vrijwilligheid van deelname voor beide partijen, een actieve rol voor de partijen en een neutrale begeleiding door een derde/bemiddelaar.²¹⁰

De wet voegde verder titel VI - Bemiddeling toe aan het Wetboek van Strafvordering dat de artikels 553 tot 588 omvat.

Artikel 553, §1 Sv. stelt dat elkeen met een direct belang in elke fase van de strafprocedure en strafuitvoering kan verzoeken om bemiddeling. Hiertoe dienen zij in elke stand van het geding, voldoende geïnformeerd te worden over de mogelijkheden.

De bemiddeling voorzien in dit artikel is volledig gericht op herstel. Slachtoffer en dader ontmoeten elkaar onder begeleiding van de neutrale bemiddelaar en zoeken zelf naar een overeenkomst met betrekking tot het herstel en de vergoeding van de geleden schade.²¹¹ Deze bemiddelingsgesprekken staan in principe buiten de strafprocedure.²¹²

²⁰⁸ Wetsontwerp tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 2004-2005, nr. 1562/1, 3.

²⁰⁹ *Ibidem*.

²¹⁰ *Ibidem*, 8.

²¹¹ *Ibidem*, 11.

²¹² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 594. (1364p)

Gezien het de partijen zelf zijn die een overeenkomst proberen te bereiken, zijn zij het ook zelf die overeenkomen welke informatie er later wordt doorgegeven aan de rechter in de strafzaak. Hierover dient consensus te bestaan.²¹³ In vele gevallen gaat het om de toekenning van de dader om de schade te vergoeden aan het slachtoffer.²¹⁴ Het is dan aan de rechter om te oordelen of hij hier rekening mee houdt.²¹⁵

Dit rechtsgevolg verschilt duidelijk van datgene dat voortvloeit uit de bemiddeling in strafzaken van art 216ter Sv. In die laatste situatie leidt de succesvolle bemiddeling immers tot een verval van de strafvordering.

3.4 De cijfers

HERGO

Cijfers over het herstelgericht groepsoverleg zijn moeilijk te analyseren. Dit komt door het kleine aantal dossiers dat de voorbije jaren werd opgestart.²¹⁶

In totaal werden 335 jonge delinquenten opgenomen in een HERGO tussen 2007 en 2010.²¹⁷ In 62% van de gevallen gaat het om jongens (95.5%) van 16 of 17 jaar (62.6%).²¹⁸

HERGO richt zich op jongere die zwaardere feiten gepleegd hebben of recidive plegen. Wat de misdrijven betreft gaat het in 63.3% van de gevallen om eigendomsdelicten, 28.7% van de zaken zijn persoonsdelicten.²¹⁹

Wat de samenstelling van de HERGO's betreft, valt op dat in 37.3% van de gevallen het slachtoffer geen sociale groep met zich mee brengt. Voor de dader ligt dit anders, hier is in de meerderheid van de gevallen vader of moeder aanwezig, bij 44.9% zijn dit zowel de vader als de moeder. Meestal zijn zij wel de enige aanwezigen voor de dader. (78.8%)²²⁰

Van de 335 doorverwijzingen naar HERGO werd voor 118 jonge daders ook werkelijk een procedure aangevat. Bij 217 of 64.8% van de jonge delinquenten was dit niet het geval. Dit kwam vooral door de weigering van het slachtoffer om deel te nemen. (67.3% van de gevallen)²²¹

²¹³ Art. 555, §1 Sv.

²¹⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 594. (1364p)

²¹⁵ Art. 195, lid 4 Sv.

²¹⁶ L. BRANDT, Onderzoeksnota Hergo 19 november 2012,

http://wvq.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/assets/docs/ons/studies-onderzoeken/onderzoeksnota_hergo.pdf, 3.

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ Ibidem, 5.

²¹⁹ Ibidem, 6.

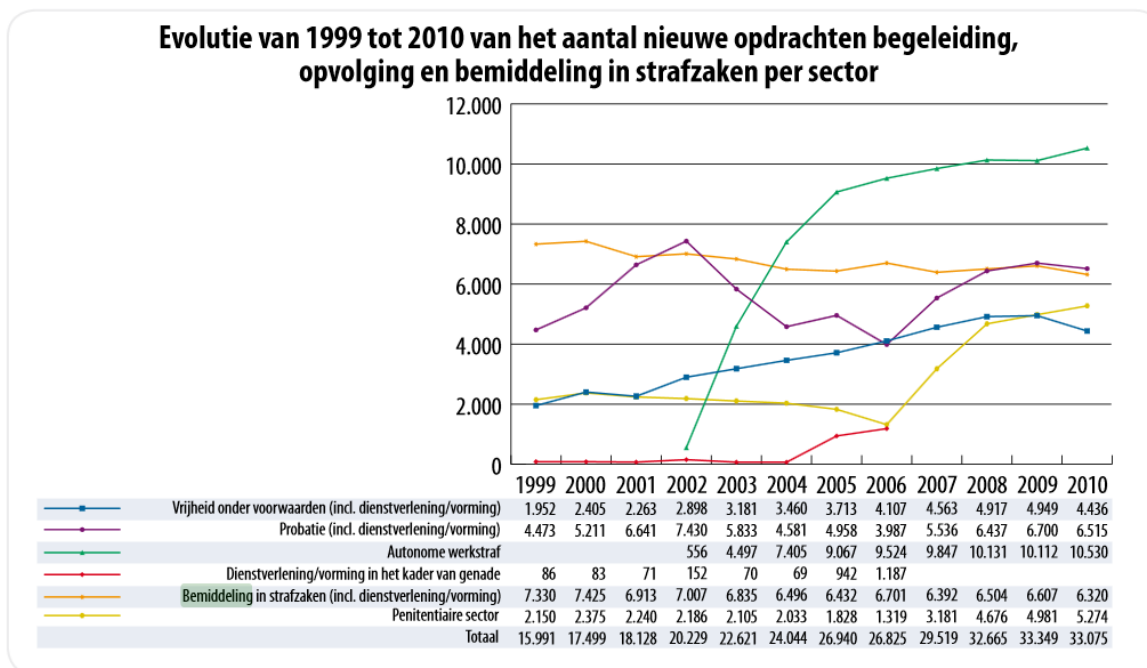
²²⁰ Ibidem, 9.

²²¹ Ibidem, 6.

Het overgrote deel van de opgestarte HERGO's leidt uiteindelijk tot een akkoord en intentieverklaring. Dit is het geval bij 109 van de 118 doorverwezen daders. In 64% van de gevallen worden deze beloftes ook daadwerkelijk nagekomen.²²²

Bemiddeling in strafzaken

Bemiddeling in strafzaken telt in de laatste tien jaar een stabiel aantal nieuwe dossiers, toch is er een lichte neerwaartse trend waar te nemen.

Bron: Justitie in cijfers²²³

In 1999 bedroeg het aantal nieuwe dossiers in de justitiehuzen op basis van art 216ter nog 7330, in 2010 was dit aantal gedaald tot 6330. Voor 2010 representeerde de bemiddeling in strafzaken zo'n 19% van het aantal nieuwe dossiers binnen de justitiehuzen.²²⁴

Wat betreft de verdeling tussen de vier mogelijke modaliteiten, dateren de laatste cijfers uit 2007. Wegens een slechte kwaliteit van de data konden toen maar voorzichtige conclusies getrokken worden. Bemiddeling was de meeste gebruikte modaliteit, vorming volgde op de tweede plaats, gevolgd door dienstverlening en behandeling.²²⁵

²²² Ibidem, 8.

²²³ Justitie in cijfers, http://justitie.belgium.be/nl/binaries/Justitie%20in%20Cijfers%202011_tcm265-157786.pdf, 61.

²²⁴ Ibidem.

²²⁵ D. BURSENS, "Bemiddeling in strafzaken. Onderzoeksnota in het kader van de wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, databank van de justitiehuzen", <http://nicc.fgov.be/upload/files/ODcriminologie/NICC%20-%202011%20-%20Bemiddeling%20in%20Strafzaken.pdf>, 12.

Ook voor cijfers over de afhandeling van de procedures onder 216ter Sv. dateren de laatste cijfers uit 2007. Toen werd 49.8% onderbroken omdat er niet tot een overeenkomst gekomen kon worden. Redenen hiervoor waren toen het niet contacteerbaar zijn van één van de partijen, het plagen van nieuwe feiten door de dader en het niet vinden van een consensus.²²⁶ Komt het uiteindelijk toch tot een overeenkomst, dan wordt deze in 84.7% succesvol uitgevoerd.²²⁷

Herstelbemiddeling op basis van titel VI Wetboek van strafvordering

Vorig jaar, 2012, werden er 2065 aanvragen ingediend voor een slachtoffer-dader herstelbemiddeling.

Partijen kregen hun informatie over bemiddeling vooral van het parket. Dit was het geval bij 56% van de slachtoffers en 62% van de daders. Op de tweede plaats volgt de bemiddelingsdienst.²²⁸

Hiervan werden 1882 aanvragen opgenomen die resulteerde in 1233 slachtoffer-dader relaties. Dit zijn de dossiers waarin beide partijen interesse hadden in bemiddeling en contact hadden met de bemiddelaar.²²⁹

Reden voor de desinteresse om een bemiddeling op te starten zijn moeilijk te peilen. In de cijfers van Suggnomè valt voor 79% van de daders de reden in de categorie 'andere'. Bij slachtoffers is het grootste deel van de weigering dat de partij bemiddeling niet ziet als de oplossing (25.6%), gevolgd door een andere reden (21.3%), geen verwachtingen (17.4%), onderlinge regeling bezig (12.1%) en geen schadegeval (0.7%).

Van de 1233 bemiddelingsrelaties was er in 963 gevallen spraken van directe of indirecte dialoog tussen de partijen. In de afgesloten dossiers in 2012 (1067) werd er maar in 256 dossiers direct gecommuniceerd in een één op één gesprek.²³⁰

Wat het soort feiten betreft zijn diefstal (270 gevallen) en opzettelijke slagen en verwondingen (256 gevallen) de koploper.²³¹

²²⁶ Ibidem, 16.

²²⁷ Ibidem.

²²⁸ Jaarverslag Suggnomè 2012, Tabel 4, 118.

²²⁹ Jaarverslag Suggnomè 2012, 113.

²³⁰ Ibidem, 114.

²³¹ Ibidem, tabel 11, 121-123.

3.5 Conclusie

De Belgische wetgever heeft op verschillende terreinen van het strafrecht voorzien in de mogelijkheid tot herstelgericht werken.

Van de herstelgerichte procedures waarvan in 3.4 de cijfers werden geschetst is de bemiddeling in strafzaken duidelijk de meest gebruikte. Dit is geen verrassing aangezien het de langslowende praktijk is en de beslissing tot het opstarten van de procedure op aangeven van het parket tot stand komt. Dat het parket een belangrijk informatiekanaal en een gedreven doorverwijzer is, blijkt ook uit de herstelbemiddeling op basis titel VI Sv. Dit kan mijn inziens enkel aangemoedigd worden.

De cijfers voor het herstelgericht groepsoverleg lijken op het eerste zicht tegenvallend. 335 doorverwezen daders op 4 jaar tijd, is geen groot aantal. Hierbij dient echter in het achterhoofd gehouden te worden dat deze vorm van herstelgericht werken zijn aandacht vooral richt op de zwaardere feiten en de daders met een verleden van recidive. De aard van de feiten, verklaart gedeeltelijk ook de grote uitval door weigering van de slachtoffers.

Wat het succes van de maatregelen betreft, blijkt telkens opnieuw dat wanneer de overeenkomst afgesloten is, de daders deze in de meerderheid van de gevallen ook na komt. Het grote kantelpunt ligt eerder bij het bereiken van de overeenkomst dan bij de uiteindelijk uitvoering ervan.

4. Verdere implementatie van herstelrecht in België

4.1 Evolutie of revolutie?

In de herstelgerichte literatuur wordt vaak een scherp contrast gemaakt tussen het klassieke strafrecht en de herstelrechtelijke procedures. Dit was zeker het geval in de beginjaren van de beweging. Het is immers makkelijker om de waarden van een nieuwe overtuiging duidelijk te maken door ze af te zetten tegen een eeuwenoud gebruik dat op problemen stuit.

Nu het herstelrechtelijke denken steeds meer voet aan de grond krijgt in rechtssystemen over de hele wereld, groeit ook het besef dat het herstelrecht niet zozeer een revolutie moet ontketenen in het klassieke strafrecht maar eerder een evolutie moet teweegbrengen. Het traditionele strafrecht is immers niet volledig verziekt. Op vele vlakken biedt het een antwoord op de problemen die zich stellen na een misdrijf.²³²

Het systeem mag echter ook niet blind aanvaard worden, er blijken immers hier en daar toch wat ziektekiemen aanwezig te zijn. Hierin kan herstelrecht een medicijn zijn dat het traditionele systeem sterker maakt. De uiteindelijke doelstelling moet niet zijn een radicaal alternatief na te streven maar wel een aanvulling te zijn op die vlakken waar het klassieke strafrecht op problemen stuit.²³³

Uit het overzicht van herstelgerichte praktijken in de Belgische rechtsorde, blijkt dat ook in ons rechtssysteem gekozen is voor de aanvullende werking van het herstelrecht. De ideeën, basisprincipes en praktijken van het herstelrecht worden ingepast in het gekende systeem.

Hier stuiten we echter op nieuwe vragen. Hoe brengt men de herstelgerichte procedures in overeenstemming met de fundamentele regels en gebruiken van het bestaande strafrecht? Wat is de volgende stap in deze evolutie? Op welk vlak kunnen herstelrechtelijke uitgangspunten nog steeds bestaande tekortkomingen van het traditionele strafrecht helpen recht zetten?

²³² H. ZEHR, *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 59-61.

²³³ M. GROENHUIJSEN, "Slachtoffers van misdrijven in het recht en in de victimologie" in J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 29.

4.2 Toepassing erkende procedurele waarborgen uit het strafrecht in herstelrechtelijke context

Met de inwerkingtreding van de Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering, wordt nog maar eens duidelijk dat herstelgerichte processen niet los gezien kunnen worden van de klassieke strafrechtelijke procedure. Waar in de rechtsleer vaak een scherpe tweedeling naar voor komt tussen stromingen die pleiten voor een volledige vervanging van het traditionele systeem en stromingen die pleiten voor een aanvulling van het klassieke systeem, lijkt er in de praktijk door de wetgever duidelijk gekozen voor deze laatste stroming.

Een aanvulling van de klassieke strafrechtelijke procedure met herstelgerichte processen impliceert dat het herstelrecht zich niet langer kan blindstaren op de eigen principes en waarborgen. De blik moet verruimd worden naar de principes die het traditionele strafrecht onderbouwen. Deze moeten ingebed worden in de herstelrechtelijke procedure.

Deze vaststelling uit zich eens te meer in het hoofdstuk van de fundamentele waarborgen, in het bijzonder het recht op een behoorlijke rechtsbedeling.

In dit onderdeel wordt de wisselwerking onderzocht tussen de fundamentele waarborgen voorzien in het klassieke strafrecht en de principes die vooropgesteld worden binnen een herstelrechtelijke procedure. De vraag die zich stelt is of deze beginselen met elkaar in overeenstemming gebracht kunnen worden. Wordt het herstelgerichte proces beknot door het recht op een behoorlijke rechtsbedeling of kan het invoegen van deze fundamentele strafrechtelijke waarborgen het herstelrecht verrijken en sneller ingang doen vinden in de klassieke procedure?

Om deze vragen te beantwoorden worden de fundamentele waarborgen uit het klassieke strafrecht in herinnering gebracht en getoetst aan de herstelrechtelijke procedures. Nadien wordt gekeken naar de stappen die reeds gezet zijn om beide processen op elkaar af te stemmen. Tot slot wordt bekeken of het herstelrecht haar eigenheid kan behouden wanneer het de waarborgen van het conventionele strafrecht overneemt.

4.2.1. Procedurele principes van het herstelrecht

De algemene principes van het herstelrecht worden uiteengezet in Aanbeveling (99) 19 van de Raad van Europa met betrekking tot bemiddeling in een strafrechtelijke context.

Vertrouwelijkheid

Het belang van vertrouwelijkheid in herstelrecht mag niet onderschat worden. Het geeft de partijen de kans om in alle vertrouwen hun gevoelens te uiten en de feiten te verwoorden, zonder bang te moeten zijn voor de gevolgen in de latere traditionele procedure. Een herstelgerichte procedure dient enkel de partijen en zou dus best niet publiekelijk worden gemaakt.²³⁴

Vrijwilligheid

Een andere cruciaal principe voor het slagen van een herstelgerichte procedure, is dat beide partijen vrijwillig deelnemen aan het proces. Zowel voor aanvang als tijdens de bemiddeling moeten de partijen de kans krijgen om een vrije keuze te maken tussen de bemiddeling of een klassieke procedure.²³⁵

Dwang om te kiezen voor de ene of andere procedure moet te allen tijde vermeden worden. Een speciale vorm van dwang kan zijn om de strafsancities die voortvloeien uit een bemiddelingsproces zoveel lager te maken als in de klassieke procedure dat de keuze voor het ene of het andere proces onmogelijk maakt voor een rationeel persoon. Ook dit type van dwang moet vermeden worden.²³⁶

Autonomie van de bemiddelingsprocedure

Het is belangrijk dat de bemiddelingsprocedure voldoende afstand houdt van het klassieke strafproces. Dit is noodzakelijk om met voldoende flexibiliteit om te gaan met de wensen van de partijen. Voorts is dit principe ook belangrijk om de partijen te verzekeren van de vertrouwelijkheid van de procedure en de onafhankelijkheid van de bemiddelaar.²³⁷

²³⁴ Commentaar bij de Appendix van Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 2.

²³⁵ Ibidem, 1.

²³⁶ C. BRIGHT, Due Process, 1997, <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/legal/due> .

²³⁷ Commentaar bij de Appendix van Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 5.

4.2.2. Fundamentele waarborgen in het klassieke strafrecht

Fundamentele waarborgen, ook wel grondrechten of mensenrechten genoemd, komen binnen de strafprocedure vooral tot uiting in de algemene term "recht op een behoorlijke rechtsbedeling". Het is een generieke benaming voor de rechtsregels die de partijen binnen de procedure beschermen en hun rechtspositie bepalen.²³⁸

De behoorlijke rechtsbedeling wordt gezien als een fundamentele en wezenlijke voorwaarde voor het bestaan van een democratische rechtsstaat.²³⁹ Bijgevolg zijn de rechten die behoren tot dit algemene principe opgenomen in de belangrijkste mensenrechtelijke verdragen en de Grondwet. We vinden ze meer specifiek terug in art 6 EVRM, art 14 IVBPR, op verschillende plaatsen in de Grondwet en indirect in het Wetboek van Strafvordering.²⁴⁰

4.2.2.1 Algemeen uitgangspunt: eerlijk proces

Artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens bevat in zijn eerste lid het algemene uitgangspunt dat iedereen recht heeft op een eerlijke behandeling van zijn zaak. Dit is opnieuw een meer algemeen principe dat in het artikel zelf wordt gespecificeerd met een exemplatieve lijst van bijzondere waarborgen.²⁴¹ Soortgelijke bepalingen komen voor in art 14 IVBPR en worden hier niet apart besproken.

4.2.2.2 Bijzondere waarborgen

Gezien de uitgebreide rechtsleer met betrekking tot alle aspecten van de in het artikel vervatte rechten en de beperkte omvang van deze paper wordt hieronder enkel ingegaan op die fundamentele waarborgen uit het EVRM die mogelijk in gedrang komen binnen een herstelgerichte procedure.

²³⁸ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 298.

²³⁹ P. VAN ORSHOVEN, M. BOES en B. ALLERMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Uitgeverij Acco, 2010, 35.

²⁴⁰ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 298-299.

²⁴¹ F. LOGGHE, Over de "eerlijke behandeling" volgens artikel 6 van het EVRM, *jura falconis* 1996-1997, (2) 271-316.

1. Onafhankelijke en onpartijdige rechter

A. Waarborg in de klassieke procedure

Art 6, lid 1 van het Europees Verdrag bepaalt dat eenieder recht heeft op een behandeling van zijn zaak door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat door de wet is ingesteld.

De onafhankelijkheid van de rechter heeft vooral betrekking tot zijn relatie tot de uitvoerende en wetgevende macht maar ook met betrekking tot de partijen.²⁴² Deze onafhankelijkheid wordt in België verzekerd door bepalingen uit de Grondwet.²⁴³

Onpartijdigheid wordt in de rechtsleer veelal onderverdeeld in twee deelaspecten. Namelijk de objectieve onpartijdigheid aan de ene kant en de subjectieve onpartijdigheid aan de andere.

Subjectieve onpartijdigheid wordt beoordeeld aan de hand van het gedrag van de rechter. Hij mag op geen enkele wijze tonen dat hij een vooroordeel koestert ten opzichte van de voorliggende feiten. Deze onpartijdigheid wordt vermoed tot het tegendeel is bewezen.²⁴⁴

De objectieve onpartijdigheid werd door het EHRM ondermeer behandeld in de zaak Piersack t. België.²⁴⁵ Hierin werd de vraag gesteld of de voorzitter van de rechtbank wel onpartijdig kon zijn in een zaak waarin hij voordien optrad als substituut-procureur. Het Europees Hof concludeerde dat het hierin geen beoordeling moest doen van de subjectieve onpartijdigheid van de rechter.

De inbreuk op art 6, 1 EVRM stond vast door de schijn van partijdigheid die door deze situatie was geschapen.²⁴⁶ Deze vorm van partijdigheid was objectief en had dus niets te maken met het gedrag van de rechter.

B. Toepassing op herstelgerichte procedure

Net als in de klassieke strafprocedure, wordt ook binnen het herstelrecht de nadruk gelegd op onpartijdigheid.

Binnen de herstelrechtelijke literatuur worden de voorwaarden gekoppeld aan de persoon van de bemiddelaar. Dit is ook het geval in *Aanbeveling R(99)19 van de Raad van Europa inzake bemiddeling in strafrechtelijk context* en de *VN Basisprincipes met betrekking tot het gebruik van Herstelgerichte programma's in Strafzaken*.

²⁴² EHRM, 23 juni 1981, nr. 6878/75 en 7238/75, Le Compte, Van Leuven en De Meyere/België.

²⁴³ Zie onder meer: art 33-41 GW (scheiding der machten), art 146, 147 en 156 (grondwettelijke grondslag voor rechtbanken en hoven) en art 151, 152, 154 en 155 (benoeming en modaliteiten voor rechters).

²⁴⁴ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 304.

²⁴⁵ EHRM 1 oktober 1982, nr. 8692/79, Piersack/ België.

²⁴⁶ Ibidem.

Aanbeveling R(99) 19 raadt in haar appendix aan om "Bemiddelingsdiensten voldoende autonomie te geven bij de uitvoering van hun taken" en "Bemiddelaars te rekruteren uit alle lagen van de samenleving".²⁴⁷ Daarenboven wordt vrij dwingend omschreven dat de bemiddeling uitgevoerd moet worden op een onpartijdige manier op basis van de feiten.²⁴⁸

De VN Basisprincipes stellen dat "de begeleiders van de bemiddeling hun taken moeten uitvoeren op een onpartijdige manier."²⁴⁹

In de meeste rechtsleer met betrekking tot herstelgerichte procedures wordt het begrip "neutraliteit" naast onpartijdigheid geplaatst. Het begrip "onafhankelijkheid" zoals dat na voor komt in de waarborg uit art 6 EVRM komt bijna niet voor.

De definitie van het begrip "neutraliteit" lijkt eerder problematisch en varieert. Volgens sommige auteurs is er geen verschil tussen neutraliteit en onpartijdigheid. Anderen maken een tweedeling tussen beiden.²⁵⁰

Vaak wordt "neutraliteit" in verband gebracht met de relatie tussen bemiddelaar en justitie. Dit komt ook naar voor in de in supra aangehaalde bepalingen uit Aanbeveling R(99) 19.

Binnen de rechtspraktijk in Europa kan een spectrum van mogelijkheden terug gevonden worden, van volledige autonomie tot volledige integratie in het strafrechtelijke systeem.²⁵¹ Een keuze voor het ene of het andere systeem wordt meestal ingegeven door de mentaliteit binnen een bepaald land ten aanzien van herstelrecht. Voordelen van volledige autonomie is de perceptie die deelnemers hebben van het proces, dat minder dwingend is en los lijkt te staan van een strafprocedure. Nadeel is de financiering van het systeem. Door subsidiëring beschikken volledig geïntegreerde programma's wel over voldoende middelen. Zij hebben echter te kampen met beïnvloeding door de actoren van het traditionele strafrechtelijke systeem.²⁵²

Onpartijdigheid krijgt binnen het herstelrecht een soortgelijke invulling als in de traditionele waarborg uit art 6 EVRM. Het spreekt voor zich dat een bemiddelaar de rechten van beide partijen respecteert en zonder vooroordeel aan de bemiddeling begint. Hij mag het begeleiden naar een bemiddelingsovereenkomst enkel laten leiden door de feiten.²⁵³

²⁴⁷ Appendix bij Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 6.

²⁴⁸ Ibidem, 7.

²⁴⁹ VN Basisprincipes met betrekking tot het gebruik van Herstelgerichte programma's in Strafzaken., 18.

²⁵⁰ D. DE GIROLAMO, *The fugitive Identity of Mediation*, Oxford, Routledge, 2013, 152-155.

²⁵¹ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 234-235.

²⁵² B. HUDSON, "Secrets of the Self: Punishment and the Right to Privacy", in E. CLAES, A. DUFF en S.

GUTWIRTH (ed.), *Privacy and the Criminal Law*, Antwerpen, Intersentia, 173.

²⁵³ Appendix bij Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 7.

De toepassing van dit principe in de praktijk zorgt tot op heden wel voor meer discussie in de rechtsleer. Kan de dader tot het besef van zijn daden komen zonder dat hem hierop wordt gewezen door de bemiddelaar? Kan de bemiddelaar de daden negeren? Wat met een partij die zich zwakker voelt in het proces en niet durft aanhalen wat hij wil uiten? Vragen die tot hiertoe geen eensluidend antwoord kregen in de theorie of praktijk.²⁵⁴

2. Openbare behandeling

A. Waarborg in de klassieke procedure

Art 6 EVRM stelt in zijn eerste lid elke uitspraak in het openbaar gewezen moet worden. Toegang tot de rechtszaal kan publiek en pers enkel ontzegd worden wanneer dit in het belang is van de goede zeden, de openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving of wanneer de belangen van minderjarigen of bescherming van het privéleven van procespartijen dit vereisen. De rechter moet beoordelen of de sluiting van de deuren een strikte noodzakelijkheid is omdat de openbaarheid de belangen van de rechtspleging zouden schaden.

Deze voorwaarde voor een eerlijk proces is ook grondwettelijk verankerd in art 148 GW. Er kan dus enkel van afgeweken worden door wettelijke bepalingen. Een voorbeeld hiervan kan gevonden worden in art 190 Sv. waarin een soortgelijke afwijking op de openbaarheid wordt toegestaan als die in art 6 EVRM.²⁵⁵

De doelstelling van dit grondrecht is duidelijk. Het toont aan de samenleving dat misdrijven niet getolereerd worden en zullen worden bestraft.²⁵⁶ Daarnaast vorm het een soort toezicht op het werk van het gerecht.²⁵⁷

B. Toepassing op herstelgerichte procedure

De fundamentele waarborg van de openbare behandeling van een strafzaak, staat haaks op het hier boven aangehaalde herstelrechtelijke principe van vertrouwelijkheid.

Toch zijn er mogelijkheden om deze onverenigbaarheid te overkomen. Beide principes zijn immers niet absoluut en er kan dus onder bepaalde voorwaarden van afgeweken worden.

²⁵⁴ D. SPENCER en M. BROGAN, *Mediation Law and Practice*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, 92-94.

²⁵⁵ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 306.

²⁵⁶ J. DIGNAN, A. ATKINSON en H. ATKINSON, Staging Restorative Justice Encounters Against a Criminal Justice Backdrop : a Dramaturgical Analysis, *Criminology and Criminal Justice*, 2007, <http://www.uk.sagepub.com/stout/DignanJCRJ7%281%29.pdf>, 19.

²⁵⁷ A. SKELTON en M. SEKHONYANE, Human rights and restorative justice in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon, Willan Publishing, 582.

De vertrouwelijkheid van de bemiddelingsprocedure wordt bevestigd in Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa. Bemiddeling moet gebeuren "in camera"²⁵⁸, wat betekent dat een bemiddelingsbijeenkomst niet voor publiek toegankelijk mag zijn.²⁵⁹ Doelstelling is om een vertrouwensband op te bouwen tussen partijen en bemiddelaar.²⁶⁰

In de volgende bepalingen uit de appendix volgen dan meteen twee uitzonderingen op het principe.²⁶¹ De bemiddelaar moet in geval hij te weten komt dat er nog zwaarwichtige misdrijven zullen gepleegd worden, de politie inlichten.²⁶² Hij moet daarnaast na afloop van de procedure ook verslag uitbrengen bij de strafrechtelijke autoriteit over het verloop van de bemiddeling en het resultaat.²⁶³

Verder dient er op gewezen te worden dat in buitenlandse herstelgerichte procedures, de betrokkenheid van de samenleving zelfs aangemoedigd wordt om het herstel te bevorderen.²⁶⁴

Het recht op openbare behandeling wordt door het EHRM zelf afgebakend. Zoals eerder al aangehaald kan de toegang tot de rechtszaal aan publiek en pers ontzegd worden wanneer dit in het belang is van de goede zeden, de openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving of wanneer de belangen van minderjarigen of bescherming van het privéleven van de procespartijen dit vereist of wanneer de sluiting van de deuren strikt noodzakelijk is voor de rechtspleging.

De rechter dient een afweging te maken tussen de verschillende belangen. Het EHRM stelde dat de sluiting van de deuren niet bevolen mag worden wanneer dit in strijd is met een belangrijk publiek belang.²⁶⁵ Het publieke belang zal er met namen zijn wanneer de openbare uitspraak belangrijk is voor de rechtsontwikkeling.²⁶⁶

Er lijkt dus enkel een probleem te zijn tussen het principe van vertrouwelijkheid en de fundamentele waarborg van publieke behandeling van de zaak wanneer het gaat om zaken met een belangrijk publiek belang.

²⁵⁸ Appendix bij Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 7.

²⁵⁹ R.A.M SCHIJNDEL, *Confidentiality and Victim-offender Mediation*, Maklu, 2009, 46.

²⁶⁰ Memorandum bij de Appendix van Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 29.

²⁶¹ R.A.M SCHIJNDEL, *Confidentiality and Victim-offender Mediation*, Maklu, 2009, 46.

²⁶² Memorandum bij de Appendix van Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 30.

²⁶³ Ibidem, 32.

²⁶⁴ Zie vorig hoofdstuk (niet van toepassing in deze paper die een aangepaste versie is van een hoofdstuk uit de thesis)

²⁶⁵ EHRM 21 februari 1990, nr. 11855/85, Hakansson en Sturesson/Zweden.

²⁶⁶ J. HUYSMANS en F. VERBRUGGEN, "De bruid van Frankenstein – Dwarsboomt mensenrechtenrechtspraak de prille romance van de Belgische strafprocedure met het herstelrecht?", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2010, (4) 21-22.

3. Redelijke termijn

A. Waarborg in de klassieke procedure

De redelijke termijn waarbinnen een zaak behandeld moet worden vindt zijn grondslag in art 6, 1 EVRM. Dit fundamenteel recht ontstond uit een bezorgdheid dat partijen te lang in onzekerheid zouden moeten blijven met betrekking tot de uitspraak in hun zaak.²⁶⁷

Dat de termijn "redelijk" moet zijn duidt er op dat hier een beoordelingsmarge is al naargelang de voorliggende zaak.²⁶⁸ Meerbepaald dient er bij de beoordeling rekening gehouden te worden met de complexiteit van de zaak, de houding van de beklagde, de houding van de gerechtelijke overheid en het belang van de zaak.

Deze lijst van criteria is niet beperkend, de rechter kan geval per geval criteria hanteren die de redelijkheid al dan niet bevestigen.²⁶⁹

De sanctie bij overtreding van de redelijke termijn wordt door het EHRM niet specifiek opgelegd.²⁷⁰ Het komt bijgevolg de nationale rechter toe te bepalen hoe de overschrijding moet gesanctioneerd worden.

In België is hiervoor sinds 2000 een rechtsgrond voorzien in art 21 ter VTSv. De sanctie die hierin wordt voorgeschreven situeert zich op het vlak van de straftoemeting.²⁷¹ De rechter kan een eenvoudige schuldverklaring uitspreken of een straf die lager is dan de wettelijke minimumstraf.

B. Toepassing op herstelgerichte procedure

Een veel voorkomende argument in de herstelrechtelijke literatuur in het voordeel van een herstelgerichte procedure is dat ze gemiddeld veel korter is dan de gemiddelde strafrechtsprocedure.

Gemiddeld zou de herstelgerichte procedure drie tot vijf maanden duren vanaf het moment dat beide partijen toestemmen met de bemiddelingsprocedure tot en met de afsluiting er van.²⁷²

Sommige auteurs wijzen er echter op dat de duurtijd moet berekend worden vanaf het moment dat een persoon kennis neemt van de beschuldigingen die tegen hem worden geuit en dat hij zich daarvoor moet verdedigen.²⁷³

²⁶⁷ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 313.

²⁶⁸ X, *De redelijke termijn – Begrip, oorsprong, gebied, sanctie en illustraties*, http://www.jongebalieoudenaarde.be/Documenten/REDELIJKE_TERMIJN.pdf

²⁶⁹ F. CALVEZ, *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe base don the case law of the European Court of Human Rights*, 2006, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/delais/Calvez_en.pdf, 24-30.

²⁷⁰ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 316.

²⁷¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 705.

²⁷² K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 85.

Zeker in moeilijke en complexe zaken kan een herstelbemiddelingsprocedure heel wat tijd in beslag nemen. Neemt men dan verder ook nog in beschouwing dat de herstelbemiddeling soms slechts één onderdeel van de strafprocedure uitmaakt, bijvoorbeeld bemiddeling met betrekking tot de schadevergoeding maar voor het bepalen van de straf houdt men het bij de klassieke procedure, dan moet er bij de bemiddelingsprocedure zeker ook rekening gehouden worden met de vereisten van de redelijke termijn en de gevolgen van een overschrijding.

4. Vermoeden van onschuld en zwijgrecht

A. Waarborg in de klassieke procedure

Het vermoeden van onschuld is een algemeen rechtsbeginsel dat vervat ligt in art 6,2 EVRM.²⁷⁴ Dit artikel stelt dat "Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan."

Dit artikel wil het kader scheppen waardoor zoveel als mogelijk wordt verzekerd dat alleen schuldigen worden veroordeeld.²⁷⁵

Daarnaast is het vooral belangrijk omdat het de bewijslast voor de veroordeling legt bij het openbaar ministerie.²⁷⁶ De verdachte krijgt het voordeel van de twijfel zolang het bewijs van zijn schuld niet volledig geleverd is en vast staat.²⁷⁷ Het EHRM heeft hieraan gekoppeld dat schuld maar kan worden vast gesteld via een procedure die voldoet aan de andere procesrechten van art 6 EVRM.²⁷⁸

Uit het vermoeden van onschuld en de vrijheid van verdediging vloeit een zwijgrecht voort voor de verdachte. Dit werd niet uitdrukkelijk opgenomen in art 6 EVRM, rechtspraak en rechtsleer is het er echter over eens dat het impliciet in dit artikel vervat ligt. Art 14 IVBPR heeft het zwijgrecht wel uitdrukkelijk voorzien in lid 3, g.

Deze waarborg betekent dat een verdachte niet verplicht is te antwoorden op vragen. Hij moet niet tegen zichzelf getuigen en moet zichzelf niet incrimineren.²⁷⁹ De rechter mag louter uit het stilzwijgen van de verdachte geen schuld afleiden.²⁸⁰

²⁷³ J. HUYSMANS en F. VERBRUGGEN, "De bruid van Frankenstein – Dwarsboomt mensenrechtenrechtspraak de prille romance van de Belgische strafprocedure met het herstelrecht?", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2010, (4) 21-22.

²⁷⁴ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 301.

²⁷⁵ J. D. DEN HARTOG, *Artikel 6 EVRM: Grenzen aan het streven de straf eerder op de daad te doen volgen*, Maklu, 1992, 329.

²⁷⁶ P. MAHONEY, *Rights to a fair trial in criminal matters under article 6 E.C.H.R.*, http://193.178.30.162/html/Volume%204%20No.%202/4%5B2%5D_Mahoney_Right%20to%20a%20Fair%20Trial%20in%20Criminal%20Matters.pdf, 120.

²⁷⁷ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 301.

²⁷⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 659.

²⁷⁹ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 1*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 199.

In België is er, buiten via de doorwerking van internationaal afdwingbare verdragen, geen wettelijke basis voor het zwijgrecht. Men houdt hier vooral rekening mee in functie van de verkrijging van het bewijs. Werd het bewijs verkregen met miskennis van het zwijgrecht, bijvoorbeeld door hem onder ede te ondervragen, dan mag het niet tegen de beklaagde gebruikt worden.²⁸¹

B. Toepassing op herstelgerichte procedure

Om de impact van deze fundamentele waarborgen vermoeden van onschuld en zwijgrecht te kunnen inschatten, moeten we een onderscheid maken naar welke herstelgerichte procedure er gebruikt wordt en naar gelang de fase waarin de zaak zich bevindt.

Wat betreft het type herstelgerichte procedure dient opgemerkt te worden dat er in bepaalde rechtstelsels programma's bestaan die de toegang tot de procedure afhankelijk maken van een voorafgaandelijke schuldbekentenis.²⁸² In een puur herstelrechtelijk systeem is de erkenning van schuld immers cruciaal voor het herstel van het toegebrachte leed en het besef bij de dader van wat hij heeft gedaan.²⁸³ Dit zorgt bij de dader voor een afschrik-effect waardoor hij minder snel zal kiezen voor een herstelrechtelijke procedure.²⁸⁴

Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa raadt lidstaten aan om regels te voorzien die de beklaagde verplichten een vorm van verantwoordelijkheid te erkennen, zonder dat deze zich evenwel uitbreidt tot strafrechtelijke schuld.²⁸⁵ De beklaagde moet de feiten die in de zaak voorliggen aanvaarden maar het is niet nodig dat hij schuld bekent alvorens de bemiddeling kan opstarten. Zijn deelname aan de bemiddeling mag later ook niet tegen hem gebruikt worden als bewijs van schuld.²⁸⁶

Voorgaande is enkel van belang wanneer de bemiddelingsprocedure wordt opgestart in een fase voor de beantwoording van de schuldvraag door de rechter.²⁸⁷ In sommige rechtstelsels wordt het strafproces opgedeeld in twee fases. De eerste fase stelt de strafrechtelijke schuld vast, in de tweede fase wordt de straftoemeting besproken.

²⁸⁰ K. RIMANQUE, *Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling*, Maklu, 2002, 127-129.

²⁸¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 713-715.

²⁸² C. BRIGHT, *Due Process*, 1997, <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/legal/duel>.

²⁸³ T.S. IKPA, *Balancing Restorative Justice Principles and Due Process Rights in Order to Reform the Criminal Justice System*, *Journal of Law & Policy* 2007, (24) 312.

²⁸⁴ L. WALGRAVE, *Restorative Justice for Juveniles - Potentialities, Risks and Problems for Research : a Selection of Papers Presented at the International Conference*, Leuven, Leuven University Press, 1998, 326.

²⁸⁵ Appendix bij Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 7.

²⁸⁶ *Ibidem*, 14.

²⁸⁷ T.S. IKPA, *Balancing Restorative Justice Principles and Due Process Rights in Order to Reform the Criminal Justice System*, *Journal of Law & Policy* 2007, (24) 312.

In dergelijk systeem kan tussen beide fases een bemiddelingsronde gevoerd worden om de uiteindelijke strafsanctie te bespreken.²⁸⁸ Ook een bemiddeling tussen dader en burgerlijke partij voor de bepaling van de schadevergoeding voor het geleden morele en materiële leed nadat de schuldvraag werd beantwoord door een rechtbank, is mogelijk.

5. Rechtsbijstand

A. Waarborg in de klassieke procedure

Elke beklaagde heeft het recht zichzelf te verdedigen of om zich te laten bijstaan door een raadsman. Deze waarborg is terug te vinden in art 6,3,c EVRM.

Het recht op bijstand van een advocaat omvat twee aspecten. De raadsman kan advies verstrekken aan de beklaagde. Daarnaast vertegenwoordigt hij de beklaagde.²⁸⁹

B. Toepassing op herstelgerichte procedure

Dat rechtsbijstand ook een basisrecht is in een bemiddelingsprocedure blijkt uit Aanbeveling R (99) 19 en de VN Basisprincipes. Beide documenten bevatten een specifieke bepaling over de noodzaak van juridisch advies voor de beklaagde.²⁹⁰

Hoewel de term advocaat niet letterlijk gebruikt wordt in deze bepalingen en zijn rol anders is dan in de traditionele strafprocedure, kan de noodzaak aan bijstand door een advocaat ook in een herstelgerichte praktijk niet onderschat worden.

Van de twee hierboven reeds aangehaalde taken die een advocaat heeft in functie van zijn cliënt, komt de vertegenwoordigingsbevoegdheid iets meer op de achtergrond te staan. Er dient niet klassiek gepleit te worden in de slachtoffer-dader bemiddelingsfase. Het zijn vooral de partijen zelf die het woord moeten nemen om het potentieel van het herstelgericht proces volledig te benutten.²⁹¹ Hoe de advocaat zijn vertegenwoordigende rol dan precies moet opnemen, wordt nog betwist in de literatuur.

²⁸⁸ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 92.

²⁸⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 668.

²⁹⁰ Appendix bij Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 8 en VN Basisprincipes met betrekking tot het gebruik van Herstelgerichte programma's in Strafzaken., 13, a.

²⁹¹ C. BRIGHT, *Due Process*, 1997, <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/legal/du>

Sommige auteurs stellen dat de raadsman moet toezien op het rechtsgeldig verloop van de bemiddeling²⁹², andere vinden dat hij zijn cliënt mee moet helpen bewegen naar een oplossing die voor beide partijen voordelig is en noch andere auteurs vinden dat een advocaat helemaal niet aanwezig moet zijn bij de gesprekken.²⁹³

De adviserende functie van de advocaat blijft evenwel net zo belangrijk als in een klassieke strafprocedure. Het is van cruciaal belang dat de partijen voldoende geïnformeerd worden over de modaliteiten van een bemiddelingsproces en de gevolgen van hun keuze voor dit type geschillenbeslechting.²⁹⁴ De partijen moeten immers toestemmen met kennis van zaken.²⁹⁵ De bemiddelaar zelf kan partijen neutrale informatie geven maar het is de advocaat die de beklagde of het slachtoffer echt 'bijstaat' en hem advies kan verstrekken dat ook rechtsstrategisch belangrijk is.²⁹⁶

4.2.3. Fundamentele waarborgen in de Belgische herstelrechtelijke wetgeving

In dit onderdeel overlopen we kort op welke manier de Belgische wetgeving omtrent herstelrechtelijke procedures de fundamentele rechten uit het klassieke strafrecht waarborgt in bemiddelingsprocessen.

4.2.3.1 Onafhankelijkheid, neutraliteit en onpartijdigheid

In onderdeel 2.2.1, B werd reeds aangehaald dat de mate waarin een herstelgerichte procedure in het klassieke strafproces geïntegreerd wordt, varieert van land tot land en een heel spectrum bestrijkt van totale onafhankelijke instanties tot volledig geïntegreerde bemiddelingsdiensten.

De Belgische wetgever koos met art 216 ter Sv. Voor een volledige integratie.²⁹⁷ Het initiatiefrecht tot bemiddeling en de controle om de bemiddelingsprocedure op te starten vallen volledig onder de bevoegdheid van het Openbaar Ministerie.

Belangrijk voor de neutraliteit van de bemiddelaar en zijn rol in het bemiddelingsgesprek is art 2, lid 3 van de wet van 22 juni 2005 Wet tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van strafvordering. Dat voegt een art 3 ter VtSV toe dat stelt "(de partijen) met de hulp van een neutrale derde en gegrond op een bepaalde methodologie [...] komen tot een oplossing."

Ze heeft tot doel de communicatie te vergemakkelijken en partijen te helpen zelf te komen tot een akkoord inzake de nadere regels en voorwaarden die tot pacificatie en herstel kunnen leiden. "

²⁹² K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 157.

²⁹³ J. BERGE, "Herstelrecht en bemiddeling. Naar een herstelgerichte advocatuur?" In L. KOOLS (ed.) *Bemiddeling en herstel in de strafrechtsbedeling*, Brugge, die Keure, 106-110 en J. BRAITHWAITE, "The new regulatory state and the transformation of criminology", *British Journal of Criminology* 2000, (40) 2.

²⁹⁴ C. BRIGHT, *Due Process*, 1997, <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/legal/duel> .

²⁹⁵ N. VAN LEUVEN, *Contracten en mensenrechten*, Antwerpen, Intersentia, 337-338.

²⁹⁶ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 149.

²⁹⁷ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 234.

De neutrale derde of bemiddelaar moet er dus vooral voor zorgen dat partijen zelf tot een oplossing komen. Hij moet het gesprek begeleiden zonder het te veel een bepaalde kant op te sturen. Dit wordt bevestigd in art 3 van de Deontologische code van de herstelbemiddelaars.²⁹⁸

Ook voor de onpartijdigheid van de bemiddelaar is een artikel voorzien in de deontologische code. Art 20 stelt dat de bemiddelaar zowel voor de dader als het slachtoffer respect zal opbrengen. Hij moet er verder over waken dat alle belangen evenwaardig aan bod komen.

De Belgische wetgeving volgt op dit vlak sterk de aanbevelingen van de Raad van Europa en de basisprincipes van de VN.

4.2.3.2 Vertrouwelijkheid vs. openbaarheid

Het uitgangspunt van de Belgische wetgeving ligt duidelijk bij de vertrouwelijkheid van het herstelgerichte proces. Van bij het aanbod tot bemiddeling wordt partijen verzekerd dat het om een vertrouwelijk proces gaat.²⁹⁹

Daarnaast benadrukt ook artikel 2, lid 3 van de wet van 22 juni 2005 dat er in alle vertrouwelijkheid een oplossing gezocht moet worden voor de moeilijkheden uit het misdrijf.

Enige uitzondering op deze vertrouwelijkheid die voorzien is in de Belgische wetgeving is een overeenkomst tussen de partijen waarin ze aangeven dat er bepaalde informatie mag vrijgegeven worden.³⁰⁰ In dat geval zijn het officieel dus de partijen zelf en niet de bemiddelaar die de informatie over het proces via de overeenkomst doorgeven aan de bevoegde juridische actoren. Hierin schuilt gevaar voor verkeerde interpretaties. De facto is het echter vaak de bemiddelaar die een overeenkomst uitschrijft waaraan de partijen dan hun opmerkingen kunnen toevoegen.³⁰¹

De rapportage aan de juridische toezienende instantie werd in België beperkt gehouden. Over de inhoud van de gesprekken wordt weinig tot niets doorgegeven, enkel de uiteindelijke uitkomst van het proces.³⁰²

Ook de meldingsplicht bij nieuwe feiten werd beperkend gezien door de wetgever. De wet van 22 juni 2005 verbiedt de bemiddelaar om deze feiten door te geven tenzij de wet hem daartoe verplicht.³⁰³ Daarbuiten is hij gehouden aan het beroepsgeheim uit art 458 Sw.

De Belgische wetgever lijkt gekozen te hebben voor een ruimere toepasselijkheid van het vertrouwelijkheidsprincipe. Uitzondering hierop zijn beperkt en worden ook beperkend geïnterpreteerd.

²⁹⁹ L. VAN GARSSE, "Herstelbemiddeling- Toepassingsmodaliteiten in zwaardere strafrechtelijke dossiers in L. KOOLS (ed.) *Bemiddeling en herstel in de strafrechtsbedeling*", Brugge, die Keure, 120.

³⁰⁰ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 314.

³⁰¹ Ibidem, 322.

³⁰² Ibidem, 326.

³⁰³ Art 8, 4 Wet 22 juni 2005.

4.2.3.3 De redelijke termijn

Over de redelijke termijn volstaat het te zeggen dat de Belgische strafprocedure in Europa op dit vlak bij de minder goede leerlingen van de klas is. Herstelbemiddeling kan hierin misschien voor een oplossing zorgen. Het bewijs voor deze stelling moet echter nog geleverd worden.

4.2.3.4 Vermoeden van onschuld en zwijgrecht

Het vermoeden van onschuld en het daaruit voortvloeiende zwijgrecht, worden niet beïnvloedt door de wet van 22 juni 2005. In de voorbereidende werken van deze wet wordt duidelijk erkend dat het toestemmen van de verdachte met een bemiddelingsprocedure, niet betekent dat hij ook schuldig pleit in de zaak.³⁰⁴

Hoewel dus niet in de wet opgenomen, kan in de praktijk geobserveerd worden dat het bekennen er erkennen van enige verantwoordelijkheid door de dader als een voorwaarde wordt gezien alvorens de bemiddeling op te starten. Dit betekent echter niet dat hij zijn volledige strafrechtelijke schuld moet bekennen. Tussen ontkennen en bekennen zijn gradaties. Bemiddelaars zien in een gedeeltelijke bekentenis geen moeilijkheden om de bemiddeling alsnog op te starten. Ook in de beslissingen van parket of rechtbank om voor bemiddeling te kiezen is geen vaste lijn te trekken en men kan dan ook stellen dat deze beslissing eerder subjectief worden ingegeven. De gesprekken tussen dader en slachtoffer kunnen maar starten wanneer beide een minimum aan overeenstemming hebben over wat er gebeurd is.³⁰⁵

Het bekennen van volledige schuld heeft volgens sommige auteurs ook geen meerwaarde voor de bemiddeling. Het gaat vaak over het herstellen van de schade en niet zozeer over het vaststellen van de strafrechtelijke schuld, waardoor een volledige bekentenis door de dader minder belangrijk is.³⁰⁶

Zoals reeds werd aangehaald in punt 4.3, b wordt het strafproces in sommige rechtstelsels gesplitst waarin in de eerste fase de schuldvraag wordt beantwoord en in de tweede fase de straftoemeting. Tussen beide fases kan dan bemiddeld worden over de schadevergoeding en eventueel over de strafsancie zelf.

In België komt soortgelijke splitsing enkel voor in een Assisenprocedure en zelfs daar zijn beide fases gescheiden door slechts een korte periode van maximum 1 of 2 dagen.³⁰⁷ Voor het overige is het Belgische strafproces een éénfaseproces.³⁰⁸

³⁰⁴ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 130.

³⁰⁵ Ibidem, 133.

³⁰⁶ I. AERTSEN en L. VAN GARSSE, *Tussen dader en slachtoffer: bemiddeling in de praktijk*, Leuven, Leuven University Press, 58.

³⁰⁷ H. BOSLY, "La division du proces pénal en deux phases: la culpabilité et la peine", in L. DUPONT en F. HUTSEBAUT (ed.) *Herstelrecht tussen toekomst en verleden: Liber amicorum Tony Peters*, Leuven, Leuven University Press, 2001, 76.

Voorstellen om beide fases ook in andere strafprocedures te scheiden of om het Openbaar Ministerie de mogelijkheid te geven dit voor te stellen, werden tot vandaag niet in een wettekst gegoten.³⁰⁹³¹⁰

De Belgische wetgeving omtrent strafrechtelijke bemiddeling houdt duidelijk vast aan het vermoeden van onschuld. Een herstelgerichte procedure kan opgestart worden zonder een volledige bekentenis van de dader. Een minimale erkenning van de feite is voldoende wanneer er overeenstemming is tussen de verklaringen van de dader en het slachtoffer.

4.2.3.5 Rechtsbijstand

Het recht op rechtsbijstand werd uitdrukkelijk ingeschreven in de wet van 22 juni 2005. Artikel 6, lid 6 stelt dat de partijen tijdens de bemiddeling kunnen worden bijgestaan door een advocaat.

Hoewel de memorie van toelichting uitdrukkelijk bepaalt dat de advocaat niet voor zijn cliënt mag spreken, het is immers cruciaal voor een herstelrechtelijke procedure dat partijen rechtstreeks met elkaar communiceren, voorziet artikel 216 ter Sv. in paragraaf 6 toch dat de dader zich mag laten vertegenwoordigen, zolang hij zelf ook maar aanwezig is bij het gesprek.³¹¹

De wet voorziet verder een belangrijke rol voor de advocaat bij het afsluiten van de bemiddelingsovereenkomst. Hij verleent een kritisch oog en bekijkt of er geen bepalingen in de overeenkomst staan die zijn cliënt niet gewild heeft, die hem schade kunnen berokkenen of die wettelijk niet in orde zijn.³¹²

De bemiddelingsorganisaties en de wetgever in België hebben van in het begin gekozen voor een samenwerking met de advocatuur. Waar in het buitenland vaak kritisch gekeken wordt naar zijn rol in een herstelgerichte procedure, wordt de advocaat in België gezien als een belangrijke actor in het proces. Zowel voor, tijdens als na de bemiddeling speelt hij een rol als adviseur en vertegenwoordiger van zijn cliënt.

³⁰⁸ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 93.

³⁰⁹ Zie bijvoorbeeld: Commissie Franchimont 1998 en Commissie Holsters in 2003

³¹⁰ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 94.

³¹¹ Ibidem, 170.

³¹² Ibidem, 171.

4.2.4 Conclusie

De Belgische wetgever heeft van bij het begin oog gehad voor de verzoening van de herstelrechtelijke principes en de fundamentele waarborgen uit het klassieke strafproces. Dit wordt bevestigd in de wet van 22 juni 2005 dat in art 3 Vt.Sv. een definitie van bemiddeling invoert die de belangrijkste principes en waarborgen omvat.

Ook in de praktijk slaagt men erin een balans te vinden tussen de fundamentele waarborgen van het strafproces en de belangrijkste principes van het herstelrecht.

De onpartijdigheid, neutraliteit en onafhankelijkheid van de bemiddelaar wordt verzekerd door de wettelijke bepalingen en de deontologische code voor bemiddelaars. De Belgische regelgeving ligt in deze materie sterk in de lijn van de aanbevelingen van de Raad van Europa en de Verenigde Naties.

Het vertrouwelijkheidsprincipe van herstelrecht wordt door de Belgische wetgever ruim geïnterpreteerd. Er kan slechts op een beperkte wijze van afgeweken worden, vooral door overeenkomst tussen de partijen zelf.

Op het vlak van het vermoeden van onschuld volgt de Belgische wetgeving de internationale tendens door een minimale erkenning van verantwoordelijkheid te vereisen van de dader, hij moet geen volledige bekentenis van zijn strafrechtelijke schuld afleggen alvorens de bemiddeling kan aanvatten.

Wat betreft de vraag rond rechtsbijstand ten slotte, werd in België van bij aanvang gekozen voor samenwerking en overleg tussen bemiddelingsorganisaties en de advocatuur. De rol van de advocaat wordt iets anders ingevuld dan in de klassieke procedure maar hij wordt zeker niet naar de achtergrond verwezen. Zijn advies wordt als cruciaal gezien in alle fases van de procedure.

4.3 De rol van het slachtoffer, een voortdurende evolutie

Met de opkomst van de mondige burger, is er ook bij slachtoffers van misdrijven een steeds groter streven naar emancipatie.³¹³ Slachtoffers of nabestaanden eisen inspraak in de strafprocedure. Ze zijn hun rol als burgerlijke partij in de schaduw beu en willen een meer beslissende rol in het gebeuren.³¹⁴

Het herstelrecht heeft van in het begin de centrale rol van het slachtoffer in haar procedures uitgedragen. Onder invloed van het victimologisch denken en vanuit de basisprincipes van het herstelrecht zelf, werd besloten dat de schade die een misdrijf aanricht, maar volledig hersteld kan worden als het slachtoffer de kans krijgt om zijn verhaal te doen.³¹⁵

Ondanks zijn theoretische visie op slachtoffers in een herstelrechtelijke procedure, werden er in de rechtsleer toch kanttekeningen geplaatst bij de praktische implementatie van dit basisprincipe. In sommige procedures, zoals de familieberaadselingen en bestraffingscirkels, werd het slachtoffer opnieuw naar de zijlijn verwezen. De aandacht lag immers respectievelijk op de herintegratie van de dader en het herstel van de gemeenschap.³¹⁶

Daarnaast maakte ook herstelrechtelijke denkers zich schuldig aan secundaire victimisatie van het slachtoffer. Door de religieuze, christelijke invloed die de beginjaren van het herstelrecht beïnvloedde, werd het slachtoffer nog te vaak als een zwakke partij beschouwd waarvoor vooral medelijden diende opgebracht te worden.³¹⁷ Het "ideale slachtoffer" is naast zwak, ook deugdzaam. Het heeft geen enkele schuld aan wat er is gebeurd en stelt zich in een procedure zo op dat de publieke opinie zich niet tegen hem keert.³¹⁸ Hiervoor moet het slachtoffer zijn emoties controleren, wraakgevoelens uitschakelen en er voor open staan de dader te vergeven.³¹⁹

Dit botst met één van de basisprincipes van het herstelrecht, namelijk dat het slachtoffer vrijuit zijn gevoelens moet kunnen uiten. Woede en wraakgevoelens horen hier ook bij en dit besef dringt ook stilaan door in het herstelrechtelijke denken. De doelstelling van verzoening evolueerde naar een doelstelling van werkelijk herstel van het slachtoffer.³²⁰ Van Reconciliation naar Mediation.³²¹

Dit besef kan het herstelrecht ook meenemen wanneer het gebruikt wordt als aanvulling op het traditionele strafrecht.

³¹³ J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 20.

³¹⁴ Zie hoofdstuk 1.

³¹⁵ M. ACHILLES en H. ZEHR, "Restorative justice for crime victims: The promise and the challenge." in G. BAZEMORE, *Restorative Community Justice: Repairing Harm and Transforming Communities*, Reading, Anderson Publishing Co., 2001, 87.

³¹⁶ M. ACHILLES, "Can Restorative Justice Live Up To Its Promise To Victims?" in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 65.

³¹⁷ J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 29.

³¹⁸ N. CHRISTIE, "The Ideal Victim" in B.K. WILLIAMS, B. WILLIAMS en H.G. CHONG, *Victims and Victimization – a reader*, <http://www.mcgraw-hill.co.uk/openup/chapters/0335209807.pdf>, 17.

³¹⁹ G. PAVLICHT, "Governing Paradoxes of Restorative Justice" in J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 29.

³²⁰ J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 29.

³²¹ Zie evolutie van Victim-Offender Reconciliation Programma's naar Victim-Offender Mediation Programma's in Canada, geschetst in hoofdstuk 1.

Hierin speelt het slachtoffer immers veelal maar een bijrol als burgerlijke partij in een procedure die geleid wordt door het openbaar ministerie in het belang van de gehele samenleving.³²² Deze klassieke procedure kent geen dialoog tussen slachtoffer en dader en werkt een ongeïnteresseerde dader in de hand. Hij ziet immers weinig van het leed dat hij het slachtoffer heeft aangedaan. Hij zal zich eerder excuseren ten opzichte van de maatschappij dan ten opzichte van het slachtoffer in deze specifieke zaak. De invloed op zijn toekomstig gedrag blijft dan ook beperkt.³²³

De hierboven geschetste observatie mag echter opnieuw niet opgevat worden als een totale afwijzing van het klassieke strafrecht. De traditionele procedure heeft immers ook voordelen voor het slachtoffer.³²⁴

Bewijsvergaring en onderzoek zijn taken die het slachtoffer onmogelijk zelf op zich kan nemen en waarin het parket en politie begrijpelijkerwijze betrokken zijn. België kende in de wisselwerking tussen slachtoffers en parket al een belangrijke evolutie. Zo heeft een slachtoffer in België al een veel grote invloed op het gerechtelijk vooronderzoek dan dat in Nederland het geval is.³²⁵ Een verzoek tot aanvullend onderzoek op basis van art. 61 quinquies Sv. kan het slachtoffer de mogelijkheid geven invloed uit te oefenen op het gerechtelijk onderzoek.³²⁶

Voor slachtoffers die de dader niet willen ontmoeten, is het klassieke strafrecht het beste systeem. Er zijn immers slachtoffers die na het misdrijf nog zo weinig mogelijk te maken willen hebben met de dader. De indirecte, onpersoonlijke procedure van het klassieke strafrecht biedt dan een vangnet naast de op dialoog gerichte herstelrechtelijke praktijk.³²⁷ Het slachtoffer mag niet gedwongen worden in de richting van het herstelrecht maar moet de vrije keuze kunnen behouden tussen een directe of indirecte manier om genoegdoening te verkrijgen.³²⁸

Een belangrijk onderzoeksdomein is in deze optiek datgene dat peilt naar wat slachtoffers nu écht willen. De antwoorden op die vraag zal een grote verscheidenheid kennen. Niet elk slachtoffer is immers hetzelfde.³²⁹

³²² C. BENNET, "Satisfying the needs and interests of victims" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 247.

³²³ C. BENNET, "Satisfying the needs and interests of victims" in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 247.

³²⁴ M. ACHILLES, "Can Restorative Justice Live Up To Its Promise To Victims?" in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 69.

³²⁵ J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1), 30.

³²⁶ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 1*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 191.

³²⁷ M. ACHILLES, "Can Restorative Justice Live Up To Its Promise To Victims?" in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 69.

³²⁸ M. ACHILLES, "Can Restorative Justice Live Up To Its Promise To Victims?" in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 69.

³²⁹ H. STRANG, "Is Restorative Justice imposing its agenda on victims?" in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 97.

Zo willen sommige slachtoffers werkelijk een ontmoeting met de dader om uit zijn mond te horen wat de aanleiding van het misdrijf was en om hem te confronteren met de schade die hij heeft aangericht.³³⁰ Anderen willen enkel voldoende geïnformeerd worden over de procedure zodat ze weten dat hun belangen behartigd werden.

Deze twee gedachtes kwamen duidelijk naar voor na de vrijlating van Michelle Martin in de zaak Dutroux. Zij vroeg toen om een ontmoeting met de ouders van de slachtoffers. Hun reactie was verdeeld. Jean-Denis Lejeune, vader van Julie Lejeune, ging in op het verzoek en getuigde:

'Ik heb een belangrijke beslissing genomen. Na de ontmoeting met M. Martin meen ik dat ik alles eraan zal heb gedaan om de waarheid over de ontvoering van mijn dochter te vernemen.'³³¹

De andere ouders gingen niet in op het verzoek. Zij eisten enkel meer procesmogelijkheden voor burgerlijke partijen in de procedure rond de vervroegde vrijlating en een betere informatie van de nabestaande over de uitvoering van de straf.³³²

In andere situaties is het perfect mogelijk dat het slachtoffer enkel geïnteresseerd is in een herstel in natura van de schade die werd aangericht.

Aan de had van deze analyse kan gesteld worden dat met de verdere aanvulling van het herstelrecht op de klassieke strafprocedure, beide systemen elkaar kunnen verrijken. Het herstelrecht biedt het slachtoffer een kans op dialoog met de dader indien hij of zij dat wil, het klassieke strafproces behartigt de rechten van het slachtoffer, helpt in het onderzoek en toont het slachtoffer dat de dader niet ongestraft weg komt met het onrecht dat hij heeft aangericht.³³³

Deze gedachte heeft een afgeleide stroming doen ontstaan, die van de "parallele justitie".³³⁴ Deze gedachte gaat uit van een apart spoor in de strafprocedure voor slachtoffer en dader en pikt elementen op van zowel het traditionele strafrecht als het herstelrecht.

Het daderspoor bevat idealiter de vervolgingsmechanismen van het klassieke systeem. Het toont de dader dat zijn gedrag niet getolereerd wordt in de samenleving en toont dit ook aan de publieke opinie. Daarnaast put het uit herstelrechtelijke praktijken om de dader te duiden op zijn verantwoordelijkheden door ontmoetingen met het slachtoffer en vertegenwoordigers van de gemeenschap.³³⁵

³³⁰ Ibidem, 99.

³³¹ http://www.standaard.be/cnt/DMF20121030_00353314.

³³² <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/regio/brussel/1.1405960>.

³³³ H. STRANG, "Is Restorative Justice imposing its agenda on victims?" in in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 102.

³³⁴ S. HERMAN, "Is Restorative Justice possible without a parallel system for victims?", in in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 79.

³³⁵ Ibidem, 79.

Het slachtofferspoor bouwt voort op de werking van slachtofferhulp zoals die gekend is in het klassieke strafrecht.³³⁶ Daarnaast biedt het een forum aan het slachtoffer om zijn gevoelens te uiten, al dan niet via vrijwillige ontmoetingen met de dader. Dit is dan weer een element dat uit het herstelrecht voortvloeit.³³⁷

Dit alles duidt er op dat een samenwerking tussen klassiek strafrecht en herstelrecht niet onmogelijk is en enkel maar voordelen kan opleveren voor het slachtoffer. Deze samenwerking leidt tot een strafprocedure waarin het slachtoffer de kans krijgt zijn emoties te uiten en zijn materiële schade maar vooral ook morele leed vergoed te zien.³³⁸

België is op dit vlak op de goede weg. Met een steeds beter uitgewerkte mogelijkheid tot bemiddeling, een versterkte aandacht voor slachtofferhulp en grotere inspraak van de slachtoffers in de traditionele procedure, zijn de rechten van het slachtoffer de voorbije jaren sterk toegenomen.

Deze positieve evolutie kan echter nog versterkt worden. Zo kan het slachtoffer nog een krachtigere positie krijgen door zijn spreekrecht meer uit te breiden.

Zowel in het klassieke strafrecht als in de herstelbemiddeling en bemiddeling in strafzaken, mag het slachtoffer zich vooral uitspreken over de burgerlijke vordering. Er zijn openingen naar het uitspreken van zijn gevoelens bij het misdrijf maar op het vlak van de strafwaardigheid en strafmaat is inspraak van het slachtoffer beperkt of beter gezegd onbestaande.³³⁹

Het slachtoffer dient hierin geen beslissingsbevoegdheid te hebben en zijn getuigenis en mening moet niet van doorslaggevende aard zijn, maar zijn visie op de schuldvraag kan nuttig zijn bij het zoeken naar de waarheid. Zijn emoties bieden een gewicht in de afweging die de rechter moet maken. De verdediging van de dader heeft immers die kans ook. Zo probeert men de rechter vaak te overtuigen van de moeilijke situatie waarin de dader zich bevond om een verklaring te geven voor het misdrijf en zijn beoordeling te beïnvloeden. Ook het slachtoffer verdient een kans hierop in te spelen.³⁴⁰

³³⁶ S. HERMAN, "Parallel Justice for Victims of Crime", <http://www.paralleljustice.org/guidingprinciples>.

³³⁷ S. HERMAN, "Is Restorative Justice possible without a parallel system for victims?", in in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 79.

³³⁸ H. STRANG, "Is Restorative Justice imposing its agenda on victims?" in in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 97.

³³⁹ P. ROCK, "Constructing Victim's Rights: The Home office, new labour and victims" in J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 28.

³⁴⁰ J.J.M VAN DIJK, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 28.

4.4 Via herstelrecht naar een terugdringing van het recidivisme?

4.4.1 Vergelijking recidive na herstelgerichte procedure vs. na een klassieke procedure

Uit cijfers van het nationaal instituut voor de criminostatistiek en criminologie blijkt dat 44% van vrijgekomen gevangenen later opnieuw veroordeeld zal worden tot een gevangenisstraf. Na deze tweede straf, belandt 50% daarna nog zeker twee keer opnieuw in de gevangenis.³⁴¹

Hoewel het herstelrecht zich in theorie focust op het herstel van het slachtoffer, kan er niet aan voorbij gegaan worden dat er in de praktijk oog is voor het effect van herstelgerichte procedures op het toekomstige gedrag van de dader.³⁴²

Dit is ook niet geheel in strijd met de herstelrechtelijke theorie aangezien telkens opnieuw verwezen wordt naar het opnemen van verantwoordelijkheid aan de kant van de dader wanneer hij geconfronteerd wordt met de gevolgen van zijn daden. Door overeenkomsten tussen dader, slachtoffer en gemeenschap, wordt de dader geholpen bij zijn herintegratie in de samenleving met als positief bijkomend gevolg een kleinere kans dat hij zal hervallen in zijn gedrag.³⁴³

Het effect van een herstelgerichte procedure op recidivisme blijkt niet makkelijk na te gaan. Dit komt in de eerste plaats door het relatief nieuwe karakter van de praktijken. Daarnaast is de rechtsleer het niet altijd eens over de definities van herstelrecht en recidivisme. Ook de periode na een herstelgerichte procedure waarin men recidivisme moet na gaan zorgt voor debat in de literatuur.³⁴⁴

Een samenvatting van recente studies toont een beeld waaruit moeilijk conclusies kunnen getrokken worden.

De meeste studies tonen een positief resultaat voor herstelgerichte procedures.

Zo toonde in studie in Yorkshire Engeland aan de 44% van de daders die een herstelgerichte procedure doorliepen zich binnen twee jaar opnieuw schuldig maakten aan een misdrijf. Bij daders veroordeeld in een klassieke strafprocedure lag dit op 56%.³⁴⁵

In een Canadese studie werd de kans op herval 7% lager beoordeeld in een herstelgerichte procedure dan in een traditioneel strafproces.³⁴⁶

³⁴¹ <http://nicc.fgov.be/studie-recidive-bijna-de-helft-van-de-vrijgelaten-veroordeelden-belandt-opnieuw-de-gevangenis>

³⁴² H. ZEHR, "Restitution reduces recidivism", <http://www.colorado.edu/conflict/crcii/Rius-14.pdf>, 1.

³⁴³ H. HAYES, "Reoffending and restorative justice" in in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 427.

³⁴⁴ Ibidem, 428-431.

³⁴⁵ Ibidem, 435.

³⁴⁶ Ibidem, 434.

Deze resultaten dienen echter steeds kritisch bekeken te worden. Zo is er ook binnen de herstelgerichte procedures zelf nog een groot onderscheid met betrekking tot de kans op herval.³⁴⁷ Een studie naar recidivisme na een herstelgericht groepsoverleg in Antwerpen en Leuven bleek dat 65% na afloop geen nieuwe feiten pleegde, 35% deed dit wel. De populatie in het onderzoek was echter vrij beperkt. (totaal van 55 jongeren).³⁴⁸ Positief was vooral de conclusie dat de nieuw gepleegde feiten minder zwaar van aard waren en het toch enige tijd duurde alvorens de jonge delinquent herviel.³⁴⁹

Wat de cijfers ook mogen zeggen, aandacht voor het toekomstig gedrag van de dader moet ook binnen een herstelrechtelijke procedure de nodige aandacht krijgen.

4.4.2 Het vraagstuk dwang

Een belangrijke bijkomende vraag in deze context is in welke mate een dader gedwongen kan worden om deel te nemen aan een herstelgerichte procedure.

Gezien de studies gewag maken van een lager percentage recidivisten onder de deelnemende daders, zou men kunnen poneren dat een dader altijd, dus ook zonder dat hij hier zelf voor kiest, moet deelnemen aan een herstelgerichte procedure.

Dit idee wordt in de herstelrechtelijke literatuur sterk tegen gesproken. Vrijwillige deelname wordt gezien als één van de basisprincipes van een herstelgerichte procedure. Het vergroot, volgens de literatuur, de kans op een succesvol resultaat. De dader zal meer bereid zijn de schade te vergoeden en zal de herstelgerichte procedure positiever beleven als hij er zelf voor gekozen heeft. Dit is te meer het geval bij een rechtstreekse bemiddeling tussen dader en slachtoffer.³⁵⁰

De internationale richtlijnen inzake de toepassing van herstelgerichte procedures in strafzaken, wijzen ook op de noodzaak aan vrijwilligheid van deelname aan een bemiddeling als een belangrijk principe. Zo stelt de Aanbeveling van de Raad van Europa:

“Aangezien bemiddeling geen kans van slagen heeft tenzij de partijen willen deelnemen, is vrijwillige deelname een basisvoorwaarde voor alle vormen van bemiddeling. Dit onderscheid bemiddeling van traditionele strafprocedures en toont aan dat partijen hun zaak in bemiddeling voor een groot gedeelte zelf in handen hebben. De vrije toestemming moet van in het begin gegeven worden. Partijen mogen hun toestemming op elk moment terug trekken. Partijen moeten hiervan op de hoogte gebracht worden door de autoriteiten”³⁵¹

³⁴⁷ Ibidem, 435.

³⁴⁸ I. VANFRAECHEM, *Herstelgericht groepsoverleg - Op zoek naar een constructief antwoord op ernstige jeugd delinquentie*, Proefschrift tot het behalen van graad van doctor in criminologische wetenschappen, K.U. Leuven, 2006, <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/425/2/vanfraechem.pdf>, 305.

³⁴⁹ Ibidem, 309.

³⁵⁰ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 256.

³⁵¹ Commentaar bij de appendix van Aanbeveling R(99) 19 van de Raad van Europa, 17.

Toch zijn vele herstelrechtelijke auteurs het er ook over eens dat een zekere vorm van dwang niet te allen tijde vermeden kan worden.

Zo wijzen sommige auteurs op een impliciete vorm van dwang die kan ontstaan wanneer de keuze voor een herstelgerichte procedure een substantieel lagere "bestrafing" inhoudt dan de keuze voor een klassieke procedure. Elk rationeel persoon kiest dan voor de eerste procedure, of hij nu écht wil deelnemen of niet. Ook dit type dwang wordt best vermeden.³⁵²

Eén manier om dit te doen is om, naast bemiddeling, ook andere alternatieven aan te bieden aan de dader.³⁵³ Dit is nu onder meer al het geval in de bemiddeling in strafzaken uit art. 216ter Sv. Hierin kan de dader naast rechtstreekse bemiddeling, ook kiezen voor het volgen van een behandeling of het doorlopen van een vorming of dienstverleningsactiviteit.

4.4.3 Maximaliseren van de positieve ervaringen van de dader

Opdat de dader in de toekomst zijn gedrag zal veranderen, is het eveneens belangrijk dat hij, net als het slachtoffer, positieve gevoelens overhoudt aan de herstelgerichte procedure.

Om die reden wordt ook onderzoek gedaan naar wat daders wensen te bereiken in de procedures en hoe hieraan tegemoet gekomen kan worden.

Uit getuigenissen blijkt dat daders het volgende willen bereiken in een herstelgerichte procedure³⁵⁴:

- Spijt betuigen
- Het aanvaard zien worden van hun verontschuldiging, bij voorkeur door het slachtoffer
- Het vertellen van hun verhaal, zonder hiervoor excuses aan te halen
- Een beter inzicht krijgen in de gevolgen van hun daad
- Anderen doen inzien dat zij (de daders) vaak zelf het slachtoffer zijn van geweld, misbruik en verwaarlozing en erkenning door de anderen van dit feit.
- Persoonlijke groei en transformatie ervaren.
- Tonen dat ze een nieuwe start gemaakt hebben.
- De kans krijgen het goed te maken met hun familie en de gemeenschap

Om deze doelen te bereiken is vaak meer tijd nodig dan huidige procedures toelaten. Een herstelgerichte procedure en dan zeker een bemiddelingsgesprek, duurt meestal maar enkele uren. Een uitbreiding hiervan zou de effectiviteit nog kunnen vergroten.

³⁵² C. BRIGHT, *Due Process*, 1997, <http://www.restorativejustice.org/university-classroom/01introduction/tutorial-introduction-to-restorative-justice/legal/du> .

³⁵³ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 267.

³⁵⁴ B. TOEWS en J. KATOUNAS, "Have offender needs and perspectives been adequately incorporated into RJ?" in H. ZEHR en B. TOEWS, *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 109.

Hiertoe dient er naast aandacht voor de wensen van de slachtoffers dus ook rekening gehouden te worden met de doelstellingen die de daders voor ogen houden bij aanvang van het proces.³⁵⁵

4.5 Herstelgerichte politie

Eén van de actoren binnen criminaliteitsbestrijding die tot hiertoe nog niet aan bod is gekomen, is de politie. Dit is niet toevallig. De rol van politie in herstelgerichte procedures wordt in België nog nergens formeel geregeld. Dit is verrassend aangezien de politie de basis vormt van onze strafrechtelijke piramide.³⁵⁶

Vooraf bij het herstelgericht groepsoverleg is zijn rol ten opzichte van de originele praktijk in Nieuw-Zeeland eerder beperkt. Waar hij in Nieuw-Zeeland gezien wordt als een belangrijke vertegenwoordiger van de maatschappij, wordt hij in de Belgische procedure formeel eerder als één van de vele belanghebbenden gezien. Opvallend is dat in praktijk politieambtenaren wel in 92% van de gevallen aanwezig zijn.³⁵⁷

Een initiatief van de politiezone Leuven speelt op dit vlak een pioniersrol en kan als voorbeeld dienen voor een toekomstige ontwikkeling van politionele bemiddeling.

4.5.1 Herstelgerichte politieprocedures

A. De politie als bemiddelaar

Op theoretisch vlak is er al veel gezegd over de rol die politie-inspecteurs kunnen spelen bij een herstelgerichte procedure. Algemeen wordt aangenomen dat de politie eerder een gangmaker moet zijn van het proces, dan wel de eigenlijke begeleider die de touwtjes in handen heeft.³⁵⁸

Wanneer de politie echt als bemiddelaar optreedt, treden er immers enkele problemen op.

Een bemiddelaar moet zich neutraal opstellen en moet, misschien nog belangrijker, voor alle partijen ook de perceptie hebben van een neutrale, onafhankelijke persoon. Het is vooral die schijn dat de politie zijn eigen agenda heeft, die als grootste kritiekpunt op deze manier van werken geldt.³⁵⁹ Een experiment met een bemiddelingsprocedure geleid door politie in Nieuw-Zeeland en Australië liep al snel in de verkeerde richting om deze reden.³⁶⁰

³⁵⁵ Ibidem, 116.

³⁵⁶ L. VAN GARSSE, Herstelrecht en bemiddeling in Vlaanderen en de politie :Pleidooi tot het beleidsmatig activeren van een essentieel partnerschap, <http://www.politiestudies.be>, 3.

³⁵⁷ L. BRANDT, Onderzoeksnota Hergo 19 november 2012, http://wvq.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/assets/docs/ons/studies-onderzoeken/onderzoeksnota_hergo.pdf, 10.

³⁵⁸ J. BLAD, Enkele kenmerken van en condities voor herstelgerichte politiezorg., <http://repub.eur.nl/res/pub/30783>, 5.

³⁵⁹ C. HOYLE, "Policing and Restorative justice", in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 292-294.

³⁶⁰ Ibidem, 292.

Daar mee samenhangend zijn critici die stellen dat de politie in haar werk een ander uitgangspunt heeft. Ze zijn gericht op bestraffen en hebben een eerder conflictgeoriënteerde insteek. Deze zou niet in overeenstemming zijn met een herstelgerichte procedure.³⁶¹

Er dient hier waakzaam mee omgesprongen te worden om rolconflicten te voorkomen. Als eenzelfde inspecteur van de politie op het ene moment repressief moet tussen komen en later herstelgericht moet gaan bemiddelen, worden zijn beide taken overschaduwd door zijn dubbele functie.³⁶²

Een laatste kritiekpunt is dat wanneer de politie zelf optreedt als bemiddelaar, het zowel het onderzoek, de arrestatie als het uiteindelijk oordeel velt in één zaak. Dit zou teveel macht geven aan dezelfde personen.³⁶³

Deze kritieken worden op hun beurt zelf bekritiseerd. Zo mag men er van uitgaan dat met voldoende training en begeleiding, de politie wel herstelgericht en neutraal kan werken. Procedurele waarborgen moeten deze neutraliteit verder beknotten en beroepsmogelijkheden kunnen de macht verminderen die de politie heeft over de uiteindelijke beslissing.³⁶⁴

Volgens deze stroming kan een politieinspecteur-bemiddelaar ook voordelen hebben voor de procedure. Zijn leiding straalt autoriteit uit en maakt de procedure in de perceptie van de partijen belangrijker en serieuzer. Uit onderzoek blijkt ook dat zowel dader als slachtoffer het niet als een probleem ervaren dat de politieinspecteur optreedt als begeleider in het proces.³⁶⁵

B. De politie als doorverwijzer en gangmaker

Als er dan toch gekozen wordt om de eigenlijke procedure te laten begeleiden door een erkende bemiddelaar, is de herstelrechtelijke rol van de politie echter niet noodzakelijk onmogelijk. Zij kunnen immers een doorverwijzende rol hebben en partijen warm maken om de stap te zetten naar bemiddeling of andere herstelgerichte procedures.³⁶⁶

Hun taak kan herstelgericht ingevuld worden nog voor er enige contact is geweest met de partijen. Zo kan een onderzoek dat later zal dienen in een herstelgerichte procedure, anders gevoerd worden dan een pure, op een strafproces gericht onderzoek. Een PV moet dan zoveel mogelijk feiten bevatten en zo weinig mogelijk juridische kwalificaties.³⁶⁷

³⁶¹ Ibidem, 295.

³⁶² J. BLAD, Enkele kenmerken van en condities voor herstelgerichte politiezorg., <http://repub.eur.nl/res/pub/30783>, 5.

³⁶³ C. HOYLE, "Policing and Restorative justice", in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 298.

³⁶⁴ J. BLAD, Enkele kenmerken van en condities voor herstelgerichte politiezorg., <http://repub.eur.nl/res/pub/30783>, 5.

³⁶⁵ C. HOYLE, "Policing and Restorative justice", in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 298.

³⁶⁶ J. BLAD, Enkele kenmerken van en condities voor herstelgerichte politiezorg., <http://repub.eur.nl/res/pub/30783>, 5.

³⁶⁷ Ibidem.

Ook in het eerste contact met de partijen en in het bijzonder met de dader, kan herstelgericht gecommuniceerd worden. Dit door de dader te benaderen op een manier die hem niet gelijkschakelt met zijn daden maar door hem als mens te behandelen. Op die manier zal de dader zelf ook sneller verantwoordelijkheid opnemen voor de gevolgen van zijn daad. Hij ziet immers in dat deze kan rechtgezet en hersteld worden.³⁶⁸

4.5.2 Politieschadebemiddeling in Leuven

De politiezone Leuven besloot in 2003 de sprong te wagen en een experiment op te zetten rond politieschadebemiddeling of PSB. Voor het experiment is geen formeel wettelijk kader voorzien.³⁶⁹ Het project steunt haar legitimiteit op de maatschappelijke functie van de politie.³⁷⁰ In Leuven valt het onder het breder kader van de gemeenschapsgerichte politiezorg. De procedure ligt vervat in een lokaal afgesloten protocol tussen politie en parket.³⁷¹

Dit type van bemiddeling wordt vooral gebruikt bij kleinere misdaden³⁷² en draait rond het snelle herstel van de geleden (materiële) schade. Voordelen zijn dan ook de snelle verwerking zonder de gerechtelijke molen op gang te brengen, een grotere betrokkenheid van het slachtoffer en de inbreng van de politie die met haar voeten in het werkveld staat.³⁷³

In de PSB Leuven wordt gekozen voor de politie als doorverwijzingskanaal. De politie zal een aanbod tot bemiddeling voorleggen aan de partijen ingeval het misdrijf hiervoor in aanmerking komt en stuurt het dossier daarna verder naar een erkend bemiddelaar.³⁷⁴

Toepassingsvoorwaarden voor een doorverwijzing zijn ondermeer de meerderjarigheid van de verdachte en zijn bereidheid de schade te vergoeden³⁷⁵

Uitsluitingen zijn er wanneer de politie zelf betrokken is of bij verkeersmisdrijven en ongevallen. Bij feiten met daders die een substantieprobleem hebben, wordt afgewogen of er niet beter gekozen wordt voor een bemiddeling in strafzaken door het parket.³⁷⁶

³⁶⁸ Ibidem.

³⁶⁹ W. D'HAESE en S. VAN GRUNDERBEECK, "Politiële schadebemiddeling in Leuven", *Politiepraktijk*, (95) 2007, <http://www.lokalepolitie.be/5388/slachtofferhulp/186-bemiddelen-tussen-dader-en-slachtoffer/66-schadebemiddeling-uitgebreide-versie-artikel-tijdschrift-politiepraktijk.html>.

³⁷⁰ Getuigenis van rechercheur Stijn Troonbeeckx., federale gerechtelijke politie Antwerpen.

³⁷¹ W. D'HAESE en S. VAN GRUNDERBEECK, "Politiële schadebemiddeling in Leuven", *Politiepraktijk*, (95) 2007, <http://www.lokalepolitie.be/5388/slachtofferhulp/186-bemiddelen-tussen-dader-en-slachtoffer/66-schadebemiddeling-uitgebreide-versie-artikel-tijdschrift-politiepraktijk.html>.

³⁷² Een maximum schadebedrag van 1850 euro. (W. D'HAESE en S. VAN GRUNDERBEECK, "Politiële schadebemiddeling in Leuven", *Politiepraktijk*, (95) 2007, <http://www.lokalepolitie.be/5388/slachtofferhulp/186-bemiddelen-tussen-dader-en-slachtoffer/66-schadebemiddeling-uitgebreide-versie-artikel-tijdschrift-politiepraktijk.html>.)

³⁷³ Getuigenis van rechercheur Stijn Troonbeeckx., federale gerechtelijke politie Antwerpen.

³⁷⁴ W. D'HAESE en S. VAN GRUNDERBEECK, "Politiële schadebemiddeling in Leuven", *Politiepraktijk*, (95) 2007, <http://www.lokalepolitie.be/5388/slachtofferhulp/186-bemiddelen-tussen-dader-en-slachtoffer/66-schadebemiddeling-uitgebreide-versie-artikel-tijdschrift-politiepraktijk.html>.

³⁷⁵ Ibidem.

³⁷⁶ Ibidem.

De bemiddelingsdienst van het arrondissement Leuven (BAL) nam 85 dossiers in behandeling in het werkjaar 2011. 56 dossiers kwamen van de politie zelf, 29 dossiers werden doorverzonden door het parket. Het ging dan vooral om vermogensdelicten. Gewelddelicten, met dan vooral slagen en verwondingen, vormt de tweede grootste groep.³⁷⁷

Aangezien het bemiddelingsvoorstel voor elke strafrechtelijke beslissing, kan het een bepalende invloed hebben op het verdere verloop van de zaak. Samenwerking met het parket met het oog op een seponering is dan ook belangrijk.³⁷⁸

Van de 85 dossiers die naar BAL werden doorgezonden, kwam het uiteindelijk tot 11 echte bemiddelingen.³⁷⁹

Gezien de langdurigheid van het project, kan het zeker als een positief voorbeeld van herstelgericht politieoptreden gelden. Door de opleiding van de politie- inspecteur, het toezicht door het parket en de samenwerking met een erkende bemiddelaar, worden veel van de belangrijke kritiekpunten op het optreden van de politie in herstelgerichte procedures opgevangen.

Een verhoogde zichtbaarheid van de politie en een efficiënte werkwijze in deze gevallen, leidt in ieder geval tot een verbetering van de veiligheid en het veiligheidsgevoel in de samenleving.³⁸⁰ Een uitbreiding van PSB naar andere politiezones lijkt dan ook aan de orde. In Mechelen werd soortgelijk systeem opgezet, maar enkel in Leuven werd het systeem tot hertoe in de politiezone ingebed.

³⁷⁷ Jaarverslag BAL, http://www.herstelrecht.be/jaarverslag/jaarverslagBAL_2011.pdf, 11-13.

³⁷⁸ W. D'HAESE en S. VAN GRUNDERBEECK, "Politiële schadebemiddeling in Leuven", *Politiepraktijk*, (95) 2007, <http://www.lokalopolitie.be/5388/slachtofferhulp/186-bemiddelen-tussen-dader-en-slachtoffer/66-schadebemiddeling-uitgebreide-versie-artikel-tijdschrift-politiepraktijk.html/>

³⁷⁹ Jaarverslag BAL, http://www.herstelrecht.be/jaarverslag/jaarverslagBAL_2011.pdf, 13.

³⁸⁰ C. HOYLE, "Policing and Restorative justice", in G. JOHNSTONE en D.W. VAN NESS (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 299.

4.6 Informatie en bewustmaking

Gelet op de cijfers uiteengezet in hoofdstuk 2, lijkt het erop dat wat betreft de redenen voor slachtoffers om niet deel te nemen aan een herstelgericht programma, een gebrek aan kennis en informatie omtrent de mogelijkheden aan de basis ligt.

Hoewel er op dit vlak wel initiatieven genomen worden, zie bijvoorbeeld de folder omtrent bemiddeling in strafzaken die ter beschikking is op verschillende rechtbanken, http://justitie.belgium.be/nl/binaries/Bemiddeling%20in%20strafzaken_tcm265-138422.pdf, lijkt het slachtoffer toch niet steeds zeker van wat hij moet verwachten.

De weinig coherente wetgeving en het, zeker voor een buitenstaander, ingewikkelde kluwen van procedures en mogelijkheden, kan hier mede een oorzaak van zijn. Een duidelijk overzicht van het aanbod, hun respectievelijke perspectieven en toelatingsvoorwaarden, kan hierin verbetering brengen.

Op het vlak van bewustmaking kan het werk van vzw's zoals Suggnomè een bijdrage leveren. Een overzicht van cijfers en statistieken geeft een beeld van de potentie van herstelgerichte procedures. Al zou een allesomvattend overzicht en gedegen vergelijking van de uiteenlopende procedures hiertoe nog een extra bijdrage kunnen leveren.

4.7 Conclusie

Gezien de relatieve recente herontdekking en implementatie van herstelgerichte procedures in de wereld en in België in het bijzonder, zijn er zeker nog vele verbeteringen denkbaar.

Dit hoofdstuk geeft een niet-limitatief overzicht van enkele van die werkpunten met het oog op nog effectievere implementatie van herstelrechtelijke ideeën en praktijken in het traditionele strafrecht.

Een blijvende aandacht en verbetering voor de noden van slachtoffers is een basisuitgangspunt van het herstelrecht. Zijn of haar herstel staat centraal in het herstelrechtelijke denken. Een combinatie en vervlechting van de gunstige kenmerken uit het traditionele strafrecht en het herstelrechtelijke denken, verzekert het slachtoffer van de beste behandeling van zijn zaak.

Hoewel de aandacht dus vooral op het slachtoffer moet liggen, mogen ook de behoeftes en verwachtingen van de dader niet uit het oog verloren worden. Zijn houding tegenover en ervaring tijdens de herstelgerichte procedure, kan een belangrijke invloed hebben op zijn levenswijze achteraf.

Daarnaast werd er in gegaan op een "vergeten" actor binnen het herstelrecht in België, de politie. Gezien hun plaats aan de basis van de strafpiramide, is hun omissie in vele herstelgerichte procedures opmerkelijk en naar mijn mening onwenselijk.

De politieschadebemiddeling in de politiezone Leuven geeft een goed voorbeeld van hoe deze speler uit het strafrecht van bij het begin betrokken kan worden bij de herstelgerichte procedures.

Tot slot was er aandacht voor de nood aan informatie en bewustmaking bij het grote publiek van de mogelijkheden die herstelrechtelijke procedures bieden.

Conclusie

Deze scriptie probeerde een beeld te vormen van de herstelgerichte praktijken. Hun ontstaan, hun basiskennmerken en hun toepassing in de praktijk. Op die manier werd getracht te achterhalen in welke mate het klassieke strafrecht volledig vervangen moest worden door een herstelgerichte praktijk of dat er eerder gedacht diende te worden in termen van een aanvullende werking van het herstelrecht.

Al snel werd duidelijk dat een revolutie van ons strafproces niet aan de orde is. De traditionele strafprocedure in België mag dan niet zonder fouten zijn, toch heeft het ook haar positieve kanten.

Slachtoffers en daders kunnen er immers zeker van zijn dat hun zaak op een rechtvaardige en onafhankelijke wijze beoordeeld zal worden. Het strafrecht bevat voldoende waarborgen die hierin voorzien.

Daarnaast voorziet de traditionele procedure in een gerechtelijk onderzoek dat *à charge* en *à décharge* mee helpt naar het vinden van de waarheid om op die wijze partijen te helpen in het oplossen van hun conflict.

Toch kan men ook de ogen niet sluiten voor de soms wrange nasmaak die partijen hebben na het doorlopen van de procedure. Vaak moet erg lang gewacht worden op een uitspraak. De partijen hebben bovendien het gevoel alsof alles boven hun hoofd gebeurt en dat ze weinig invloed hebben op de procedure. Dit is te meer het geval voor slachtoffers, die vaak enkel een rol in de schaduw kunnen spelen als burgerlijke partij.

Op die vlakken kan het herstelrecht een uitgebreide en efficiënte aanvulling vormen voor deze klassieke procedure. Het belooft een centralere rol voor het slachtoffer en een betere manier om daders op hun verantwoordelijkheden te wijzen. Hoewel de stroming een recent fenomeen is, wijzen cijfers in de richting van een positieve impact van herstelgerichte procedures.

Desalniettemin mogen de herstelrechtelijke principes en buitenlandse praktijken niet zonder meer overgenomen worden in onze rechtsorde. Aandacht voor de culturele identiteit en de verworven fundamentele waarborgen die in elke strafzaak dienen gerespecteerd te worden is van primordiaal belang.

Bovendien zijn de herstelrechtelijke gebruiken ook niet altijd perfect. Dit kan het gevolg zijn van een verkeerde toepassing van de basisprincipes in de originele praktijk of een incorrecte aanpassing aan onze rechtscultuur.

In die context werd in deze masterscriptie geprobeerd ook enkele aanbevelingen te doen met het oog op de toekomst.

Bij de verdere implementatie dient eerst en vooral steeds de rol van het slachtoffer voor ogen gehouden te worden.

De beslissing voor het opstarten van een herstelgerichte procedure mag niet alleen bij de dader gelegd worden. Indien hij de procedure afwijst, dienen er voldoende vangnetten te bestaan om het slachtoffer op te vangen en een gedeelte van de positieve effecten van het herstelrecht te laten ervaren.

Voorts dient bij procedures zoals het herstelgericht groepsoverleg, dat vooral de dader wil confronteren, ook gezocht te worden naar manieren waarop het slachtoffer voldoende mogelijkheden krijgt om zijn opvattingen te delen. Hij of zij mag niet verdrukt raken door de aanwezigheid van leden van de gemeenschap.

Naast de noden van het slachtoffer, dient er ook rekening gehouden te worden met de behoeftes en verwachtingen van daders. In vele gevallen hebben ook zij verwachtingen over de procedure en het uiteindelijke resultaat. Om de dader voldoende op zijn verantwoordelijkheid te wijzen en hem in de toekomst op het juiste pad te houden, dient er geluisterd te worden naar hun verwachtingen en dient hiermee in de procedures rekening gehouden te worden.

Een belangrijke actor uit het strafproces die in de formele regelgeving te vaak over het hoofd gezien wordt, is de politie. Zijn positie aan de basis van ons strafrecht, stelt hem in staat snel en adequaat te kunnen tussenkomen in conflicten. Door hem een grotere herstelgerichte rol te geven, worden gevoelens over straffeloosheid en een inefficiënte werking van ons rechtssysteem verbeterd.

Tot slot dient er een coördinatie van wetgeving te gebeuren met het oog op een verduidelijking van de mogelijkheden van herstelrechtelijke aard in de strafprocedure. In de huidige wetgeving dienen er zich verscheidene mogelijkheden aan, waarvan niet iedereen op de hoogte is. Welke werkwijze ze volgen en wat de positieve uitkomst kan zijn, is evenmin geweten bij een groot deel van de bevolking. Dit zorgt er voor dat een herstelgerichte procedure vaak al mislukt nog voor ze goed en wel begonnen is, gezien het slachtoffer de gunstige gevolgen ervan niet kan inschatten en met de nodige onzekerheid geconfronteerd wordt over wat er in het proces zal gebeuren.

Gezien de goede basis die het traditionele strafrecht vormt voor de berechting bij misdrijven en de positieve aanvullende werking van het herstelrecht, dient er niet voor terug gedeinsd te worden de nodige inspanningen te leveren om beide systemen zo goed en zo snel als mogelijk op elkaar af te stemmen.

Een evolutie naar een traditioneel strafproces als vangnet voor een herstelgerichte procedure kan enkel toegejuicht worden!

Bibliografie

Primaire bronnen

Aanbeveling R(99) 19 van het Comité van ministers van de Raad van Europa betreffende bemiddeling in strafzaken, zijn beginselen vastgesteld waarmee de lidstaten rekening moeten houden bij de uitwerking van de bemiddeling in strafzaken.

Hand. Kamer 2004-2005, 15 april 2005

Memorie van Toelichting bij het voorontwerp van wet tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, 2004,

<http://www.steunpuntjeugdhulp.be/?action=onderdeel&onderdeel=249>, 1.

Ministriële omzendbrief nr. 1/2007 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

Omszendbrief nr. COL 8/99 van het College van Procureurs-generaal bij de Hoven van Beroep (Hierna COL 8/99), 1999,

<http://homeusers.brutele.be/cdc/justice/col9908n.pdf>, 24.

Ontwerp van wet houdende regeling van een procedure voor de bemiddeling van strafzaken, *Parl. St. Kamer* 1992-1993, nr. 652/2.

VN Basisprincipes met betrekking tot het gebruik van Herstelgerichte programma's in Straffzaken

Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade.

Wetboek van Strafvordering

Wetsontwerp tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 2004-2005, nr. 1562/1, 3.

Rechtspraak

EHRM, 23 juni 1981, nr. 6878/75 en 7238/75, Le Compte, Van Leuven en De Meyere/België
EHRM 21 februari 1990, nr. 11855/85, Hakansson en Sturesson/Zweden

Yukon International Court 9 januari 1992,
<http://www.usask.ca/nativelaw/factums/view.php?id=124> , 35p.

Rechtsleer

Boeken

AERTSEN, I., *Slachtoffer-daderbemiddling*, Leuven, Leuven University Press, 2004, 471p.

AERTSEN, I. en VAN GARSSE, L., *Tussen dader en slachtoffer: bemiddeling in de praktijk*, Leuven, Leuven University Press, 471p.

BAZEMORE, G., *Restorative Community Justice: Repairing Harm and Transforming Communities*, Reading, Anderson Publishing Co., 2001, 375p.

BAZEMORE, G. en WALGRAVE, L., *Restorative juvenile justice: Repairing the harm of youth crime*, Monsey NY, Willow Tree Press, 1999, 399p.

CLAES, E., DUFF, A., en GUTWIRTH, S. (ed.), *Privacy and the Criminal Law*, Antwerpen, Intersentia, 199p.

DE GIROLAND, D., *The fugitive Identity of Mediation*, Oxford, Routledge, 2013, 264p.

DEN HARTOG J.D., *Artikel 6 EVRM: Grenzen aan het streven de straf eerder op de daad te doen volgen*, Maklu, 1992, 358p.

DUPONT, L. en HUTSEBAUT, F., (ed.) *Herstelrecht*, Leuven, Leuven University Press, 2001, 606p.

FERWERDA, H. en VAN LEIDEN, I., *De schade hersteld*, Arnhem, Bureau Beke, 2012, 141p.

JOHNSTONE, G. en VAN NESS, D.W. (ed.), *Handbook of Restorative Justice*, William Publishing, Devon, 2007, 650p.

LAUWAERT, K. *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 397p.

MORRIS, A. (ed.) en MAXWELL, G. , *Restorative Justice for Juveniles – Conferencing, Mediation and Circles*, Oxford, Hart Publishing, 2001, 290p.

PUT, J. en ROM, M., *Het Nieuwe Jeugdrecht*, Gent, Larcier, 2007, 345p.

PUT, J., *Wetboek Jeugdrecht*, Brussel, Larcier, 2011, 396p.

RIMANQUE, K., *Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling*, Maklu, 2002, 178p

SCHIJNDEL, R.A.M., *Confidentiality and Victim-offender Mediation*, Maklu, 2009, 224p.

SMITH, N., "Rehabilitation", *Encyclopedia of Criminal Justice*,
<http://pubpages.unh.edu/~nicks/pdf/Rehabilitation.pdf>, 5p.

SPENCER, D. en BROGAN, M., *Mediation Law and Practice*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, 520p.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Maklu, 2009, 1364p.

VAN DIJK, J.J.M., *Slachtoffers als zondebokken*, Apeldoorn/Antwerpen, Maklu, 2008, 184p.

VAN LEUVEN, N., *Contracten en mensenrechten*, Antwerpen, Intersentia, 582p.

VAN ORSHOVEN, P. , BOES, M. en ALLERMEERSCH, B., *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Uitgeverij Acco, 2010, 488p.

VERSTRAETEN, R. en VERBRUGGEN, F., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 1*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 279p.

VERSTRAETEN, R. en VERBRUGGEN, F., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors-deel 2*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 495p.

WALGRAVE, L., *Restorative Justice for Juveniles - Potentialities, Risks and Problems for Research : a Selection of Papers Presented at the International Conference*, Leuven, Leuven University Press, 1998, 408p.

WEITEKAMP, G.M. en KERNER, H.J., *Restorative Justice: Theoretical Foundations*, Devon, Willan Publishing, 2002, 350p.

ZEHR, K. *The little book of Restorative Justice*, Intercourse, Good Books, 2002, 76p.

ZEHR, H. en TOEWS, B. *Critical Issues in Restorative Justice*, Monsey, Criminal Justice Press, 2004, 413p.

X, *International Criminal Law Reader*, Maastricht, Maastricht University, 2012, 35p.

Tijdschriften

BERGE, J., "Herstelrecht en bemiddeling. Naar een herstelgerichte advocatuur?" In L. KOOLS (ed.) *Bemiddeling en herstel in de strafrechtsbedeling*, Brugge, die Keure, 106-110 en J. BRAITHWAITE, "The new regulatory state and the transformation of criminology", *British Journal of Criminology* 2000, (40) 2.

BLAD, J., "Het sanctieconcept van het herstelrecht",
http://repub.eur.nl/res/pub/30782/sancties2011_232.pdf, 13p.

CALVEZ, F., *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe base don the case law of the European Court of Human Rights*, 2006,
http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/delais/Calvez_en.pdf, 138p.

DALY, K., "Restorative justice – The real story", *Punishment and Socivety*, 55-79.

DE SOUTER, V., "Strafbemiddling – de wet van 10 februari 1994", *Jura Falconis*, (3) 1996-1997.

DIGNAN, J., ATKINSON, A., en ATKINSON, H., Staging Restorative Justice Encounters Against a Criminal Justice Backdrop : a Dramaturgical Analysis, *Criminology and Criminal Justice*, 2007,
<http://www.uk.sagepub.com/stout/DignanJCRJ7%281%29.pdf>, 29p.

GABBAY, Z.D., "Justifying Restorative Justice: A theoretical justification for the use of restorative justice practices", *Journal of Dispute Resolution*, 2005,
http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NTQ4, 397p.

GARLAND, D., *The culture of control - Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford, Oxford University Press, 8.

GUMM, B., Resotrative Justice Revisits Punishment, *Peacebuilder*, 2012,
<http://emu.edu/now/peacebuilder/2011/08/restorative-justice-revisits-punishment>, ?p.

HUYSMANS, J. en VERBRUGGEN, F., "De bruid van Frankenstein – Dwarsboomt mensenrechtenrechtspraak de prille romance van de Belgische strafprocedure met het herstelrecht?", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2010, (4) 13-26.

IKPA, T.S. Balancing Restorative Justice Principles and Due Process Rights in Order to Reform the Criminal Justice System, *Journal of Law & Policy* 2007, (24) 312.

LOGGHE, F., Over de "eerlijke behandeling" volgens artikel 6 van het EVRM, *jura falconis* 1996-1997, (2) 271-316.

MIRSKY, L., "The Wet'suwet'en Unlocking Aboriginal Justice Program: Restorative Practices in British Columbia, Canada" *Restorative Practices*, 2003,
http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NDE2, 4p.

VAN DIJK, J.J.M. "De herrijzenis van het slachtoffer in het strafproces: een dupliek", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 70-77.

VAN DIJK, J.J.M, "De komende emancipatie van het slachtoffer", *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2009, (1) 20-40.

VAN DIJK, J.J.M., GROENHUIJSEN, M.S. en Winkel, F.W., *Victimologie: Voorgeschiedenis en stand van zaken*, Justitiële Verkenningen, (3) 2007, 11.

X, *Restorative Justice in New Zealand Best Practice*, <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/restorative-justice-in-new-zealand-best-practice>, ?p.

X, "Working across cultures in restorative justice", http://www.justice.govt.nz/policy/criminal-justice/restorative-justice/restorative-justice-info-for-providers/documents/copy_of_Module-3.pdf, 30.

Papers en verhandelingen

BRANDT, L., *Onderzoeksnota Hergo 19 november 2012*, http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/assets/docs/ons/studies-onderzoeken/onderzoeksnota_hergo.pdf, 46p.

BURSENS, D., "Bemiddeling in strafzaken. Onderzoeksnota in het kader van de wetenschappelijke exploitatie van SIPAR, databank van de justitiehuisen", <http://nicc.fgov.be/upload/files/ODcriminologie/NICC%20-%202011%20-%20Bemiddeling%20in%20Strafzaken.pdf>, 42p.

MARSHALL, T.F. *Restorative Justice: An overview – a report by the Home Office Research Development and Statistics Directorate*, 1999, <http://library.npia.police.uk/docs/homisc/occ-resjus.pdf>, 39p.

VAN DIJK, J.J.M, VAN KAAAN, R.G.H. en WEMMERS, J.A. (ed.), *Caring for Crime Victims: Selected Proceedings of the 9th International Symposium on Victimology*, Criminal Justice Press, 1999, 330p.

VANFRAECHEM, I. *Herstelgericht groepsoverleg - Op zoek naar een constructief antwoord op ernstige jeugddelinquentie*, Proefschrift tot het behalen van graad van doctor in criminologische wetenschappen, K.U. Leuven, 2006, <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/1979/425/2/vanfraechem.pdf>, 747p.

VAN NESS, D.W., *Restorative Justice as World View*, <http://www.educ.cam.ac.uk/research/projects/restorativeapproaches/DanielWVanNess.pdf>, 10.

VAN NESS, D.W., *RJ City: Contemplating a restorative justice system- Paper presented at Building a Global Alliance for Restorative Justice and Family Empowerment*, 2004, http://www.icclr.law.ubc.ca/publications/reports/11_un/dan%20van%20ness%20final%20paper.pdf, 19p.

Internetbronnen

BILLIKOPF, G., "Pre-Caucusing and Pre-Mediation", <http://nature.berkeley.edu/ucce50/ag-labor/7article/article06.htm>.

BLAD, J., Enkele kenmerken van en condities voor herstelgerichte politiezorg., <http://repub.eur.nl/res/pub/30783>, 5.

ERDMAN, F en DE LEVAL, G., *De justitiedialogen*, http://justitie.belgium.be/nl/binaries/justitie_dialogen_NL_tcm265-138432.pdf, 476p.

Jaarverslag BAL, http://www.herstelrecht.be/jaarverslag/jaarverslagBAL_2011.pdf, 81p.
Jaarverslag Suggnomè 2012

Justitiebarometer 2010, http://www.belgium.be/nl/binaries/Barometer-justitie_N_2010_tcm117-114018.pdf, 83p.

SMITH, N., "Rehabilitation", *Encyclopedia of Criminal Justice*, <http://pubpages.unh.edu/~nicks/pdf/Rehabilitation.pdf>, 5p.

VAN GARSSE, L. *Herstelrecht en bemiddeling in Vlaanderen en de politie: Pleidooi tot het beleidsmatig activeren van een essentieel partnerschap*, <http://www.politiestudies.be>, 4p.

VERHOEST, F. Europa tikt België op de vingers, *De Standaard*, 2007, <http://www.standaard.be/cnt/B91KB1F4>.

WILLIAMS, B.K., WILLIAMS, B. en CHONG, H.G., *Victims and Victimization – a reader*, <http://www.mcgraw-hill.co.uk/openup/chapters/0335209807.pdf>, 280p.

www.alba.be

www.belgium.be

www.deredactie.be

www.duhaime.org

www.e-justice.europa.eu

www.knack.be

www.lokalopolitie.be

www.nicc.fgov.be

www.nos.nl

www.protestan.nu

www.resorativejustice.org

www.senaat.be

www.wvg.vlaanderen.be

X, "Delict", Encyclopedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/156569/delict>.

X, *De redelijke termijn – Begrip, oorsprong, gebied, sanctie en illustraties*,
http://www.jongebalieoudenaarde.be/Documenten/REDELIJKE_TERMIJN.pdf

ZEHR, H., "Restitution reduces recidivism", <http://www.colorado.edu/conflict/crcii/Rjus-14.pdf>, 1p.

Andere

Getuigenis van onderzoeker Stijn Troonbeeckx., federale gerechtelijke politie Antwerpen.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Is het huidige bemiddelingssysteem in België een stap naar een herstelrecht als volwaardig alternatief voor de klassieke rechtsprocedures

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2013**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Jeunen, Wesley

Datum: **15/05/2013**